

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN BİLİM DALI**

“TÜRKİYE’DE MERMERCİLİK VE GELECEĞİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Osman OKKA**

**HAZIRLAYAN
İdris Oğuz AYGAN
014227031002**

KONYA – 2007

İÇİNDEKİLER

TABLolar DİZİNİ.....	iv
GRAFİKLER DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM.....	3
GENEL OLARAK MERMER VE MERMERCİLİK.....	3
1.1. Mermerin tanım ve sınıflandırması.....	3
1.1.1. Mermerin Tanımı.....	3
1.1.2. Mermerlerin Sınıflandırılması.....	3
1.1.2.1. Mineral Bileşim ve Oranlarına Göre Sınıflandırma.....	3
1.1.2.2. Mineral Tane Boyutlarına Göre Sınıflandırma.....	4
1.1.2.3. Yapı ve Dokularına Göre Sınıflandırma.....	4
1.1.2.4. Mineralojik Oluşuma Göre Sınıflandırma.....	4
1.1.2.5. Ekonomik Şartlara Göre Sınıflandırma.....	5
1.1.2.6. Ticari Pazara ve Renge Göre Sınıflandırma.....	5
1.1.3. Mermer Türleri.....	5
1.1.3.1. Hakiki mermerler.....	5
1.1.3.2. Kristalize Kireçtaşı (Konglomera ve Breşler).....	5
1.1.3.3. Traverten ve Oniks Mermerler.....	6
1.1.3.4. Mağmatik Kökenli Mermerler.....	6
1.1.3.5. Diğer Taşlar.....	7

2. BÖLÜM	8
DÜNYA MERMERCİLİĞİNİN GENEL DURUMU	8
2.1. Dünya Mermer Üretimi	8
2.2. Dünya Mermer Ticareti	15
2.3. Dünya Mermer Sektöründe Türkiye ve Diğer Ülkeler	16
2.3.1. ABD ile Ticaret.....	23
2.3.2. Çin ile Ticaret	29
2.3.2.1. Çin İle Siyasi İlişkiler	29
2.3.2.2. Doğu Türkistan	31
2.3.2.3. Ticari ve Ekonomik İlişkiler	33
2.3.2.3.1. Yasal Altyapı	33
2.3.2.3.2. İhracat ve İthalat Gelişmeleri.....	35
2.3.2.4. Türkiye İle Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Sorunlar	38
2.3.2.5. Çin Halk Cumhuriyeti “Mermer Ürünleri” Dış Ticareti.....	40
3. BÖLÜM	46
TÜRKİYE’DE MERMERCİLİĞİN GENEL DURUMU VE GELECEĞİ.....	46
3.1. Mermerin Türkiye’deki Hukuki Durumu	46
3.2. Türkiye Mermer Rezervi	46
3.3. Türkiye Mermer Üretimi	51
3.4. Türkiye Mermer İhracatı.....	54
3.5. Türkiye Mermer İthalatı.....	62
3.6. Türkiye Mermer Pazarının Genel Değerlendirmesi.....	64
3.7. Sektörde Üretim Yapan Önemli Kuruluşlar	65
3.8. Türkiye Mermer Sektöründe Durum Analizi.....	67
3.8.1. 1980 Yılından Bu yana Gelişmeler Işığında Mermer Sektörünün Genel Analizi	68
3.8.2. 1979-1984 Dönemi	69

3.8.3. 1984-1988 Dönemi	70
3.8.4. 1989-1994 Dönemi	71
3.8.5. Gümrük Birliği ve Sonrası	72
3.8.6. 1998-1999 Dönemi Gelişmeleri.....	73
3.8.7. Son Ekonomik Kriz ve Kriz Sonrası Gelişmeler	74
3.8.8. Maden İstatistiklerinin Değerlendirilmesi	76
3.9. Mermer Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri	77
Sonuç ve Değerlendirme.....	87
Yararlanılan Kaynaklar	91

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Avrupa Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler.....	12
Tablo 2.2. Asya Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler	13
Tablo 2.3. Afrika Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler	13
Tablo 2.4. Amerika Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler.....	14
Tablo 2.5. Okyanusya Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler.....	14
Tablo 2.6. Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ticari İlişkileri	37
Tablo 2.7. Çin Halk Cumhuriyeti Blok Mermer İthalatı (2003).....	43
Tablo 2.8. Çin Halk Cumhuriyeti Blok Mermer İthalatı (2004).....	43
Tablo 2.9. Çin Halk Cumhuriyeti İşlenmiş Mermer İthalatı (2004)	44
Tablo 3.1. Türkiye Mermer Rezerv Miktarı	48
Tablo 3.2. Türkiye'nin Mermer Rezervinde Önemli İller	48
Tablo 3.3. Türkiye İşletilebilir Mermer Rezervleri	49
Tablo 3.4. Türkiye İşletilebilir Traverten Rezervleri.....	50
Tablo 3.5. Türkiye İşletilebilir Oniks Rezervleri.....	50
Tablo 3.6. İllere Göre Mermer Üretimleri	52
Tablo 3.7. Ülkelere Göre Türkiye Mermer İhracat Değerleri.....	60
Tablo 3.8. Türkiye Mermer İthalat Değerleri	64

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 2.1. Yıllara Göre Dünya Mermer Üretimi	9
Grafik 2.2. Dünya Mermer Üretiminde Türkiye'nin Payı	10
Grafik 2.3. Ükelere Göre Mermer Brüt Üretimi	10
Grafik 2.4. Dünya Mermer Dış Alımındaki İlk 10 Ülke	11
Grafik 2.5. Dünya Mermer Satımındaki İlk 10 Ülke	11
Grafik 2.6. Dünya Mermer Ticareti Hareketleri	15
Grafik 3.1. Türkiye Mermer Sahaları	47
Grafik 3.2. Türkiye Jeoloji Haritası	47
Grafik 3.3. Türkiye'nin Yıllara Göre Mermer Üretimi	52
Grafik 3.4. Türkiye Mermerlerinin Toplam Dış Satım Değerleri.....	55
Grafik 3.5. Türkiye Mermer-Renkli Taşlar, Traverten ve Granitlerinin Dış Satım Değerleri	57
Grafik 3.6. Türkiye'nin mermer-Renkli Taşlarının Ham Blok, Ham Plaka ve İşlenmiş Olarak Dış Satım Değerleri.....	57
Grafik 3.7. Türkiye'nin Travertenlerinin Ham Blok, Ham Plaka ve İşlenmiş Olarak Dış Satım Değerleri	58
Grafik 3.8. Türkiye'den Ham Blok, Ham Plaka ve İşlenmiş Olarak Dış Satımı Yapılan Granit Değerleri	58
Grafik 3.9. Türkiye Mermerlerinin Dış Satımında Önde Gelen İlk 10 Ülke.....	59
Grafik 3.10. Türkiye'nin Mermer Toplam Dış Alım Değerleri.....	62
Grafik 3.11. Türkiye Mermer, Renkli Taşlar, Granit ve Diğer Taşların Dış Alım Değerleri	63
Grafik 3.12. Türkiye'nin Mermer Dış Alımının Yapıldığı İlk 10 Ülke.....	63

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGEME	: İhracatı Geliştirme ve Etüt Merkezi
İMMİB	: İstanbul Maden ve Metal İhracatçıları Birliği
KEK	: Karma Ekonomik Komite
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MTA	: Maden Tetkik Arama
TMMOB	: Türkiye Maden Mühendisleri Odası Başkanlığı
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği

GİRİŞ

Tarih öncesi devirlerden günümüze kadar mermerin işlenmesi, kullanılması her çağa ayrı bir özellik vermiştir. Dünyanın en zengin ve kaliteli mermer yatakları Alp kuşağı içindeki Akdeniz ülkelerinde yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye mermer rezervi açısından zengin ve kaliteli bir potansiyele sahiptir. Elimizdeki bu kaynağın şimdiye kadar gerektiği gibi değerlendirildiği söylenemez.

Günümüzde gelişen teknoloji ve artan ekonomik rekabet karşısında, ülkemizin başarılı olabilmesi için kendi doğal kaynaklarının en verimli şekilde değerlendirilmesi son derece önemlidir. Gelişmiş ülkelerin geçmişine bakıldığında bunu başardıkları ve madencilik sektörünün dünya ticaretindeki payının daha yüksek olduğunu görmek mümkündür. Bu doğal kaynaklar içerisinde önemli bir yeri olan mermer sektörü Türkiye’de henüz çözümlenemeyen sorunlardan dolayı dünya ticaretindeki hak ettiği yeri alamamaktadır. Dünya mermer rezervlerinin % 35-40’ına sahip olarak ilk sırada yer alan Türkiye, üretimde 7. sırada ve ihracatta ise 17.sıradadır. Bu rezervlerin gelecekte etkin değerlendirilmesi ve ekonomiye kazandırılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı; dünya mermer sektörünü inceledikten sonra Türkiye Mermer Sektörünün mevcut durumunu ele almak, problemlerini ortaya koymak ve problemlerin çözümü için önerilerde bulunmaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde mermer ve oluşumu hakkında genel bir bilgi verilmiş, mermerin bilimsel ve ticari anlamda tanımları ve sınıflandırılması yapılmıştır.

İkinci bölümde dünya mermer sektörünün genel durumu ele alınmıştır. Dünya mermer ticareti rakamları grafiklerle gösterilmiştir. Ayrıca dünya mermer sektöründe önde gelen ülkeler istatistikî verilerle incelenmiş, gelecekte dünya mermer sektöründeki gelişmeler incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Türkiye’de mermer sektörünün mevcut durumu ele alınmış; rezervi, üretimi, ithalat ve ihracat değerleri grafiklerle gösterilmiştir. Türkiye’de sektörün sorunları gözler önüne serilmiş ve alternatif çözüm yolları üretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca geleceğe yönelik öngörülerde bulunulmuştur.

Sonuç ve değerlendirme b6l6m6nde yapılan çalışma analitik olarak 6zetlenmiş, problemler yeniden sunulmuş ve problemlerin 6z6mleri için d6ř6n6len 6nlemler yer almıştır.

1.BÖLÜM

GENEL OLARAK MERMER VE MERMERCİLİK

1.1. Mermerin Tanım ve Sınıflandırması

1.1.1. Mermerin Tanımı

“Boyutlandırılmış Taş” olarak bilinen mermerin tanımı bilimsel ve ticari anlamda olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadır. ¹

Bilimsel anlamda mermer; kireçtaşı, dolomitik kireçtaşı gibi kayaların, ısı ve basınç altında metamorfizmaya uğraması sonucunda yeniden kristalleşmesi ile oluşan metamorfik bir kayadır. Ana mineralojik bileşen kalsittir. Tali mineraller ise kuvars, hematit, pirit, klorit gibi minerallerdir. Renkleri genellikle beyaz ve gri olmaktadır. Tali mineralin cinsine göre rengi sarı, kırmızı, mor, yeşil, siyah vs. olabilmektedir. ²

Ticari anlamda mermer; blok verebilen, kesilip işlenebilen, cilalandığında parlayan, dayanıklı her türlü kayadır. Kayacın cinsi ve içeriği ne olursa olsun, iyi cila kabul ettikleri takdirde mermer olarak kabul edilirler. Tektonik breş, traverten ve oniksler başta olmak üzere granit, siyenit, diyabaz, gabro, andezit gibi kayalar ticari olarak mermer kabul edilirler. ³

1.1.2. Mermerlerin Sınıflandırılması

1.1.2.1. Mineral Bileşim ve Oranlarına Göre Sınıflandırma

a. Mermer: % 95 Kalsit (CaCO_3) içerir. Masif yapıda ve taneli dokuya sahiptir. Kuvars ve mika gibi tali mineralleri içerir.

b. Kalkışit: % 60-70 Kalsit içerir. Şisti yapıda ve yönlü dokuya sahiptir. Klorit, epidot, mika ve lepidolit gibi tali mineralleri içerir.

c. Spolen: % 80 Kalsit içerir. Şisti yapıda ve yönlü dokuya sahiptir. Flonapit, tremotil, diopsit, plajyoklas ve gröna gibi tali mineralleri de içerir.

---

¹ Theodor Monnani, **Marble in the World**. Rome Printing Press, Italy, 1998, s. 125.

² Fuat Karayazıcı, **Mining in Türkiye Minerals Industry International Bulletin of the Institution of Mining and Metallurgy**. Temiz Yayınevi, İstanbul, 1997, s.49

³ Mehmet Arıkan, **Mermer ve Mermencilik**. Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1998, s.15

d. Mermer-Skarn: % 80-90 Kalsit içerir. Masif yapıda ve taneli dokuya sahiptir. Epidot, diopsit, gröna, olivin, plajyoklas diğer tali minerallerdir. ⁴

1.1.2.2. Mineral Tane Boyutlarına Göre Sınıflandırma

a. İnce taneli mermerler: Tane boyutu 1 mm'den küçük mermerlerdir.

b. Orta taneli mermerler: Tane boyutu 1-5 mm arasındaki mermerlerdir.

c. İri taneli mermerler: Tane boyutu 5 mm'den büyük mermerlerdir. ⁵

1.1.2.3. Yapı ve Dokularına Göre Sınıflandırma

a. Masif mermer: Kompakt görünümlü ince ve iri tanelidir.

b. Laminal mermer: Renkli şerit görünümde, ince tanelidir.

c. Şisti mermer: Yapraklı yapıda ve önemli miktarda mika içermektedir.

d. Breşik mermer: Kırıklanmış ve ikincil minerallerle dolgulanmış mermerlerdir. ⁶

1.1.2.4. Mineralojik Oluşuma Göre Sınıflandırma

a. Sedimanter mermerler; Bu tip mermerler çeşitli kayaçların parçalanıp taşınarak uygun bir ortamda birikip çimentolanması sonucu oluşan konglomera, breş, puding ve suda erimiş halde bulunan kalsiyum ve magnezyum karbonatın kimyasal ve fiziksel şartların değişmesi sonucunda oluşan traverten, oniks mermerlerinden oluşurlar.

b. Mağmatik mermerler; Yerkabuğunun altındaki magmanın yeryüzüne çıkması veya yerkabuğuna sokulması sonucu oluşmuş granit, siyenit, serpantin, diyabaz, bazalt, andezit, gabro gibi kayaçlardır.

c. Metamorfik mermerler; kayaçların fiziksel ve kimyasal şartlar altında minerallerinin daha farklı bir durumuna gelmesi ile oluşan kayaçlardır. Hakiki mermerler, gnays, şist, kuvarsit gibi kayaçlardır. ⁷

---

⁴ Peter Primavori, **Technological Development in Machinery and Installation For Extracting and Proc. Stone Materials**. Marble Technological Seminary, Italian Trade Commission, İstanbul,1997, s. 57.

⁵ Arıkan, **a.g.e.**, s.17.

⁶ Erdoğan Yüzer, **Türkiye Mermer Envanteri ve Mermerlerin Mühendislik Özellikleri Araştırma Projesi**. DPT Yayınları, İstanbul, 90K120720 Cilt, I, II, III, IV, 1998, s. 46.

1.1.2.5. Ekonomik Şartlara Göre Sınıflandırma

Mermerin bilimsel tanımları dışında yapılan bir sınıflandırma şeklidir. Normal mermerler (mermer, dolomit, konglomera gibi), Sert mermerler (granit, serpantin, diyabaz gibi), Traverten ve oniks mermerler olmak üzere üçe ayrılırlar.⁸

1.1.2.6. Ticari Pazara ve Renge Göre Sınıflandırma

Bu sınıflandırma şeklinde mermer bulunduğu yerleşim yerine ve mermerin rengine göre sınıflandırılır. Buna göre mermer piyasada bu isimle tanınır ve nitelikleri bilinir. Örneğin; Afyon Şeker, Gölpazarı Bej, Marmara Beyazı gibi.⁹

1.1.3. Mermer Türleri

1.1.3.1. Hakiki Mermerler

Metamorfizma olayı sonucunda kalker ve dolomitik kalkerlerin yeniden kristalleşmesi ile meydana gelmektedir. Bileşimlerinin % 90-98'i CaCO₃'ten oluşmaktadır. Esas mineral kalsittir. Bununla birlikte değişik oranlarda silis, feldspat, ve organik maddeler bulunabilir. Kireçtaşları genellikle saf olmakla beraber dolomit içerikli olabilmektedir.¹⁰

1.1.3.2. Kristalize Kireçtaşı (Konglomera ve Breşler)

Ufak sık dokulu kalsit kristallerinden oluşan yoğun kireçtaşlarına “kristalize kireçtaşı” adı verilir. Kayaçların akarsu ortamında taşınarak, yuvarlaklık kazanması ile oluşan, 2 mm'den büyük çakıl ve blokların, kum tane boylu doğal çimento ile bağlanıp pekişmesi ile “konglomera” adı verilen kayaçlar oluşmaktadır. Konglomeralar, inşaatlarda kaplama malzemesi olarak kullanılır. Mermerler eğer kimyasal yolla çökertilmiş bir çimento ile bağlanırsa bu kayaçlara “breş” adı verilmektedir. Breşler cilalandığı zaman damarlı ve çok güzel renkli görünüm arz ederler.

---

⁷ http://www.cagenweb.com/quarries/articles_and_books/us_geo_survey1894_marble.html

⁸ <http://www.siegling.com/Siegling/Siegling.nsf/folders/marble>

⁹ Arıkan, a.g.e., s.20.

¹⁰ İhsan Atalay, **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**. Ege Üniversitesi Edebiyat Fak.Yay. No 9, İzmir, 1987 s.43.

1.1.3.3. Traverten ve Oniks Mermerler

Sedimanter oluşumlu mermerlerden traverten ve oniksler bileşiminde erimiş halde kalsiyumbikarbonat ve karbondioksit bulunduran sulardan oluşmuş kayalardır. Bu yeraltı sularının yeryüzüne çıkması ile kayacın bileşimindeki CO₂ gaz haline geçerek suyu terk eder. Bu arada kalsiyumbikarbonat bileşimli katı madde şekillenir. Bu şekillenme olayı soğuk su vasıtası ile olursa “oniks”, sıcak su vasıtası ile olursa “traverten” adını alırlar.¹¹ Travertenler inşaatlarda iç ve dış kaplama malzemesi olarak kullanılırlar. Az cila kabul eden kayalardır. Oniksler piyasada “su mermerleri” adı ile tanınmaktadırlar. İyi cila kabul eder. Bunun yanı sıra sertliği nedeniyle kesme ve parlatma zorlukları vardır. Dekoratif malzeme, ve mutfak tezgahı yapımında kullanılır.¹²

1.1.3.4. Mağmatik Kökenli Mermerler

a. Granitler: Taneli doku gösteren mağmatik kayalar olarak bilinirler. Renkleri genellikle beyaz, gri, yeşil, kahverengi, mavi rengin tonlarını içerir. Basınç dayanımlarının oldukça yüksek olması nedeniyle yapılarda taşıyıcı sütun ve dış kaplama malzemesi olarak kullanılmaktadırlar.¹³

b. Serpantinler: Ultrabazik mağmatik kökenli mermerler sınıfı içinde yer alırlar. Sert yeşil mermerler olarak bilinirler. Kesme ve işleme zorlukları vardır. İyi cila kabul ederler. Aşınma direncini yüksektir. Genellikle dış cephe kaplaması, yer döşemesi, sütun ve dekorasyon işlerinde kullanılır.¹⁴

c. Diabazlar; Yarı derinlik grubu kayalar içinde sert yeşil mermerlerdir. İyi cila kabul ederler. Aşınma direnci yüksektir. Diabazlar çoğunlukla mimari süsleme ve dış kaplama malzemesi olarak kullanılırlar.¹⁵

---

¹¹ Yüzer, a.g.e, s. 33.

¹² http://findarticles.com/p/articles/mi_go2512/is_200303/ai_n9272035

¹³ Atalay, a.g.e., s.45.

¹⁴ Atalay, a.g.e., s.46.

¹⁵ Yüzer, a.g.e, s. 34.

1.1.3.5. Diğer Taşlar

Taş sektörü içinde kalıp, kullanım şekli ve amaçları açısından mermer türü taşlardan ayrıcalık gösteren yapı taşlarıdır. Bunlar; Volkanik Tüfler, Kumtaşı, Kayağantaşı, Siyenit, Şist, Gnays vb. kayalardır.¹⁶

---

¹⁶ Stone 2000. **World Marketing Handbook**. Italy, Rome Printing Press, 2000, s.69.

2. BÖLÜM

DÜNYA MERMERCİLİĞİNİN GENEL DURUMU

2.1. Dünya Mermer Üretimi

Genel hatlarıyla Alp-Himalaya kuşağı içinde kalan Portekiz, İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye, İran, Pakistan gibi ülkelerde karbonatlı kayaç (mermer, kireçtaşı, traverten ve oniks) rezervlerinin fazla olduğu görülmektedir. İşletilebilir mağmatik kayaç (sert taş) rezervlerinin İspanya, Norveç, Finlandiya, Ukrayna, Rusya, Pakistan, Hindistan, Çin, Brezilya ve Güney Afrika'da kümelendiği dikkati çekmektedir. Dünya mermer rezervlerine ilişkin sağlıklı sayısal verilere ulaşmak oldukça güçtür.

Dünya genelinde mermerlerin yapı ve dekorasyon malzemesi olarak kullanılmaya başlanması dünya mermer üretiminin artmasına neden olmuştur. Özellikle son on yılda görülen artış, işleme teknolojisindeki gelişmelere paralellik göstermektedir. Giderek daha mükemmel hale getirilen işleme teknikleri ile taş, kolay ve ekonomik olarak istenen şekilde işlenmekte ve yeni kullanım alanları bulmaktadır. Mermer malzemelerin mimar ve tasarımcılar tarafından daha fazla tercih edilmesi dünyadaki tüketici sayısının artmasına neden olmuştur. Önemli ölçüde düşen piyasa fiyatları, ekolojik ve estetik görünümlü malzemelere olan ilginin artması da tüketimin artmasına yardımcı olmuştur.¹⁷

Dünya mermer rezervleri incelendiğinde Alp-Himalaya kuşağı içinde kalan Portekiz, İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye, İran, Pakistan gibi ülkelerde karbonatlı kayaç (mermer, kireçtaşı, traverten ve oniks) rezervlerinin fazla olduğu görülmektedir. İspanya, Norveç, Finlandiya, Ukrayna, Rusya, Pakistan, Hindistan, Çin, Brezilya ve Güney Afrika'da ise işletilebilir mağmatik kayaç (sert taş) rezervlerinin yoğunlaştığı dikkati çekmektedir.¹⁸

2004 yılı değerlerine göre, dünya blok mermer üretimi 51.000.000 ton (556.700.000 m²) olmuştur. Bu üretimin % 37'si sert taş grubuna, %63'ü de karbonatlı kayaç grubuna aittir. Üretimin % 50'si Avrupa, % 30'u Asya ve % 14'ü Amerika kıtası

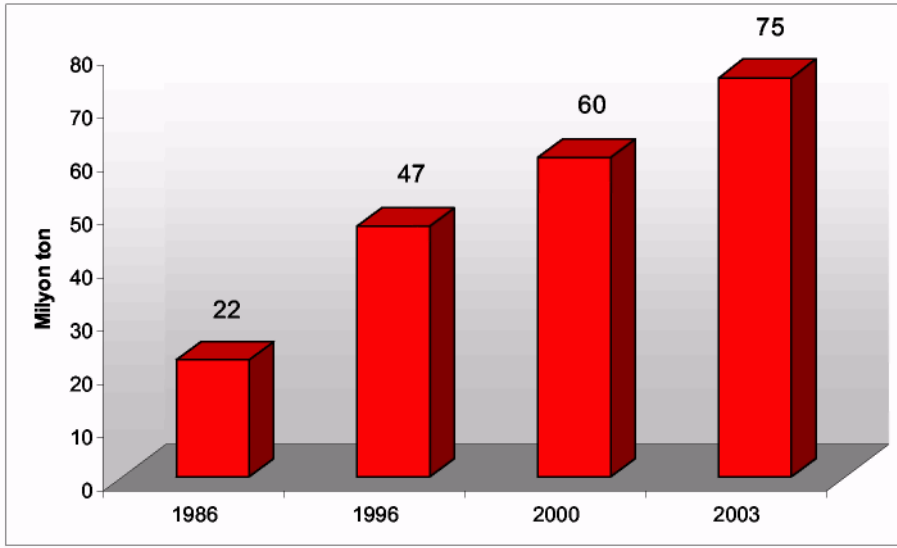
---

¹⁷ Stone 2000. a.g.e., s.73.

¹⁸ Arıkan, a.g.e., s.35.

tarafından yapılmıştır.¹⁹ Üretimde dikkati çeken ülkeler İtalya, İspanya, Çin, Hindistan ve Portekiz olmuştur. Dünya üretim miktarının artmasında özellikle Hindistan, İspanya, Türkiye ve Çin'in payı büyük olmuştur. Hızlı bir gelişme gösteren bu ülkelerin dışında 1998 yılı verilerine göre üretici konumundaki ülkeler ve üretim miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.²⁰

Grafik 2.1. Yıllara Göre Dünya Mermer Üretimi

Kaynak : İMMİB ,**Yıllık Çalışma Raporları**, (1986-2003) İstanbul:2004

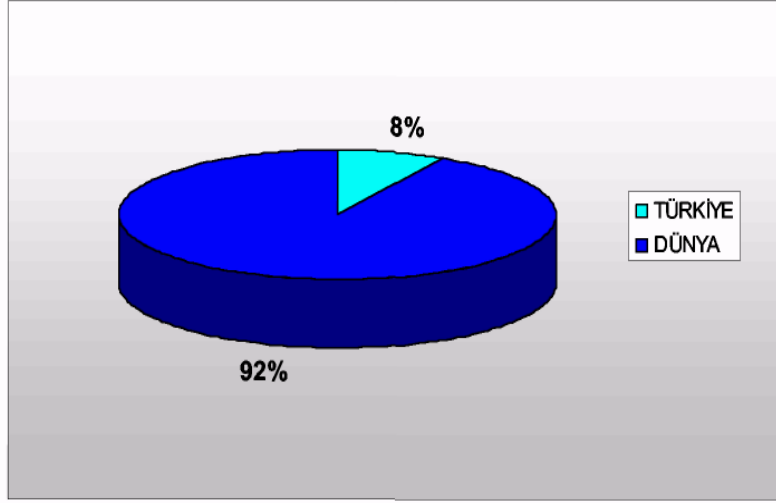
---

¹⁹ Stone 2000. **a.g.e.**, s.79.

²⁰ Arıkan, **a.g.e.**, s.38.

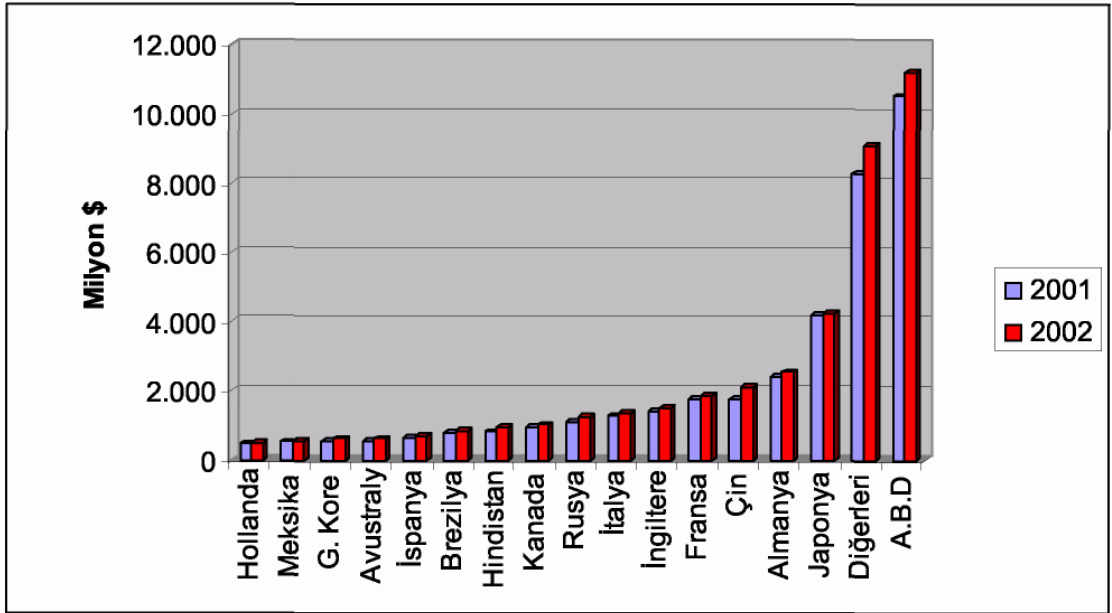

Grafik 2.2. Dünya Mermer Üretiminde Türkiye'nin Payı

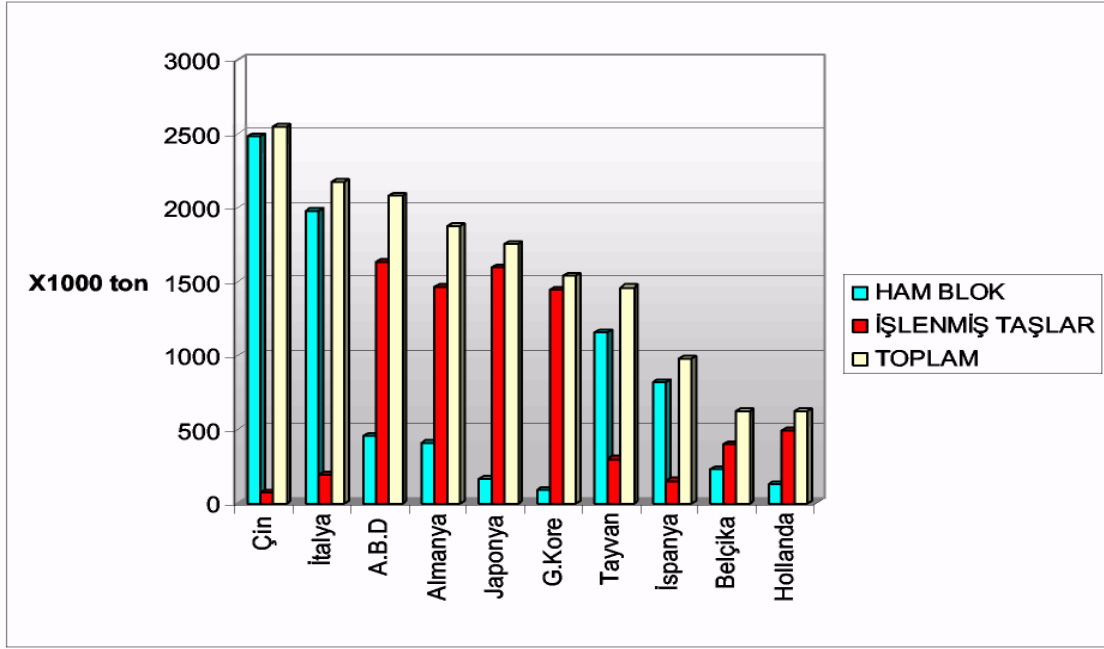
Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları, (1986-2003) İstanbul:2004

Grafik 2.3. Ülkelere Göre Brüt Mermer Üretimi

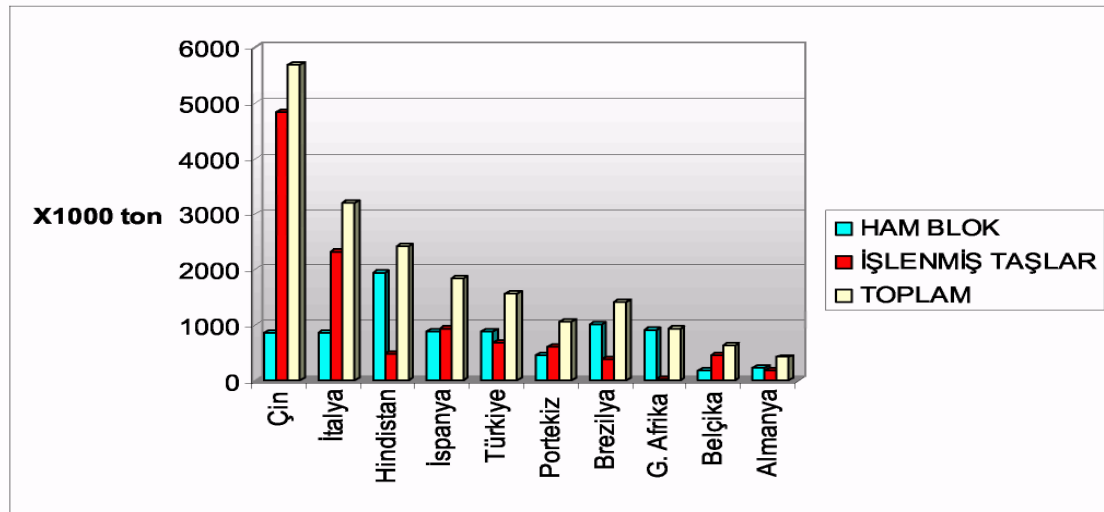
Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları, (1986-2003) İstanbul:2004

Grafik 2.4. Dünya'da Mermer (Ham Blok ve İşlenmiş Taşlar) Dış Alımındaki İlk 10 Ülke

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları, (1986-2003) İstanbul:2004

Grafik 2.5. Dünya Mermer Dış Satımındaki İlk 10 Ülke

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları, (1986-2003) İstanbul:2004

Tablo 2.1. Avrupa Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler

ÜLKE ADI	MERMER VARLIKLARI
Almanya	Kalker, granit, diyorit ve diğer mağmatik taş rezervleri bulunmaktadır. Bu yataklar halen işletilmektedir.
Avusturya	Bej ve gri renkli kalker yatakları ile serpantin rezervleri bulunmaktadır.
Belçika	Kireçtaşı rezervleri bulunmaktadır. Bilhassa Devoniyen yaşlı siyah kalker rezervleri önemlidir.
Bulgaristan	mermer, kireçtaşı ve granit oluşumları bulunmaktadır
Çekoslovakya	Kalker, breş ve granit yataklarına sahiptir
Finlandiya	Granit, siyenit ve labradorit yatakları önemlidir
İngiltere	Değişik renk ve litolojide mermer yatakları bulunmaktadır. Özellikle gri renkli granitleri halen işletilmektedir.
İspanya	Kireçtaşı, mermer ve granit rezervleri bulunmaktadır. Açık pembe renkli zengin granit rezervlerine sahiptir
İsveç	Granit, siyenit ve labradoritten oluşan mağmatik taş yatakları bulunmaktadır.
İsviçre	Bej ve gri renkli kireçtaşı rezervleri bulunmaktadır.
İtalya	Her çeşit kayacın mermer olarak değerlendirildiği bu ülkede Carrara mermer yatakları, Sardunya Granitleri çok önemlidir. Bunun dışında zengin kireçtaşı ve mermer rezervleri bulunmaktadır.
Norveç	Granit, diyorit, siyenit ve labradorit yatakları bulunmaktadır
Portekiz	Kalker, mermer ve granit yatakları bulunmaktadır.
Ukrayna	Granit ve labradorit yatakları bulunmaktadır
Yugoslavya	Kireçtaşı, mermer ve traverten yataklarına sahiptir
Yunanistan	Kalker, mermer ve serpantin yataklarına sahiptir

Kaynak : **Doğaltaş Dergisi**, 2005,Sayı:124 s.23

Tablo 2.2. Asya Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler

ÜLKE ADI	MERMER VARLIKLARI
Azerbaycan	Granit oluşumları yer almaktadır.
Çin	Değişik renk ve desenlerde kireçtaşı, mermer ve mağmatik taş rezervlerine sahiptir.
Güney Kore	Değişik renk ve desende kalker ve granit rezervleri mevcuttur
Hindistan	Değişik renkli kalker ve mermer, granit, gabro ve diyorit rezervleri bulunmaktadır.
Hong-kong	Kalker ve mağmatik taş rezervleri bulunmaktadır.
Iran	Kalker, mermer oniks ve traverten rezervleri bulunmaktadır.
Japonya	kalker, gabro, diyorit ve granit rezervleri bulunmaktadır.
Kuzey Kore	Değişik renk ve desende kalker ve granit rezervleri mevcuttur.
Suudi Arabistan	kalker ve mağmatik taş rezervlerine sahiptir. Son yıllarda granit rezervleri işletilmektedir.
Türki Cumhuriyetler	Kalker ve mağmatik taş rezervleri bulunmaktadır.

Kaynak : **Doğaltaş Dergisi**,2005,Sayı:124 s.24

Tablo 2.3. Afrika Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler

ÜLKE ADI	MERMER VARLIKLARI
G.Afrika Cumh.	Farklı renk ve desende çok geniş granit ve diğer mağmatik taş rezervlerine sahiptir.
Kongo	Kalker, granit, gabro, diyorit ve amfibolit rezervleri bulunmaktadır
Mısır – Sudan	Kalker, granit, siyenit, gabro ve diyorit yatakları bulunmaktadır.
Mozambik	Kalker, granit ve siyenit rezervleri bulunmaktadır.
Nijerya	Kalker ve granit rezervlerine sahiptir.

Kaynak : **Doğaltaş Dergisi**,2005,Sayı:124 s.25

Tablo 2.4. Amerika Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler

ÜLKE ADI	MERMER VARLIKLARI
A.B.D	Kalker, breş, konglomera, granit; siyenit, serpantin ve diyabaz oluşumları bulunmaktadır. Silisli taşların hem ithalatçısı hem ihracatçısı konumunda.
Arjantin	Zengin oniks, kalker ve granit rezervleri bulunmaktadır.
Brezilya	Çok geniş Mavi granit rezervleri bulunmaktadır. Bunun dışında kalker, oniks ve Brezilya, özellikle son yıllarda dünya ticaretinde yerini almaya başladı.
Kanada	Gri-bej renkli Granit ve serpantin rezervleri bulunmaktadır
Meksika	Oniks, traverten ve kalker rezervleri mevcuttur.

Kaynak : **Doğaltaş Dergisi**,2005,Sayı:124 s.25

Tablo 2.5. Okyanusya Kıtasında Mermer Potansiyeli Bulunan Ülkeler

ÜLKE ADI	MERMER VARLIKLARI
Avustralya	Çok farklı türde mermer rezervlerine sahiptir. Son yıllarda granit yatakları işletilmeye başlanmıştır.
Endonezya	Bazı adalarda kalker, granit ve diyorit rezervleri bulunmaktadır.
Yeni Zelanda	Kalker ve granit oluşumları bulunmaktadır.

Kaynak : **Doğaltaş Dergisi**,2005,Sayı:124 s.25

2.2. Dünya Mermer Ticareti

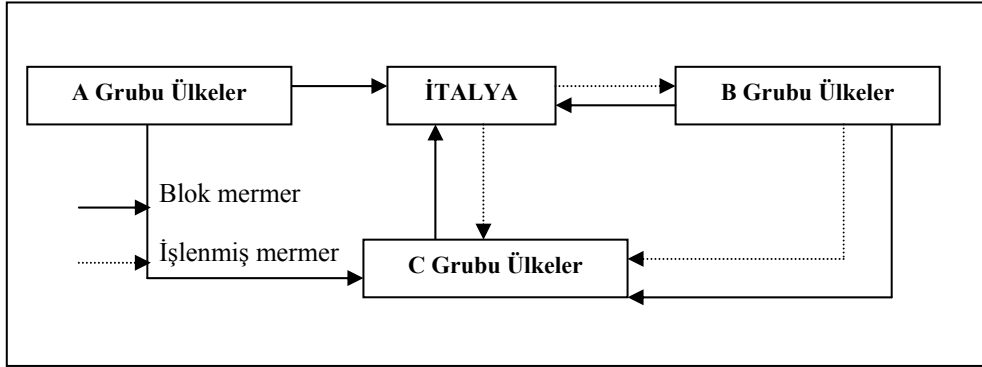
Dünya mermer üretimi ve pazarı başlıca üç grupta toplanmış ve mermer ticareti buna göre yönlendirilmiştir. Ama bu gruplar arası geçiş o kadar net değildir. İtalya rezerv ve teknolojik konumunun getirdiği avantaj ile dünya mermer ticaretini yönlendiren ülke durumuna gelmiştir.

A grubu ülkeler Hindistan, Güney Afrika, Rusya, İsveç, Norveç, Finlandiya, Brezilya'dır.

B grubuna giren ülkeler Türkiye, İspanya, Portekiz, Tayvan, Meksika, Yugoslavya, Kanada, Bulgaristan, Yunanistan ve Güney Kore'dir.

C grubuna giren ülkeler; A.B.D., Belçika, İngiltere, Almanya, Fransa, İsrail, Singapur ve Japonya gibi ülkelerdir.

Grafik 2.6. Dünya Mermer ticareti hareketleri

Kaynak : Mehmet Erdoğan,Erdoğan Yüzer,**Türkiye Blok Taş Üretimindeki Son Gelişmeler ve Sektörün Uluslar Arası Boyutu**, Mermer Yapı ve Dekorasyon Dergisi, İstanbul:1995, s.68

Seçici piyasalar ve kaliteli ürünlerdeki uluslararası rekabet, geleneksel ülkeler olan İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan dışında son iki yıldır önemli gelişmeler gösteren Türkiye, Hindistan ve Çin arasında da yaşanmıştır. Üretimdeki artışa bağlı olarak artan işlenmiş ürün arzı piyasadan küçük pay alan yeni ihracatçılar sayesinde dengeye ulaşmıştır.

2000 yılında dünya mermer ihracatı toplam 5,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değerin 1 milyar doları ham-blok taş ihracatına 4,3 milyar doları ise işlenmiş ürünlere aittir. İtalya, İspanya, Çin, Fransa ve Portekiz her iki ürün grubunda da önemli ihracatçı ülkeler olmuştur.

Dünya mermer ithalatı ise 2000 yılında 6,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değerin 1,7 milyar doları ham-blok taş ithalatına, 4,4 milyar doları ise işlenmiş ürün ithalatına aittir. Önemli ithalatçı ülkeler ham-blok taş ithalatında Fransa, İtalya, Çin ve Almanya; işlenmiş ürünlerde ise A.B.D., Almanya, Belçika-Lüksemburg, Fransa ve Japonya olmuştur

Ihracatçı ülkelerden İspanya, Portekiz, Çin, Hindistan ve Türkiye'nin son yıllarda gösterdikleri gelişme Dünya ortalamasının iki katına yakındır. İthal edilen mermerlerin yaklaşık % 50'sini blok ve kabaca dilimlenmiş taşlar oluşturmaktadır.

İşlenmiş ürünlerin % 30'u mezar taşı şeklinde, geriye kalan kısmı ise inşaat sektöründe değerlendirilmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde yürürlüğe sokulan çevre koruma yasalarının ocak işletme ve kesme tesislerinin üretim maliyetlerine getireceği olumsuz etki ve bu ülkelerdeki yüksek işçilik ücretleri, mamul ürün ticaretinde gelişmekte olan ülkeler lehine oluşacak artışın kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır.

Mermer tüketen ülkeler sıralamasında 59,9 milyon m2 ile Çin başta gelmektedir. Bu ülkeyi İtalya (57 milyon m2), Almanya(45 milyon m2), İspanya (35 milyon m2), ABD (35 milyon m2), Japonya (33 milyon m2), Hindistan (25 milyon m2), Fransa (22 milyon m2), Yunanistan (16 milyon m2) ve diğer ülkeler izlemektedir. Tüketilen mermerlerin 8.000.000 ton'a yakın bir kısmı ithalatla karşılanmaktadır.²¹

2.3. Dünya Mermer Sektöründe Türkiye ve Diğer Ülkeler

Dünya mermer sektöründe görülen uluslararası rekabet, geleneksel ülkeler olan İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan ile son birkaç yıldır önemli gelişmeler gösteren Türkiye, İran, Hindistan ve Çin arasında yaşanmaktadır. Türkiye'nin mermer ihracatında gösterdiği hızlı gelişimi sürdürebilmesinin yolu hiç kuşkusuz rakiplerinin durumunu doğru analiz etmesinden geçmektedir.

---

²¹ Mehmet Erdoğan, Erdoğan Yüzer, **Türkiye Blok Taş Üretimindeki Son Gelişmeler ve Sektörün Uluslar Arası Boyutu**. Mermer Yapı ve Dekorasyon Dergisi, İstanbul, 1995, s.68.

Türkiye, hem Alp dağ oluşum kuşağında yer alan, hem de genç tektonik aktivitelerden etkilenen bir ülke olarak bir taraftan mermer ve kireçtaşları, diğer taraftan traverten ve gölsel kireçtaşı oluşumları açısından zengin yataklara sahip bir ülkedir. Batıda İtalya, İspanya ve Portekiz, doğuda ise İran, Pakistan, Hindistan ve Tibet de bizimle aynı jeolojik kuşak üzerinde yer almaktadır.

Günümüzde dünya mermer üretiminin yüzde 73'ü 12 ülke tarafından yapılmaktadır. Bu ülkelerin ticari faaliyetlerine bakıldığında ve ihracatları üretimleri ile kıyaslandığında Finlandiya, Norveç, Güney Kore gibi sert taş ihracatçısı ülkelerin ihracatta Türkiye'den daha etkili oldukları, buna karşılık İtalya, İspanya, Portekiz ve son yıllarda Yunanistan gibi ülkelerin hem ithalatta hem de ihracatta etkili oldukları görülmektedir. Bu sonuç doğal kaynakların çıktığı değil, işlendiği ülkeye daha fazla katma değer bıraktığı ilkesinin, mermerler için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye, mermer üretimi yapan ülkeler arasında 7. sırada, ihracatçı ülkeler sıralamasında ise 12. sırada yer almaktadır.²² Dünya üretiminin yaklaşık yüzde 3'ünü karşılmasına karşılık, ağırlığa göre toplam ihracatın sadece yüzde 2'den biraz fazlasını karşılamaktadır. Mermer ithalatı, hammadde ithalatı olarak son derece sınırlı; daha çok yurtiçi inşaat sektöründe kullanmaya yönelik işlenmiş ve yarı işlenmiş sert taşlardan oluşmaktadır.²³

Genel kanaat mermerlerin da diğer yer altı zenginliklerinde olduğu gibi coğrafi bir bağımlılığa sahip olduğu ve buldukları yerde çıkartılmaları ve işlenmelerinin en düşük üretim maliyetlerini sunduğu yönündedir. Üretim kayıpları çok ve taşıma giderleri pahalı olduğu için temelde buldukları ülkeye öncelikli bir avantaj sağlamaktadırlar. Bu avantajın kullanılabilmesi için buldukları ülkede mermer sektörünün ocak ve işleme tesislerinde makine alt yapısının ve bu üretimi gerçekleştirecek personelin bulunması gerekmektedir.

---

²² TMMOB, **Küreselleşmenin Ekonomik, Sosyal, Siyasal, Kültürel Boyutları**. TMMOB Yayınları Ankara, 2004,s.56.

²³ Erdoğan, Yüzer, **a.g.e.**, s.75.

Mevzuat - Ocak ve İşleme Tesisleri - Çalışanların Formasyonu

Ancak gelecekte rezervlerin üretime dönüştürülmesine yönelik potansiyel üreticilerin analizi yapılırken, ocak üretiminde halen yeterli teknolojiye ve sermayeye sahip olmayan veya mevzuatları uluslararası siyasi konumları nedeniyle hammadde kapasitelerini yeterince üretemeyen ülkelerin de dikkate alınması önemlidir. Günümüzde önemli bir pazar payına sahip, traverten ve kireçtaşı potansiyeli olan İran, Pakistan, Hindistan, Çin, Şili ve Peru'da da gelecekte üretimlerin gelişmesi ve yeni ocakların açılması kaçınılmaz bir gerçek olarak ortaya çıkacaktır.

Madencilik ve işleme tesislerini düzenleyen madencilik sanayi tesisleri ile çevre yasa ve mevzuatları, uzun vadeli yatırımlar kapsamında yer alan mermer sektörü için son derece önemli işlemlere sahiptir. Türkiye'de de bu durum yaşandı. 1985 yılında mermerlerin maden kapsamına alındığı Maden Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile ocaklara yapılan yatırımlara uzun vadeli güvence sağlandı. Sektörün son yıllarda hızla gelişmesinde 1985 sonrası "Yatırımda öncelikli sektör olarak tanımlanmasının" ve verilen teşviklerin büyük katkısı olmuştur.

Bu bağlamda potansiyel ülkelere bakıldığında İran'da maden sahalarının özelleştirilmesi ile ilgili çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Devlete ait ocak işletmeleri maden ruhsatları, özel sektöre belirli statülerde devredilmektedir. Zengin traverten ve oniks ocakları devlet kurum ve kuruluşları yanı sıra özel sektör tarafından da işletilmektedir. Bir süredir İran menşeli ürünlere konulan ABD ambargosu nedeniyle ihracat, Körfez ülkelerindeki serbest bölgeler aracılığı ile yapılmaktadır. İran'da yabancı ortaklarla kurulan fabrikaların bir kısmı modern makinelerle teçhiz edilmesine karşın, bu fabrikalar henüz üretimlerinde gerekli kaliteye ve verimliliğe ulaşmamış durumdadır.

Pakistan, Hindistan ve Tibet'te ise hammadde kaynaklarının coğrafi konumu, iklim ve ulaşım koşulları nedeniyle olumsuzluklar sunmaktadır. Yakın gelecekte bu kaynakların üretime katılması zor gibi görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin teknoloji ve bilgi transferinde yaşadıkları sıkıntılara karşın, mermer sektöründe yıllardır etkili olan İtalya başta olmak üzere İspanya ve

Portekiz, amortismanları sıfırlanmış kurulu tesislerine idame yatırımları yaparak maliyetleri azaltma yoluna gitmektedirler. Bu ülkelerde yerleşmiş bir taş kültürü vardır. Ancak çalışma koşulları oldukça ağır olan, zahmetli ve meşakkatli bu sektöre genç çalışanların ilgisi son yıllarda azalmıştır. Meslek okullarında öğrenci sıkıntısı yaşanmaktadır. Firmalar pahalı ve zor bulunan kalifiye eleman ihtiyaçlarını azaltabilmek için hammaddenin çıkartılması ve işlenmesinde otomasyona yönelmektedirler. Bol ve ucuz insan gücüne sahip gelişmekte olan ülkeler karşısındaki rekabet güçlerini bu sayede koruyabilmektedirler. Ancak el emeği yoğun ürünlerde bu çözüm yeterli olmamaktadır. Blok üretimi ve yer yer işleme tesislerinde görülen Türk-yabancı yatırımcı ortaklıklarının sayısındaki artışın temel nedeni ise pahalı emek gücü ve taşıma maliyetlerinin yükseklidir.

Ara eleman yetiştirilmesine yönelik mesleki okullar açısından Türkiye en şanslı konumda bulunmaktadır. İtalya’da orta öğretimde dini vakıflar ve sektörel kuruluşların desteklediği okullarda daha çok sanatsal temelde verilen eğitim modeline karşılık, Türkiye’de mermercilik üniversitelerde, meslek yüksekokulları düzeyinde, teknik ve endüstriyel temelde ele alınmaktadır. Ülkemizde mermercilik eğitimi mermer sektörünün henüz günümüzdeki düzeyinde olmadığı yıllarda meslek liselerindeki mermercilik programlarında başlatılmıştır. Ancak yeterli başarı elde edilememiştir. Bu konudaki avantajın korunabilmesi için bu eğitim programları, sektörün de desteği ile mutlaka yeniden ele alınmalı; eğitim kademeleri arasındaki yükseliş sağlanmalıdır.

İnsan kaynakları açısından en önemli rakip ülke, tüm sektörlerde olduğu gibi Çin’dir.²⁴ Günümüzde hammadde ihtiyacını yoğun blok ve ham plaka ithalatı ile karşılayan Çin, inanılmaz ucuz insan gücü ile özellikle emek yoğun ürünlerde rekabet edilemez bir potansiyel güce sahip bulunmaktadır. Her yıl fuarlarda gözlenen katılımcı sayısındaki, ürün çeşitleri ve kalitesindeki artış dikkati çekmektedir. Tek cümle ile Çin, bu büyük insan gücüyle, hammadde temini ile ilgili sorunlarını çözdüğü sürece bugün

---

²⁴ Cenap Çakmak, **Gelişen Çin Ekonomisi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri**. TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.142.

üretimde sürdürdüğü liderliği gelecekte ticarete de etkin biçimde taşıyacak görünmektedir.²⁵

İşçilik ücretleri açısından İtalya, İspanya ve Portekiz'den daha ucuz insan gücüne sahip olmamıza karşın Çin, Hindistan ve İran'daki insan gücü maliyeti ile kıyaslanmayacak derecede pahalı bir insan gücüne sahibiz. İklim koşulları ve çalışılabilir gün sayısında ise önemli farklılıklar görünmemektedir.

Maliyet Koşulları, Devlet Teşvikleri, Satış Öncelikleri, Taşıma Avantajları

Maliyet unsurlarını etkileyen temel unsurların başında hiç kuşkusuz enerji gelmektedir. Rakiplerimizi değerlendirdiğimiz zaman, İran hariç diğer ülkelerin petrol kaynaklarının bulunmadığını görüyoruz. Ancak gerek petrol gerekse elektrik fiyatları incelendiğinde, maliyetler açısından Türkiye'de üretici olmanın zorluğu ve konunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Devlet teşvikleri açısından İtalya ve İspanya'da dolaylı teşvikler uygulanıyor. Türkiye'de de bir dönem etkin olarak uygulandığı gibi devletin yatırımları kolaylaştırıcı ve istihdamı teşvik edici kararları Çin'de de olumlu sonuçlar vermektedir.²⁶

Ayrıca bazı ekonomik birliklerin kendi üyesi ülkelere tanıdığı alım öncelikleri İtalya, İspanya, Portekiz için avantaj sağlamaktadır. Ana alıcı grup içinde yer alan ABD ambargosu ise İran mermer sektörünü olumsuz etkilemektedir. İhraç miktarlarındaki daralma karşısında iç tüketimi teşvik ederek (yöresel mimari tasarımlara müdahale ederek, özel ve devlet yapılarında ülke taşının kullanımını zorunlu tutarak) sektör dolaylı olarak korunabilir. Türkiye'de maalesef bir dönem etkin olarak yabancı taşların kamu yapılarında kullanımı, özel fiyat statüsü içinde desteklenmiş ve yurtiçi yabancı taş kullanımı ihracatın yüzde 35'lik bir kısmını kaybettirmiştir.

Taşıma avantajları açısından sektör ele alındığında ise deniz ulaşımı ve ana taşıma hatları üzerinde olmak avantaj olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuda İtalya,

---

²⁵ Atilla Sandıklı, İlhan Güllü, **Geleceğin Süper Gücü Çin**. TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.74

²⁶ Çakmak, **a.g.e.**, s.145.

İspanya, Portekiz deniz ticaret filoları, ana transit hattı üzerinde olmaları nedeniyle daha avantajlı konumdadırlar. Çin'e mal getiren gemilerin yük talepleri navlunları düşürmekte ve devlet aracılığı ile sürdürülen liman hizmetlerinin ucuzluğu, Çin için avantaj sağlamaktadır.²⁷ Türkiye'de ise liman yüklemelerinde uygulanan tarifeler, mermer gibi yükte ağır ürünler için yükleme maliyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır.

Pazarlama Stratejileri

Tanıtım ve ihtisas fuar çalışmaları sektörlerin alıcılara açılan kapıları olarak günümüzde özel bir önem taşımaktadır. Bu konuda Türkiye, İzmir'de düzenlenen Marble fuarları ile önemli bir adım atmıştır. İzmir Fuarı dünya mermer ve teknolojileri fuarları içinde 4. sırada yer almaktadır. İtalya'nın bu konudaki üstünlüğü ve deneyimi yadsınamaz seviyededir. Bu nedenle Türkiye gerek katılımcı gerekse ziyaretçi sayısı olarak ciddi bir avantaj elde etmektedir. Bu noktada sektörün fuarlar için eğitimi ve fuar kültürü son derece önemli ve Türk mermer Üreticileri İstanbul ve Ege İhracatçılar Birliği'nin gayretleri ile son derece etkili bir eğitimler almış durumdadır. Mermer ve traverten alanında fuar katılımı olarak İtalya'nın yanı sıra İspanya ve Türkiye uluslararası fuarlarda etkin katılımlar sergilemektedirler. Tanıtım açısından devamlı sergi alanları olarak hava ve deniz limanları ile yoğun ziyaret alanları önemli bir rol oynamaktadır. Bu konuda rakiplerimizin daha başarılı uygulamaları dikkat çekici. Atatürk Hava Limanı gibi önemli uğrak yerlerimizde ise yabancı taşların teşhir edilmesi dikkate alındığında bu konuda dezavantajımız ortaya çıkmaktadır.

İtalya, İspanya, İsrail gibi ülkeler üretim noktalarından ham ve yarı mamulleri ithal edip işledikten sonra ihraç etmekte ve/veya doğrudan re-export işlemi yapmaktadırlar. Bu işlemler başlangıçta hem üretici ülke için hem de işlenen ülke için yararlı sonuçlar sağlamaktadır. Nitekim benzeri gelişmeler geçmişte Türkiye ile İtalya ve İspanya arasında da yaşanmış ve piyasalara tanıtılmış olan bu ülkelerin mermer ve kireçtaşlarının rezervleri azalınca, bu taşların yerine kullanılabilecek eşdeğer özelliklerde taşlar ülkemizde aranmış ve bulunmuştu. Türkiye'nin mermerlerinin

---

²⁷ Sandıklı, Güllü, a.g.e., s.77.

önünün açılmasında 1990'lı yıllarda bu sektörde adını duyurmuş yabancı üreticilerin aldığı blokları işleyerek satmasının büyük rolü oldu. Bu şekilde Türk mermerleri piyasada tanındı ve Türk üreticiler de taşlarının piyasa değeri ile tanıştılar. Ancak halen Türkiye'de önemli bir atıl kapasite bulunmaktadır. Bu kapasitenin bilinçli bir şekilde kullanılması avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Makine ekipman ve sarf malzemeleri üretimi ve alt yapı olarak baktığımızda, Türk mermer yan sanayii önemli atılımlar yapmıştır; hatta bazı makinelerde diğer rakiplerimizden daha kaliteli makineler üretmeyi başarmıştır. Ancak genele bakıldığında henüz İtalya ve İspanya mermer makine ve sarf malzemesi üreticilerinin daha avantajlı oldukları ortaya çıkıyor. Bu gelişmeler değerlendirildiğinde, mutlaka mermer makine ve sarf malzemesi üreticilerinin finansal ve teknik açıdan, özellikle AR-GE çalışmaları açısından desteklenerek, avantajlı duruma geçirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan mimari tasarımlar ve modalar yakından izlenmelidir. Bu konuda yurtdışı projelere katılım, uygulayıcı firmaların orijin ülkelerinin malzemelerini kullanmaları açısından önem taşımaktadır. Türk müteahhitlerin gerek Afrika gerek Ortadoğu gerekse Türk Cumhuriyetleri ve Rusya'daki faaliyetlerinde, bu ülkelere mermer ihracatımızın önemli artışlar gösterdiği görülmüştür. Ancak uluslararası projelerde İtalya ve İspanya kadar etkin olduğumuz söylenemez. Daha enteresan bir gelişme bu ülkelerin katıldığı projelerin bir çoğunda etkin olarak Türk mermerlerinin kullanılması.

Sonuç olarak artı ve eksileri ile Türk mermer sektörü, 18 yıl içinde ihracatını yüz katı artırdı. Dünya mermer ticareti ülkemize doğru kaymaktadır. Türkiye, doğunun batıya açılan kapısı konumundadır. Özellikle Türki Cumhuriyetlerin mermer rezervlerinin işlenmesi ve ihracatı ile ilgili olarak önemli bir görev üstlenebiliriz. Sektörün dünya pazarlarının büyüklüğü ile tanıştığı ilk yıllardaki kısır çekişmelerin yerini farklı üretici tipleri aldı. Bu yarışta her üretilen ürün türüne ve kalitesine talep var. Bundan sonra teknolojilerin yenilenmesi, kalitenin artırılması ve AR-GE

çalışmalarına önem verilmeli. Ayrıca fiyat politikaları oluşturulurken istikrarlı ve kararlı olunması gerekmektedir.²⁸

2.3.1. ABD ile Ticaret

Tam anlamıyla bir dış ticaret devi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde mermerlere duyulan talep son dönemde hızla artmaktadır. 80'in üzerinde değişik yapıda ve 120'nin üzerinde değişik renk ve desende mermer rezervine sahip Türkiye'nin, ABD gibi büyük bir pazarda kendisine yer bulabilecek bir potansiyele sahip bulunmaktadır.

Dünyanın devi olmak, insanlık tarihinin son yüzyılına damgasını vuran Amerika Birleşik Devletleri'ni bugünlerde rahatlatmaya yetmemektedir. Son yıllarda giderek etkisini daha fazla hissettiren ekonomik buhranlar bir yana, Amerikan halkı asıl 11 Eylül saldırısının ardından başlayan güven bunalımıyla boğuşmaktadır. O güne dek dünyada her ne olursa olsun kendi topraklarını özgürlüğün ve güvenliğin simgesi olarak gören sıradan Amerikalılar için artık duydukları tedirginlik gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir.²⁹

Bu toplumsal psikolojiden kurtulmak kolay değildir. Eskiden çevrelerinde dünyanın en gelişmiş ülkesinde olduklarını hatırlatan sembollerle çevrili yaşamaya alışan Amerikan toplumu, bugün artık öncelikle onlara güvende oldukları duygusunu yaşatan simgelere yönelmektedir. Amerikalıların son zamanlarda yapılarında mermer, granit ve traverten gibi mermerleri giderek daha fazla kullanıyor olmalarının altında da bu psikolojik güvenlik gereksinimi yatmaktadır. Taşın doğasında saklı kalıcılık, sağlamlık, yıkılmazlık gibi özellikler bugünlerde Amerikalıların en fazla aradıkları şeyle örtüşmekte; mermerler, hem evlere hem de toplu yaşam alanlarına giderek daha fazla girmektedir. Sonuçta dünyanın en güçlü ekonomilerinden biri olmasına rağmen son döneme kadar kişi başına düşen mermer tüketimi son derece sınırlı olan ABD, dünya mermer ithalatında hızla daha da önemli bir ülke konumuna gelmektedir.

---

²⁸ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, **Madencilik Ülkede Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**. Türkiye 2. Madencilik Şurası Bildirileri. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayınları. Ankara, 1993, s.69.

²⁹ TMMOB, **a.g.e.**, s.63.

Bu durum, özellikle son on yılda büyük gelişme kaydeden Türk mermer sektörü açısından önemli bir açılıma işaret ediyor. 280 milyonluk nüfusu ve yaklaşık 9 trilyon dolarlık GSYİH'sı ile dünyanın en büyük ve en önemli pazarlarından birini oluşturan Amerika Birleşik Devletleri'nde mermerlere olan eğilimi değerlendirmek ve ticaret hacmini daha da artırmak Türk ihracatçıları açısından ana hedeflerden biri. Özellikle son yıllarda mermer ithalatını önemli ölçülerde artıran ABD'nin mermer alımının, granit alımından daha yüksek gerçekleşmesi de Türkiye'nin ABD ile var olan mermer ticaretini daha fazla geliştirmesi açısından çok olumlu bir göstergedir.

Türkiye'nin özellikle işlenmiş mermer ve işlenmiş traverten ihracatında ABD zaten ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'nin bu ülkeye geçen yılki toplam mermer ihracatı 95 milyon dolar civarındadır. Ama daha önemlisi, ABD'nin 2001 yılında toplam 588 milyon dolar mermer ithalatı yaptığı ülkeler sıralamasında İtalya ve Meksika'nın ardından üçüncü sırada bulunan Türkiye'nin, 2002 yılı aylık değerleri göz önüne alındığında İtalya'nın ardından ikinci sıraya yerleşmesi olayıdır.³⁰

Bütün bu olumlu gelişmeler, özellikle mermer ithalatı 1 milyar doları aşan ABD piyasasına Türk mermerlerinin giderek daha yoğun biçimde girdiğini göstermesi açısından çok önemlidir. Ancak yeryüzü mermer rezervlerinin önemli bir bölümüne sahip Türkiye'nin, Atlantik ötesindeki devasa pazardan daha da büyük bir pay alması, kendi pazarlama kanallarıyla marka haline getirdiği mermerleriyle bu pazara yerleşmesi, kalıcı olması açısından çok daha önemlidir. Bu hedefi sağlamak, Amerikan mermer pazarının giderek gelişen potansiyeli dikkate alındığında hiç de imkânsız değildir.

Genel olarak bakıldığında ithalat ve ihracat büyüklüğü açısından dünya ticaretinde birinci sırada yer alan ABD, tam anlamıyla bir dış ticaret devidir. Özellikle 1990'lı yılların başlarında ortaya attığı globalizasyon politikalarının sonucu olarak dünya ticaretinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çabaların öncü ülkesi konumundaki ABD, bir yandan ithalatında liberalizasyonu sağlarken, öte yandan da üçüncü ülkelerde karşılaştığı dış ticaret engellerini ortadan kaldırmaya ve böylece yerel sanayiini güçlendirerek, ihracatını artırmaya yönelmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde

---

³⁰ TMMOB, a.g.e., s.66.

ekonomisinde dış ticaretin payı giderek artan ABD'nin ihracat ve ithalattaki başlıca partnerlerini Kanada, Japonya ve Meksika oluşturmaktadır. Ancak ABD, Türkiye'nin de başlıca ihraç pazarlarından biridir. Her ne kadar Türkiye, sürekli bir dış ticaret açığı veriyor görünse de, bu ülkeye yönelik ihracatta düzenli olarak artış kaydedilmektedir. İhracat hem geleneksel ihraç kalemlerinde miktar ve çeşitlilik bakımından artmakta, hem de farklı ihraç mallarıyla Türk malları pazarda kendini göstermeye başlamaktadır.³¹

ABD'de ekonomik durgunluğa ve toplumsal hoşnutsuzluğa rağmen özellikle son yıllarda kişi başına düşen mermer tüketiminde görülen artışın 2003 yılında da artarak süreceğine hemen hemen kesindir. Amerikan mermer sektörünün içinde yer alanların bir bölümü bu yılki artışın yüzde 10 civarında gerçekleşeceği öngörüsünde bulunurlarken, geriye kalanlar oranın yüzde 15'i bulabileceğini söylüyorlar. ABD'nin ithalat politikasına bağlı olarak fiyatlarda meydana gelen düşüşün bu artışta önemli rol oynadığı belirtiliyor. Tüketicilerin mermerleri giderek daha fazla keşfetmesine paralel olarak önümüzdeki 10 yıllık süreçte Amerikan pazarındaki büyümenin yüzde 20'lere hatta yüzde 30'lara ulaşacağı beklentisi hakimdir.

ABD'de yeni gelişen bir pazar olan mermerler, iç ve dış dekorasyon, kaldırım taşı, dış cephe kaplamacılığı, patika düzenlemeleri, yürüyüş yolları, girişler, giriş levhaları, mutfak ve banyolar, merdiven basamakları, şömineler, hem ev hem büro iç zemin döşemeleri gibi çok çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra mermere artık masa, sehpa ve çeşitli mobilyalarla vazo, biblo, hediyelik eşya gibi hiç de azımsanamayacak bir alanda günden güne daha sık rastlanılmaktadır. ABD'nin çok uluslu yapısı ve bölgeler arası farklılıkları mermerlerin kullanıldığı yerler kadar kullanım biçimlerindeki çeşitliliği de destekleyen bir pazar sunmaktadır. Her ne kadar bu ülkede son yıllardaki mermer eğilimleri nedeniyle Türkiye'nin özellikle bej mermer ve travertenine yoğun talep görülse de, Amerikalıların tercihleri önemli ölçüde farklılık göstermektedir. 80'in üzerinde değişik yapıda ve 120'nin üzerinde değişik renk ve

---

³¹ TUSİAD 21.Yüzyıla Doğru Türkiye, Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi. Yayın No, TUSİAD T/92.11.55, Ankara, 1998, s.94.

desende mermer rezervine sahip Türkiye'nin böylesine çeşitlilik gösteren bir pazarda kendisine yer bulabilecek bir potansiyelinin olduğu çok açıktır.

ABD'ye mermer ihracatının artırılmasında, Türkiye'nin var olan potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirmesinin yanı sıra Türk ihracatçılarının yapması gereken, tüketici odaklı ve büyük farklılıklar gösteren bu pazara sağlıklı biçimde girmenin ve orada kalıcı hale gelmenin doğru denklemlerini kurmasıdır. Genel ekonomik ve ticari yapısı nedeniyle gelir düzeyi yüksek, sanayileşmiş bir ülke olarak ithalatında oldukça seçici davranan ABD pazarında mermerler söz konusu olduğunda özellikle üçüncü ülke kaynaklı ürünlerle rekabet gündeme gelmektedir. Pazarın lideri özellikle tasarım ağırlıklı işlenmiş ürünlerde İtalya'dır. Türkiye dahil diğer ülkelere göre Amerika'da açık arayla pazarın öncülüğünü sürdüren İtalya'nın bu başarısının arkasında yatan etkenler, Türk ihracatçıları açısından da yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Amerika'ya ihracat yapan İtalyan firmaları, her şeyden önce kendi markalarını oluşturarak ve kendi satış kanallarını kurarak bu pazarda yer almaktadır. Ucuz fiyat politikasından çok prestijli Amerikan mimarlık firmalarıyla birebir ilişki kurarak, proje bazında çalışan İtalyanlar, Amerikan tasarımcılarının aradığı, onların beğenileriyle örtüşen ürünler geliştirmeye yönelmektedirler.

İşte Türk ihracatçıların, Amerikan pazarında önünde yer alan tek ülke olan İtalya'yı geçmesi, bütünlüklü ve uzun vadeli bir strateji oluşturmasından geçmektedir. Türk mermerlerini, kendi adlarıyla ve doğrudan pazarlamayı hedeflemesi gereken ihracatçılar, böylece bugün fiyata bağlı avantajlı konumlarını uzun vadede fiyattan bağımsız hale getirmenin yolunu açmalıdırlar.

Bu rekabette başarılı olabilmek için öncelikle pazar konusunda yeterli bilgiye sahip olunması, istenen kalite ve standartlara uyum gösterilmesi, tüketicinin tercihlerinin bölgesel farklılıklar da dikkate alınarak belirlenmesi ve ayrıca piyasalardaki diğer tedarikçi ülkelerin konumlarının sürekli izlenmesi önem taşımaktadır. Pek çok üretici ve tüketici örgütünden oluşan öz denetimi yüksek, oldukça korumacı bir yapıya sahip olan ABD pazarına girerken, ülkenin mevzuatları ve yasal düzenlemeleri hakkında çok iyi bilgi sahibi olunması gereklidir. ABD pazarına girerken uygun stratejinin belirlenmesi için en iyi yollardan biri pazar hakkında yeterli bilgi ve

deneyime sahip bir ticari ortak bulmak olabilir. Bu ortağın yardımıyla ABD gibi bölgesel çeşitlilik gösteren bir ülkeye ihraç edilecek mermer ürünlerinin doğru dağıtım kanallarıyla, doğru müşteriye ulaştırılması daha sağlıklı biçimde sağlanabilir. Bu tür ticari ortaklıklarınsa pek çok biçimi bulunur. İhracatçı/satıcı ile ithalatçı/alıcıyı bir araya getiren ve bunun karşılığında belli bir komisyon alan acenteler; malı doğrudan ihracatçıdan satın alıp toptancılara ya da müşteriye satan ithalatçılar; malın sadece ithalatını yapmakla kalmayıp, aynı zamanda reklam ve tanıtım desteğiyle dağıtım kanallarına yönlendirilmesini sağlayan ithalatçı toptancılar ilk sırada gelen ticari ortaklık biçimleridir. Fuarlara katılım, dağıtım zincirinin halkalarına ulaşmak için önemli bir fırsat oluşturmaktadır.

ABD’de pazarın işleyişi farklı olduğu için Amerikalıların çalışacağı ofisler kurmak ve doğrudan pazarlama veya satış mağazası açmak da bir başka alternatif olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durumda kurulacak firmanın muhasebe kayıtlarının tutulması, vergi ve benzeri hukuki sorumlulukların yerine getirilmesi için CPA denilen yeminli mali müşavirler ile çalışmak zorunluluğu söz konusudur. Böyle kendi showroom’larında kendi markalarıyla büyük alıcı firmalarla ilişki kurulması, Türk mermer firmalarının pazarda kalıcı olmaları açısından çok önemlidir.

Türk mermerlerini ABD piyasasında tercih edilir kılmak için en önemli araçlardan biri de hiç kuşkusuz tanıtımdır. Bunun için belirli tanıtım alanlarının oluşturulması ve tanıtım araçlarından yararlanılması çok önemlidir. Özellikle ABD’de mermer alıcılarıyla sektörün temsilcilerinin bir araya gelmesini sağlayan tüm fuarlara katılmak, ihracatın artırılmasına ciddi katkı sağlayabilir. Fuara katılırken yeterli sayıda, faaliyetleri ve ürünleri tanıtıcı broşür ve kartvizit götürmek gereklidir. Ancak ürün numunelerinin yanı sıra özellikle bu tür görsel malzemelerin son derece kaliteli olmasına büyük özen gösterilmelidir. Çünkü Amerikalılar için ucuz broşür ve kartvizit, kalitesiz ürün ve güven vermeyen şirket anlamına gelmektedir. Ayrıca tanıtım konusunda bir başka yöntem, alıcıların, özellikle mermer kullanımına ABD’de yön veren büyük firma temsilcilerinin Türkiye’ye davet edilerek, sektör temsilcileri ve ihracatçıları ile bir araya getirilmesinin de ciddi katkıları olabilir. Yanı sıra saygın ve büyük projelere imza atan Amerikan mimarlık firmalarına Türk mermerlerinin tanıtılması, Türk firmalarının projelerde ortak çalışmalar yürütebilecek altyapıya sahip

olduğunun gösterilmesi amacıyla özel sunumlar düzenlenmesi çok önemli bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu arada Amerikalı müşterilerin satın aldıkları mallar konusunda son derece titiz oldukları unutulmamalı; özellikle ulusal standartlara uygun üretim yapılmasına çok dikkat edilmelidir. ABD pazarında kalıcı olmanın en önemli yolu hiç kuşkusuz kalitenin sürekliliğini sağlamak, malı zamanında teslim etmek ve devamlı servis desteğini verebilmekten geçmektedir. Hemen her konuda günceli yakalamak isteyen ABD’li alıcıların beğenisini kazanmak için özellikle işlenmiş mermer ve traverten ihracatında uluslararası mimarların belirlediği eğilimlere uygun üretimin gerçekleştirilmesine özen gösterilmesi de önem taşımaktadır.³²

Sonuç olarak Amerikan pazarında başarılı olmak için;

1- Pazarda yer almak uzun bir süreç gerektirebileceği için başlangıç maliyetlerinin düşük tutulması, pazara uzun vadeli bakılması;

2- Satış sözleşmesinde belirtilen hususlara titizlikle uyulması;

3- Doğru pazarlama stratejisi oluşturabilmek için ürünün pazara uygunluğu, dağıtım kanalları, Amerikan tüketicisinin zevk ve tercihlerinin değerlendirilmesi gibi konularda bilgi sahibi olmak çok önemlidir.

Bütün bunların yanı sıra ABD’deki hedef alıcıların ürünün uygulanma ve bakımıyla ilgili özel ve teknik bilgilere ihtiyaç duyduğu göz önüne alınmalıdır. Mermerlerle ilgili tüm sürece ilişkin bilgi akışının sağlanabileceği uygun araçların sunulması da gerek güvenilirliğin artırılmasında, gerekse ilişkilerin sürekli kılınmasında rol oynamaktadır. Bu amaçla ayrıntılı, interaktif ve sürekli güncellenen web siteleri oluşturulması işlevsel olabilir.³³

---

³² TMMOB, **2000’e 5 Kala Dünya Madencilik Sektörünün Genel Görünümü**. TMMOB Birlik Haberleri, 1996.

³³ TMMOB, **a.g.e.**, s.74.

Mermerlere olan ilginin artması tüm dünyada olduğu gibi ABD’de doğaya daha yakın olma, doğaya uygun yaşama eğiliminin bir uzantısı olduğu ölçüde çevresel duyarlılık konusunu da gündeme getirmektedir. Bu çerçevede Türk ihracatçı firmalarının özellikle çevreyi koruma konusunda yeterli hassasiyete sahip olduklarını göstermeleri, mermer arama ve çıkarma çalışmalarını doğaya en az zarar verecek biçimde yaptıklarını anlatmaları da alıcılarla aralarındaki ilişkileri geliştirmelerinde artı bir değer olarak ortaya çıkabilecek noktalardan biridir.

Sonuç olarak Türk mermer ihracatçılarının, taşları kullanmanın sadece zenginlere has bir ayrıcalık olmadığına farkına varan sıradan insanların sayılarının hızla arttığı ABD pazarından daha büyük bir pay alması, pazara yönelik tüm çalışmaların daha örgütlü ve sistemli olarak gerçekleştirilmesinden geçmektedir.

Amerika, yeniden eski güvenli günlerine kavuşmak için evinin dışında yeni bir mücadeleye girerken, evinin içinde de onu güvende hissettirecek, kalıcılığını ve devamlılığını simgeleyecek şeyi, milyonlarca yıldan bu yana toprağın altında değişmeden kalan mermerlerde bulabilir. ve bugünkü dünya imparatorluğuna en fazla mermeri, geçmişin binlerce yıllık imparatorluklarına ev sahipliği yapan Anadolu sağlayabilir.

2.3.2. Çin ile Ticaret

2.3.2.1. Çin İle Siyasi İlişkiler

1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti ile 1971 yılına kadar iki ülke arasında resmi anlamda bir ilişki mevcut değildi. Türk ve Çin halkları arasında tarihten gelen dostluk bağları mevcuttur. Türkler ile Çinliler arasındaki ilişkilerin tarihi Çin'in Han Hanedanlığı (M.Ö. 209-M.S. 220) ile ilk Türk Devletlerinden Hun İmparatorluğu dönemine kadar gitmektedir. Çin tarihinin en parlak ve istikrarlı olduğu Tang Hanedanlığı döneminde de (618-907) kuzeyde hüküm sürmekte olan Göktürk'lerle yakın ilişkiler kurulmuş, tarihi "İpek Yolu" en canlı dönemini yaşamıştır. Tarihi İpek

Yolu, sadece Türk ve Çin halkı arasında ticareti mümkün kılmamış, sosyal ve kültürel bağlar açısından da karşılıklı etkileşimin sürdürülmesini sağlamıştır.³⁴

Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti'ni 4 Ağustos 1971 tarihinde imzalanmış anlaşma "Diplomatik İlişki Kurulmasına dair Ortak Bildiri" anlaşması ile resmen tanımıştır.³⁵ Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti'ni Çin'in tek yasal temsilcisi olarak kabul etmekte ve "Tek Çin" politikası izlemektedir. 1971 yılından bu yana karşılıklı dostluk ilişkileri ve işbirliği sürekli olarak gelişmekte; siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve diğer alanlardaki temalar günden güne artmaktadır. 80'li yıllardan 2000'li yıllara gelene kadar ki siyasi gelişmelere bir göz atarsak;

- 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren Çin'i ziyaret etmiştir.

- Mayıs 1984'te Çin Devlet Başkanı Li Xiannian Türkiye'yi ziyaret etti.

- Ekim 1985 Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Çin' i ziyaret etti.

- Temmuz 1986 Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Zhao Ziyang Türkiye' yi ziyaret, etti.

- Mart 1989' da Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti konsolosluk anlaşması imzalanmıştır.

- Eylül 1992' de hukuki, ticari ve cezai konularda adli yardımlaşma anlaşması imzalandı.

- Mayıs 1995' de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Çin' i ziyaret etmiştir.

- Ağustos 1996 Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Çin' i ziyaret etmiştir.

- 1996' da Çin Halk Cumhuriyeti Kongre başkanı Kiao Shi Türkiye' yi ziyaret etmiştir.

- Mayıs- Haziran 1998, Türkiye Cumhuriyeti Başbakan yardımcısı Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem Çin'i ziyaret etti.

---

³⁴ Deniz Ülke Arıboğan, **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**. Ankara, Bağlam Yayıncılık, 2001 s.49.

³⁵ Çakmak, **a.g.e.**, s.149.

- Nisan. 1999, Çin Halk Kongre başkanı Li Peng Türkiye' yi ziyaret etti.
- Şubat 2000, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Saadettin Tantın Çin' i ziyaret etmiştir.
- Şubat 2000, TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut, Çin' i ziyaret etti.
- Nisan 2000' de Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin Türkiye1 yi ziyaret etti.

2.3.2.2. Doğu Türkistan

İki ülke arasında başlıca sorun Doğu Türkistan'dır. Türk kamuoyunda Doğu Türkistan olarak bilinen bölge, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzeybatı kısmında yer almaktadır. 1863'te Yakup han Kaşgar'da Doğu Türkistan devletini kurmuşsa da 1876 işgali ile bu devlet Çinliler tarafından yıkılıp coğrafi adı da 1884'de Singkiang olarak değiştirilmiştir. Çinliler bu bölgeye 1955'te Şincang Uygur Özerk Bölgesi adını vermişlerdir. Çince'de yeni sömürge yeni sınır, yeni kazanılan yer anlamlarına gelen Şincang adı, bölge için Mançu-Çin yönetimi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bölgenin eski çağlardan beri bir Çin yurdu olduğunu iddia eden Çin Yönetimi, Doğu Türkistan ve Çin Türkistan'ı gibi kullanımları Çin egemenliğini tartışma konusu yapabilecek dış tarihsel bağlan ima ettiği için reddetmektedir.

Toplam yüzölçümü 1 milyon 664 900 bin kilometrekareyi geçen Xinjiang, Çin'in yüzölçümü bakımından en büyük eyalet düzeyindeki idari bölgesidir. Xinjiang'ın kuzeyde ve batıda sekiz ülkeyle sınırı vardır. Bu ülkelerle olan toplam 5600 kilometreyi geçen sınırıyla, Çin'in en uzun sınırına ve en çok sınır kapısına sahip eyalet düzeyindeki bölgesi olma özelliğini taşımaktadır.

2000 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin toplam nüfusu 19 milyon 250.000'e ulaşmıştır. Çin dışındaki bağımsız kaynakların ve Uygur Türklerinin kendi iddialarına göre Doğu Türkistan'da 30 milyon civarında Müslüman Uygur Türk'ü yaşamaktadır. En yaygın olarak kullanılan dil, Uygur Türkçe'si ve Çince'dir. En yaygın olan din İslam dinidir. Çinliler ve Moğollar hariç diğer etnik gruplar bu dine inanmaktadır ve hepsi Sünni Müslümanlardır.

İpek Yolunun üzerinde bulunan Doğu ve Batı arasında, çeşitli dinlerin, medeniyetlerin ve ticaretlerin ortak değişim sahasını oluşturan Doğu Türkistan

Çinlilerin Batı'ya yönelik bütün akımlarını durdurma görevi üstlenen bir kale görevindedir. Coğrafi ve etno-kültürel çeşitlilik gösteren Doğu Türkistan bugün Çin Halk Cumhuriyeti içinde en büyük ve en geniş topraklara sahip Müslümanların ve Türklerin çoğunlukta olduğu tek özerk bölge konumundadır. Çin Orta Asya'ya açılabilmesi için Doğu Türkistan'ı kendisi için önemli görmektedir.³⁶

Doğu Türkistan'ın tarım alanları yaklaşık olarak 50 milyon dönümdür. Yarısı güneyde yarı kuzeyde olmak üzere 300 milyon dönüm yeniden kazınabilir toprağı vardır ve tarıma uygun bütün topraklar 100 milyon dönüme ulaşmaktadır. Bölgenin doğal otlak alanları 700 milyon dönümdür. Orman sahası 60 milyon dönüm, inşaat yapılabilir arazisi 8 milyon dönüm, ulaşım sistemine uygun topraklar 4 milyon dönüm ve işlenmeyen alanlar 1.5 milyon dönümdür. Bölgede irili ufaklı 500 nehir vardır. Yer altı su kaynakları 20 milyar metreküp kadardır. Güneş enerjisi açısından son derece zengindir. Bölgede büyük çeşitlilik gösteren iklim koşulları, çok çeşitli tarım bitkilerinin yetiştirilmesine uygun bir ortam sağlamaktadır. Ilıman iklimlerde yetişen tarım ürünlerinin büyük bir bölümü bu bölgede üretilmektedir. Bunların başlıcaları; buğday, pirinç, mısır, süpürge darısı, yulaf arpa, yayla arpası, akdarı ve çeşitli fasulye türleridir. Doğu Türkistan'da yağ elde edilen koza, keten tohumu, ayçiçeğı, yalancı safran, pamuk pancarı ve şerbetçiotu gibi sanayi bitkileri de yetiştirilmektedir. Meyve ve kavun ülkesi olarak bilinen Doğu Türkistan'da iklim meyvelerinin hemen hemen hepsi yetiştirilmektedir.³⁷

Doğu Türkistan maden kaynakları bakımından çok zengindir. Bütün Çin'de çıkarılan mineral miktarın yüzde 78'ini sağlayan Doğu Türkistan madenlerinden kömür, petrol, doğalgaz, demir, manganez, krom, kurşun, molibden, çinko, berilyum, lityum, vb. gibi pek çok maddeler elde edilmektedir. Burası kültür ve tarih turizmi açısından da büyük bir önemi vardır.

Türk kamuoyunda ve özellikle milliyetçi (Ülkücü) ve muhafazakar (İslamcı) çevrelerde Sovyet ve Çin Türkistan'ına karşı daima bir ilgi olagelmıştır. Ancak 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve birdenbire beş bağımsız Türk

---

³⁶ Mehmet Öğütçü, Yang Guang, **Çin'in Ortadoğu'daki Çıkarları**. Turkisitime, Türkiye İhracatçılar Meclisi Yayınları, İstanbul, 2004, s.83.

³⁷ <http://www.gokbayrak.com/turkistan.asp?inc=ekonomid&numara=4>

devletinin ortaya çıkması, bu coğrafyaya olan ilgiyi olağanüstü bir şekilde artırmıştır. Türk kamuoyunda hız kazanan bu ivmenin etkisiyle devletin her kademesinde yer alan görevliler "21. asır Türk asrı olacak", "Adriyatik'ten Çin Şeddi'ne Türk dünyası" gibi sloganları bol bol kullanmaya başlamışlardır. Doğu Türkistan da yeni bir Türk devleti olmaya aday bir ülke olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye'nin uluslararası alanda yalnızlığından kurtulma umuduyla yeni bağımsız devletlere karşı büyük ilgi göstermesi, dış dünyada pan-Türkist bir politika olarak algılanmış ve özellikle Rusya ve Çin'i rahatsız etmiştir. Ancak geçen zaman içerisinde Türkiye'nin bu ilgisi duygusal olmaktan fazla ileri gidememiş ve Türk dünyası ile sağlam siyasi, ekonomik ve kültürel bağlar kurulamamıştır. Ankara'nın Doğu Türkistan'a 1996 yılına kadar verdiği destek günü birlik çıkışlarla sınırlı kalmış ve sistemli bir politika haline dönüşmemiştir. Ayrıca Ankara doğrudan Çin'i karşısına almaktan kaçınmıştır.³⁸

1996 yılından itibaren Ankara Doğu Türkistan sorununa daha mesafeli yaklaşıma başlamıştır. Bu dönemde Çin'le kurulan yakın ilişkilerin özellikle silah alım anlaşmalarının etkisiyle, Ankara-Pekin ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Son zamanlarda Türkiye Çin'in toprak bütünlüğünü öncelikli olarak göz önünde bulunduran bir politika izlemektedir. Fakat Türkiye'nin iki yönlü Çin politikasını kesin hatlarla birbirinden ayırmak mümkün değildir. Devletin farklı organlarının aynı anda farklı politikalar izlediği görülebilmektedir. Yine de 1996 öncesi dönemde Türkiye Doğu Türkistan'a en azından ilgisiyle destek verirken, 1990'ların ikinci yarısından itibaren bu sorunu görmezden gelmeye başlamıştır. Her iki dönemde de Ankara'nın Doğu Türkistan politikasının çelişkili unsurlar barındırdığı görülmektedir.

2.3.2.3. Ticari ve Ekonomik İlişkiler³⁹

2.3.2.3.1. Yasal Altyapı

- Sivil Havacılık Anlaşması 14 Eylül 1972 (Ankara) Aralık 1986'da tadil edilmiştir.
- Ticaret Anlaşması 16 Temmuz 1974 (Pekin)
- Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması 19 Aralık 1981

---

³⁸ <http://www.gokbayrak.com/turkistan.asp?inc=ekonomid&numara=2>

³⁹ Atilla Sandıklı İlhan Güllü, **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi**. İstanbul, TASAM Yayınları, 2005, s.56.

- Standardizasyon Alanında İşbirliği Anlaşması 19 Mart 1990 (Ankara)
- Bilimsel ve Teknoloji İşbirliği Anlaşması 30 Ekim 1990 (Pekin)
- Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması 13 Aralık 1990 (Pekin)
- Turizm İşbirliği Anlaşması 9 Mayıs 1991 (Pekin)
- Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması 28 Eylül 1992 (Pekin)
- Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması 10 Ekim 1992 (Pekin)
- Denizcilik Anlaşması 23 Ekim 1992 (Ankara)
- Çifte vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması 23 Mayıs 1995 (Pekin)
- Su Kaynaklarının Geliştirilmesi Alanında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Protokolü Nisan 1997
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile Çin Halk Cumhuriyeti Arazi İdaresi Başkanlığı arasında İkili İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Protokolü Ekim 1997 (Pekin)
- 12. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı 23 Nisan 1998 (Pekin)
- DTM ile MOFTEC Arasında Ticari İstişare Mekanizması Kurulması Hakkında Mutabakat Zaptı 12 Mart 1999 (Ankara)
- Demiryolları Alanında İşbirliği Yapılmasına İlişkin Niyet Protokolü 7 Nisan 2000
- 13. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı 19 Nisan 2000 (Ankara)
- Enerji Sektöründe Ekonomik ve Teknik İşbirliği Yapılmasına İlişkin Çerçeve Protokol 19 Nisan 2000
- Demiryolları Alanında İşbirliği Yapılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı 16 Haziran 2000
- Eylem Planı 8 Ocak 2001
- OTD Mutabakat Zaptı 12 Aralık 2001
- İGEME ile CCPIT arasında İşbirliği Anlaşması 5 Nisan 2002

- 14. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı 5 Nisan 2002 (Ankara)
- Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası 19 Nisan 2002
- Enformasyon Teknolojisi Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı 19 Nisan 2002
- Gümrük Makamları Arasında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması 19 Nisan 2002⁴⁰

2.3.2.3.2. İhracat ve İthalat Gelişmeleri

Türkiye ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ticari ilişkiler, 16 Temmuz 1974 tarihinde imzalanan "Ticaret Anlaşması" ile başlamıştır. Bu anlaşmanın 6. Maddesi uyarınca, her yıl toplanması öngörülen Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Karma Ticaret Komitesi, 1978 ve 1981 yıllarında olmak üzere iki kez toplanmıştır. Adı geçen komite, 19 Aralık 1981 tarihinde Pekin'de imzalanan Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde kurulan Karma Ekonomik Komite ile birleştirilmiş ve Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Karma Ekonomik ve Ticari Komitesi adını almıştır. Bu çerçevede 14. Dönem KEK Toplantısı 5 Nisan 2002 tarihinde Ankara'da yapılmıştır.

İstatistik verilerine göre, iki ülke arasındaki ticaret hacminde özellikle 1992 yılından itibaren önemli ölçüde artış görülmüştür. İkili ticaret hacmi 1994 yılında 612.7 milyon dolar iken 2000 yılına gelindiğinde 1.4 milyar dolar ile en yüksek seviyesine ulaşmış, 2002 yılına gelindiğinde 1.6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak, Türkiye için ticaret hacminde görülen bu olumlu gelişme, ticaret dengesinde 1993 ve 1994 yılları hariç, ülkemiz aleyhine ve sürekli büyüyen bir dış ticaret açığını ifade etmektedir. 2000 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret dengesinde ülkemiz aleyhine 1.2 milyar dolar, 2002 yılında ise 1.1 milyar dolarlık ticaret açığı oluşmuştur.

İkili ilişkilerimize ihracat yönüyle bakarsak; 1994 yılında 354.841 milyon dolar olan Çin'e ihracatımız, gelecek yıllar itibariyle hızla düşmeye başlamıştır. 2003 yılında 504.626 milyon dolar ile son dönemin en yüksek rakamına ulaşılmıştır. Bunun anlamı; Çin pazarının henüz yeterince tanınmaması, Türkiye'nin Çin'e olan ihracatında henüz

---

⁴⁰ Çakmak, a.g.e., s.167.

bir istikrar sağlayamadığı ve ihrac ürünleri için Çin'de kalıcı bir pazar oluşturamadığıdır.

İthalatımıza bakarsak; Türkiye'nin son on yıllık dönemde Çin'den yaptığı ithalat 1994 yılında 257.870 iken sürekli artarak 2004 yılında 4.476 milyar dolar ile en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı elli ülke sıralamasında ilk sırada Almanya olmak üzere bunu sırasıyla İngiltere, İtalya, ABD, Fransa takip etmektedir. Çin ise 35. sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı elli ülke sıralamasında ise, ilk sırada Almanya olmak üzere bunu Rusya ve Çin takip etmektedir.

Tablo 2.6. Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti Ticari İlişkileri

(Milyon \$)

Yıllar	Türkiye'nin ihracatı	Türkiye'nin ithalatı	Ticaret Hacmi	Ticaret Dengesi
1994	354.841	257.870	612.711	96.971
1995	66.961	539.019	605.98	-472.058
1996	65.115	556.492	621.607	-490.377
1997	44.375	787.457	831.832	-743.082
1998	38.447	846.134	884.581	-808.367
1999	36.649	894.813	931.462	-858.164
2000	96.010	1.344.731	1.440.741	-1.248.721
2001	199.373	925.620	1.124.933	-726.247
2002	268.229	1.368.317	1.636.546	-1.100.088
2003	504.626	2.610.298	3.114.924	-2.105.672
2004	391.585	4.476.077	4.867.662	-4.084.492
2005	549.518 (ocak-aralık)	6.831.051 (ocak-aralık)	7.380.569	-6.281.533

Kaynak : Atilla Sandıklı İlhan Güllü, **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi**, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005, s.56

2.3.2.4. Türkiye İle Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Sorunlar

Gümrük Birliği çerçevesinde Ülkemiz ile Avrupa Birliği arasında, AB'nin tekstil ve konfeksiyon alanında üçüncü ülkelere uygulamakta olduğu kota ve denetim önlemlerinin Türkiye tarafından da üstlenilmiştir. Bu kapsam, Çin menşeli tekstil ürünleri çift taraflı kontrol sistemi kapsamına alınmıştır.⁴¹

Türkiye ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ticari ilişkilerde, iki ülke arasındaki coğrafi uzaklık, Çin ekonomisinin geçirdiği değişimlerin bir çok açıdan oldukça karmaşık bir yapı sergilemesi ve bunların Türkiye'den yeterince izlenememesi karşılaşılan başlıca sorunlardır. Çin pazarının sahip olduğu altyapı ve müşteri niteliklerinin, gerekse çok açık olmayabilen ve değişim sürecinde bulunan ticaret kural ve uygulamalarının dikkatli bir şekilde izlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, özellikle Çin'e ihraç edilen ürünlerimizin çeşitlilik kazanması ve Türk ihracatçı ve yatırımcılarının Çin pazarında kalıcı olmak için bu pazarı tanımaya önem vermeleri gerekmektedir

Çin'e ihracat yapan bütün dünya ülkelerinin olduğu kadar, Türk ihracatçısının da ithalat vergi oranlarının yüksekliği, gümrük işlemleri sırasında karşılaşılan objektif olmayan uygulamalar, standartlar konusundaki engellemeler, farklı yerel bölgelerde karşılaşılan farklı uygulama ve onay mekanizmaları sorun olmaya devam etmektedir.

Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden olan Çin ekonomisi, yabancı tüccar ve yatırımcılar için halen girilmesi çok kolay olmayan bir pazar yapısına sahiptir. Çin pazarına girmek isteyen yabancıların Çinli ortaklar ile işbirliği yapmaları bir zorunluluk halini almıştır. Çünkü, yabancı firmaların Çin pazarında doğrudan pazarlama ve satış işlemlerinde bulunmalarına bugün için izin verilmemektedir. Türk firmalarının önemli bir sorunu, Çin pazarında temsilcilik açmak ve güvenilir bir Çinli ortak bulma noktasında ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra Çin'in dış ticaret mevzuatının yeterince açık olmayışı ve standardizasyonun henüz tüm alanlarda gerçekleştirilememesi önemli bir engel olmayı

---

⁴¹ Mesut Hakkı Caşın, **Değişen Uluslararası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Yeni Parametreleri**. TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.36.

sürdürmektedir. Bunlara ilave, Çin pazarında belli başlı dünya ülkeleri yoğun bir rekabet içine girmişlerdir ve ortaya çıkan rekabet Türk firmaları için zorlayıcı olabilecektir. Bu nedenle Türk firmalarının Çin'in başta gelen dış ticaret ortaklarının incelenmesi gerekmektedir.

Türk pazarında ise üretim maliyetleri ve fiyatı daha yüksek olan ürünler yerine, kalitesiz ve daha ucuz olan Çin malları büyük rağbet görmektedir. Çin'de devletin işyerlerine desteği, ülkede sendikal hakların zayıf, ücretlerin, vergilerin ve girdi maliyetlerinin düşük olması, marka taklidi veya hırsızlığı gibi önemli haksız rekabet unsurlarının varlığı, Çin mallarının maliyetini düşürmekte ve fiyat cazibesini artırmaktadır. Bu da ülkemiz üreticileri adına haksız rekabete yol açmaktadır.

Ülkeye kaçak olarak giren Çin malları nedeniyle Türkiye milyonlarca dolar vergi kaybına uğrarken binlerce kişi işsizliğe maruz kalacaktır. Çin tehdidine karşı yeterli önlemlerin alınmaması halinde, reel sektörün rekabet edebilirliğini kaybetmemek için kayıt dışına yönelmesi ya da yatırımlarını Türkiye dışındaki ülkelere gerçekleştirmesi söz konusudur.

Sonuç olarak, Dünya ekonomi tarihinde bugüne kadar hiçbir ülke Çin Ekonomisi kadar süratle büyümemiştir ve insanların yaşam standardını bu kadar yükseltememiştir. Genel olarak bakılırsa Çin'in ekonomik başarısı; büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına, dinamik ticarete, yatırım ve sanayi politikalarına, stratejik planlamaya, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makro ekonomik politikalara dayanmaktadır.

Tekstil kotalarının 1-Ocak-2005 tarihinden itibaren DTÖ tarafından tamamen kaldırılmış olması Çin'i dünya ticaretinde ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkarmıştır.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması, örgütün uluslararası ticaretle ilgili kurallara uyması bakımından yükümlülükleri olduğu anlamına gelmektedir. Bu yükümlülükler dahilinde tarifelerde Çin'in önemli indirimler yapması, tarife dışı engelleri kaldırması, hizmet sektörünü yabancılara açması, fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda DTÖ kurallarına uyması ve tarım ürünleri ticaretinde engelleri kaldırması gerekmektedir.⁴²

---

⁴² Caşın, a.g.e., s.36.

Çin bu üyelik sayesinde dış ekonomik ilişkilerine istikrar kazandıracak, daha hızlı bir ekonomik reform sağlayacak ve ekonomik büyümesini artıracaktır. ve Çin iç pazarda yabancı firmaların rekabetiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Çin'deki bu durum diğer ülkeler için olduğu kadar, Türkiye için de ülkeye ihracat imkanları yaratabilecektir. Türkiye'nin bu pazara yönelik pastadan pay alabilmesi için ihracat girişimlerinin güçlendirilmesi, bu pazarda yeni ihracat imkanları yaratılması için çalışılması ve Türk firmalarının Çin'in başta gelen dış ticaret ortaklarının incelenmesi gerekmektedir.

Çin pazarının sahip olduğu altyapı ve müşteri niteliklerinin, gerekse çok açık olmayabilen ve değişim sürecinde bulunan ticaret kural ve uygulamalarının dikkatli bir şekilde izlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, özellikle Çin'e ihracat edilen ürünlerimizin çeşitlilik kazanması ve Türk ihracatçı ve yatırımcılarının Çin pazarında kalıcı olmak için bu pazarı tanımaya önem vermeleri gerekmektedir.

2.3.2.5. Çin Halk Cumhuriyeti “Mermer Ürünleri” Dış Ticareti

1996 yılından itibaren inşaat sektöründe yaşanan hızlı büyümenin sonucu olarak Çin Halk Cumhuriyeti yapı malzemeleri sanayi ülkenin en önemli sanayilerinden biri haline gelmiştir. Yapı malzemeleri sanayinde son yıllarda kaydedilen yıllık ortalama % 15-20 oranındaki büyümenin önümüzdeki yıllarda da hızını kesmeden devam etmesi beklenmektedir.⁴³

1990 yılında 3,6 m² olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin şehirleşmiş alanlarındaki ortalama kişi başına düşen oturma alanı, 2002 yılında 12 m² ye ulaşmıştır. 2000-2010 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planı çerçevesinde, Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti şehirleşmiş alanlarda ortalama kişi başına düşen oturma alanının 2010 yılı sonuna kadar 18 m² ye çıkarılmasını hedeflemektedir. Şehirlerde yaşayan nüfusun yaklaşık 300 milyon kişi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mevcut plan doğrultusunda Çin Halk Cumhuriyeti yapı malzemeleri talebindeki hızlı artışın devam etmesi beklenmektedir. 2002 yılında, ülke genelinde bir önceki yıla göre % 8,8 oranında artış ile 134,6 milyon m² mesken tipi bina inşa edilmiştir.

---

⁴³ Caşın, **a.g.e.** s.38.

Çin Halk Cumhuriyeti mermer sanayinin son yirmi yıl içinde hızla büyümesi, Çin Halk Cumhuriyeti'ni dünyadaki en büyük mermer üreticisi ve ihracatçısı – ithalatçısı ülkelerden biri haline getirmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti resmi istatistiklere göre, 1994 - 2000 yılları arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nde üretilen mermer miktarında % 40'den fazla bir artış kaydedilmiştir. Çin Gümrük İdaresi istatistiklerine göre 2000 yılında bitmiş mermer ürünleri ihracatı 1994 yılına göre % 200 oranında artış ile 3,16 milyon ton olmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin mermer ihracatındaki başlıca ülkeler; Japonya, Güney Kore, ABD ve bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelerdir. Çin Halk Cumhuriyeti aynı zamanda, 1999 yılı ile karşılaştırıldığında % 30,9 oranında bir artış ile İtalya, Brezilya, İspanya, Hindistan, Yunanistan ve diğer ülkelerden blok halinde 1,74 milyon ton ve bitmiş mermer ürünleri olarak da 1,2 milyon ton mermer ithal etmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti, 2001 yılında 1,4 milyar ABD Doları tutarındaki toplam ithalat-ihracatı ile uluslararası mermer ticaretinde ithalat bakımından ikinci ve ihracat bakımından ise beşinci sırada yer almıştır.

İki basamaklı bir büyüme hızına sahip Çin Halk Cumhuriyeti inşaat sektörü, mermer talebinin hızla artmasına neden olmaktadır. 2000 yılında mermer ürünleri tüketimi, 1994 yılına göre % 53,6 oranında artmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti, 2001 yılındaki 100 milyon metrekare mermer ürünleri tüketimi ile İtalya, Almanya, ABD, İspanya ve Japonya'nın ardından en büyük altıncı pazarı oluşturmaktadır. Ancak, kişi başına düşen mermer ürünleri tüketimi açısından bakıldığında, 1,3 milyar nüfusu ile dünya ortalamasının gerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki mermer ürünleri pazarının büyük bir potansiyele sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, ülkedeki mermer işleme sanayindeki büyüme, Çin Halk Cumhuriyeti'nin en büyük mermer keşif ve işleme makineleri ithalatçısı ülke olma özelliğini kuvvetlendirmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti, sadece 1993 yılında, İtalya'dan toplam 10 milyon ABD Doları değerinde mermer işleme makineleri ithal etmiştir. İzleyen yıllarda mermer işleme makineleri ithalatında düşüşler olmuş ancak 2000 yılında bir önceki yıla göre % 79 oranında bir artış ile mermer işleme makineleri ithalatı bedeli 12 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2003 yılı mermer dış ticaret hacmi 2 Milyar ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. 2003 yılı mermer ihracatı 2002 yılına göre % 9,6 artışla 1,4 Milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Mermer ürünlerinin ihraç fiyatları 2002

yılında 119 \$/ton iken 2003 yılında 140\$/ton seviyesine ulaşmıştır. Fiyatlardaki artış özellikle Çin’de işlenerek yeniden ihraç edilen ürünler özellikle de işlenmiş granit kaynaklıdır. ⁴⁴

Çin Halk Cumhuriyeti’nin mermer ithalatı, 2003 yılında bir önceki yıl ile karşılaştırmalı olarak 144 Milyon ABD Doları artarak 586 Milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında ithal edilen toplam mermer miktarı 3,4 Milyon Tondur. 2003 yılında 2002 yılına göre miktar bazında % 34,4 değer bazında ise % 32,6’lık bir artış gözlenmiştir. 2003 yılında ortalama olarak fiyatlarda ton başına 2 Dolarlık bir artış gerçekleşmiştir. 2002 yılında ortalama fiyatlar 172 \$/ton olurken 2003 yılında 174 \$/ton seviyesini yakalamıştır. Söz konusu ithalatın büyük bir çoğunluğu mermer ve granit ithalatından oluşmaktadır. 2003 yılında gerçekleştirilen mermer ithalatı 1,9 Milyon tondur. Blok mermer ithalatı 1,31 Milyon Ton ve 198 Milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. İşlenmiş mermer ithalatı ise 89 Milyon ABD Dolarıdır. En çok tercih edilen renkler beyaz, krem ve sarı tonlarıdır. Özellikle sarı rengin Çin tarihinden gelen önemi nedeniyle en fazla tercih edilen renkler arasında yer aldığı gözlenmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti’nin granit ithalatında ise ilk sırada Hindistan yer almaktadır. Brezilya da Çin’in önemli granit tedarikçileri arasındadır. Granit ithalatında Avrupa ülkeleri arasında ise Finlandiya ve Norveç önde gelen ülkelerdir.

2003 yılında blok mermer ithalat hacmi 10 Milyon Doların üzerinde olan 7 ülke aşağıda yer almaktadır. Tablonun incelenmesinden görüleceği üzere Çin’in blok mermer ithalatında ilk sırada yer alan ülke Türkiye’dir. ⁴⁵

---

⁴⁴ Deniz İskender Önenç, **Mermer Dergisi**. Sayı 47, İstanbul Matbaası, İstanbul, 2003, s.35.

⁴⁵ Sandıklı, Güllü, **a.g.e.** s. 97.

Tablo 2.7. Çin Halk Cumhuriyeti 2004 Yılı Blok Mermer İthalatı

ÜLKE	MİKTAR (Bin Ton)	DEĞER (Milyon Dolar)
Türkiye	396	58,65
İran	189	34,4
İtalya	121	21,76
İspanya	14,2	21,02
Hindistan	12,2	17,71
Yunanistan	11,9	16,52
Mısır	12,1	11,91

Kaynak : Atilla Sandıklı İlhan Güllü, **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi**, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005, s.65

2004 yılı Ocak-Ekim döneminde gerçekleştirilen blok mermer ithalatına ilişkin veriler aşağıda yer almaktadır. Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, Çin Gümrük İdaresi istatistiklerine göre blok mermer ithalatında ilk sırayı 296.349 ton ve 44.638.710 ABD Doları ile Türkiye almaktadır. İkinci sırada İspanya, üçüncü sırada ise İran gelmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2004 yılı Ocak-Ekim döneminde gerçekleştirdiği blok mermer ithalatı toplam olarak 1.184.739 ton ve 182.749.489 ABD Dolarıdır.

Tablo 2.8. Çin Halk Cumhuriyeti Blok mermer İthalatı 2004

ÜLKE	MİKTAR (Bin Ton)	DEĞER (Milyon Dolar)
Türkiye	297	44,6
İspanya	188	28
İran	155,5	26,6
İtalya	149,5	29
Mısır	105,5	9,4
Yunanistan	91	14,4
Hindistan	80	12
Diğerleri	117,5	18
Toplam	1.184	182

Kaynak : Atilla Sandıklı İlhan Güllü, **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi**, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005, s.69

İşlenmiş mermer ithalatına bakıldığında ise ilk sırayı 376.918 ton ve 57.806.320 ABD Doları ile Mısır almaktadır. Mısırı takiben ikinci ve üçüncü sırada İspanya ve İtalya gelirken, Çin Halk Cumhuriyeti'nin işlenmiş mermer ithalatında Türkiye 2.724 ton ve 672.901 ABD Doları ile yedinci sırada yer almaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2004 yılı Ocak Ekim döneminde toplam işlenmiş mermer ithalatı 434.677 Ton ve 75.229.603 ABD Dolarıdır.

Tablo 2.9. Çin Halk Cumhuriyeti İşlenmiş Mermer İthalatı 2004

ÜLKE	MİKTAR (Bin Ton)	DEĞER (Milyon Dolar)
Mısır	377	57,8
İspanya	18,8	7
İtalya	19,7	3
Yunanistan	8,5	2,4
Amman	4,4	1,3
Endonesya	2,5	0,97
Türkiye	2,7	0,67
Diğerleri	0,4	1,86
Toplam	434	75

Kaynak : Atilla Sandıklı İlhan Güllü, **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi**, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005, s.70

Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisindeki ve inşaat sektöründeki hızlı büyüme Çin mermer sanayinin hızla büyümesini sağlamaktadır. Çin Doğal Malzemeler Sanayi Birliği (China Stone Material Industry Association) tahminlerine göre 2010 yılında, Çin Halk Cumhuriyeti inşaat sektöründe kullanılacak mermer ürünlerinin toplam değeri 25 Milyar ABD Doları civarında olacaktır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2001-2010 yıllarını kapsayan kalkınma planları çerçevesinde, 5 milyar metrekare mesken tipi ve 1 milyar metrekare ticari bina inşa edilecektir.

2003 yılının ilk yarısında, Şanghay'da 6,37 milyon m² inşaat tamamlanmış buna karşın 7.5 milyon m² nin satışı gerçekleşmiştir. 2003 yılı için Şanghay'ın yeniden yapılandırılması amacıyla inşaat bütçesi olarak 6,63 milyar ABD Doları ayrılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti genelinde ne büyük mermer tüketimi Şangay'a aittir. 2003 yılında

Şangay'da 14 milyon m² mermer kullanılmıştır. 2010 yılındaki Şangay Expo dolayısıyla yapılan yeni proje ve programlar dahilinde yeni inşaatlar, stadyumlar, yollar dolayısıyla Şangay'ın mermer talebinin her yıl ortalama olarak % 20 oranında artması beklenmektedir. Çin genelinde mermer talebi en yüksek olan bölgeler Şangay, Pekin, Quingdao, Hangzhou, Xiamen ve Guangzhou dur. 2005 yılında Çin genelinde mermer talebinin % 15 oranında artacağı öngörülmektedir. Bunun temelinde hem inşaat sektöründe yaşanan hızlı büyüme hem de Çin'in DTÖ üyeliği ile birlikte gümrük verilerindeki düşüşün yattığı ifade edilmektedir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MERMERCİLİĞİN GENEL DURUMU VE GELECEĞİ

3.1. Mermerin Türkiye'deki Hukuki Durumu

Mermer 15 Haziran 1985 tarihinde yayınlanan 3213 sayılı Maden Kanunu kapsamına alınana kadar 6 Haziran 1901 tarihli kanun hükmünde “Taş Ocakları Nizamnamesi” hükümlerine göre işletilmiştir. Taş ocaklarının tüm işletmeleri 12 Ağustos 1925 tarihli İç İşleri Bakanlığı genelgesi kanun uyarınca İl Özel İdareleri tarafından yürütülmüştür.

3213 sayılı Maden Kanunu'nun 2. Maddesinde mermer, kalker, dolomit, kalsit, aragonit, traverten, albatr, diyabaz, granit, serpantin ve kesilip parlatılabilen diğer taşlar olarak tanımlanmıştır. Aynı kanunun 16. Maddesinde ise 250 hektara kadar maden ruhsatından ayrı bir ruhsat verileceği hükme bağlanmış, geçici 4. Madde ile de daha önce taş ocakları nizamnamesine göre işletilen mermer ocaklarının işletme ruhsatı intibakının yapılmasına imkan tanınmıştır.

Daha sonra kanunda yapılan “mermer” tanımının bir kısım taş ocaklarını da kapsamı üzerine 25.6.1987 tarihinde yayınlanan 3382 sayılı kanunla mermer kavramı “kesilip parlatılarak kullanılacak olan mermer, oniks mermeri ve diğer taşlar” olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu tanımla kalsit'in Maden Kanunu dışında kalması üzerine kalsit 6.4.1991 tarihli Bakanlar Kurulunda maden olarak kabul edilmiş ise de karar Resmi Gazete'de yayınlanmadığı için yürürlüğe girmemiştir.⁴⁶

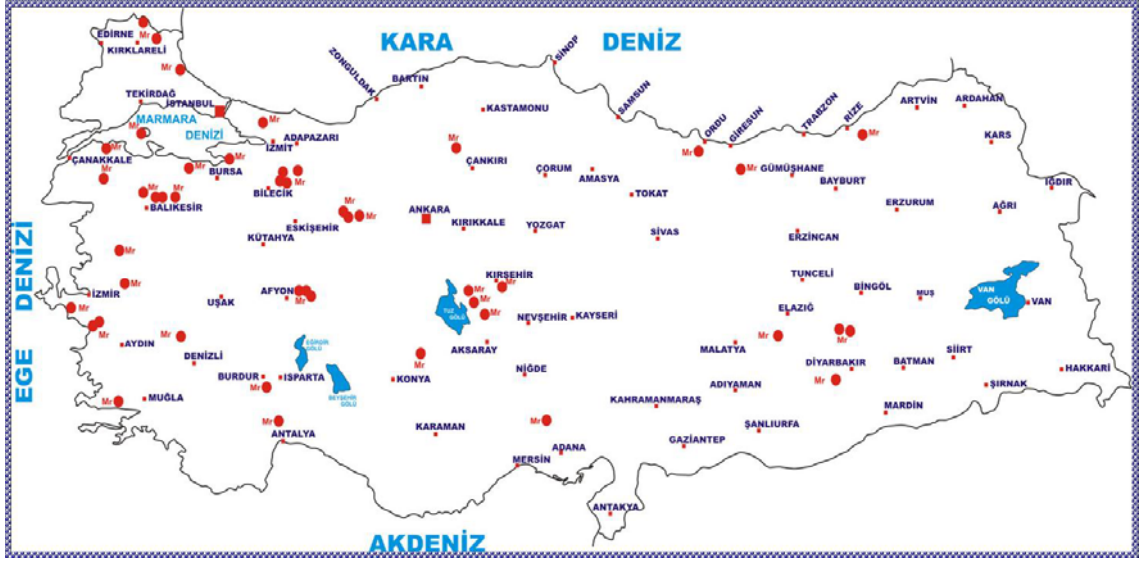
3.2. Türkiye Mermer Rezervi

Türkiye jeolojik evrim gereği olarak Devonien ve Kretaşe zaman aralığında oluşmuş geniş yayımlı mermer ve kireçtaşı yataklarına sahiptir. Türkiye'de özellikle Afyon, Muğla, Eskişehir, Balıkesir, Denizli, Elazığ, Kayseri, Kırklareli ve Bursa mermerin en çok üretildiği bölgeleri oluşturmaktadır. Ancak mermer rezervleri henüz kesin olarak ortaya çıkarılmış değildir. Bu rezerv miktarının içine traverten, kireçtaşı, granit gibi bütün mermer olarak tanımlanan kayaçlar dahil edilmiştir.

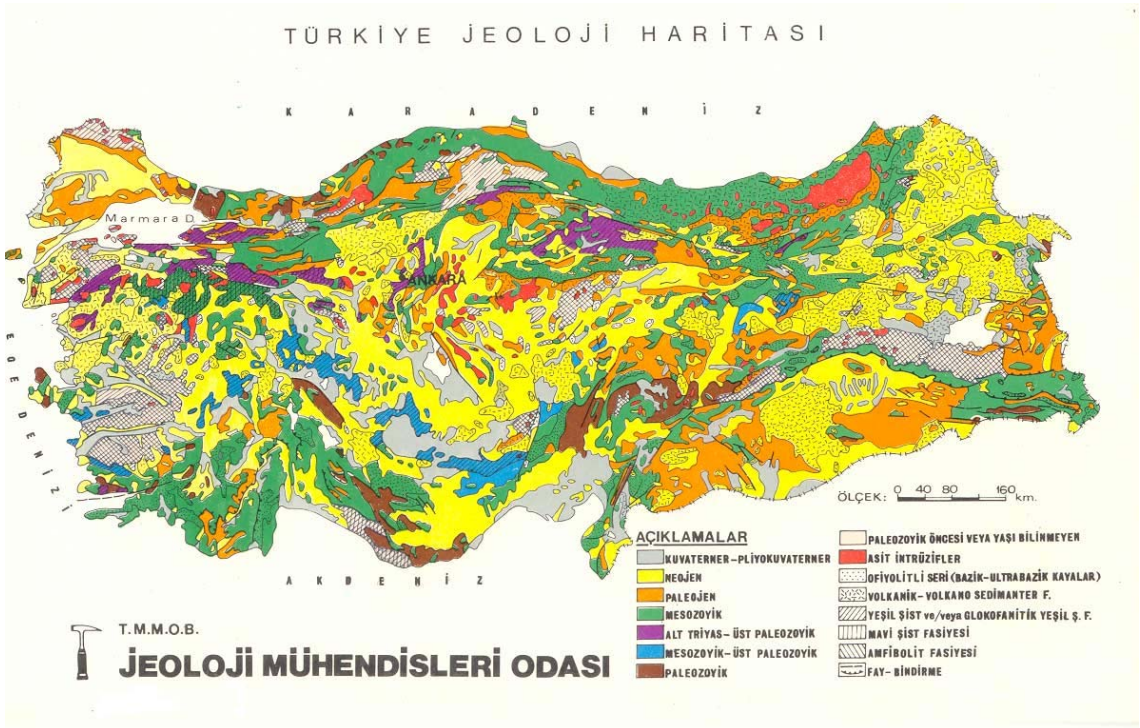
⁴⁶ Mehmet Erdoğan, **Mermer Sektörümüz**. Mermer 96 Paneli, İzmir, 1996, s. 39.

Grafik 3.1. Türkiye Mermer Sahaları

Kaynak : MTA, Türkiye Mermer Envanteri, Ankara: MTA Yayın No:134.

Grafik 3.2. Türkiye Jeoloji Haritası

Kaynak : JMO, Türkiye Jeoloji Haritası, Ankara: JMO Yayın No:42.

Tablo 3.1. Türkiye Mermer rezerv miktarı

REZERVLER	REZERV MİKTARI (Ton)	REZERV MİKTARI (m3)
Görünür Rezerv	1.590.000.000	589.000.000
Muhtemel Rezerv	4.171.000.000	1.545.000.000
Mümkün Rezerv	8.173.000.000	3.027.000.000
TOPLAM	13.934.000.000	5.161.000.000

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

Tablo 3.2. Türkiye'nin Mermer rezervinde en önemli iller

İLLER	REZERV (m3)	ORAN (%)
Balıkesir	1.850.000.000	35.8
Denizli	652.000.000	12.6
Afyon	620.000.000	12.2
Tokat	410.000.000	7.9
Çanakkale	252.000.000	4.9
TOPLAM	3.793.000.000	73.4

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

Ülkemizde 80'nin üzerinde değişik yapıda, 200'nin üzerinde değişik renk ve desende mermer rezervi belirlenmiştir. Uluslararası piyasada en tanınmış mermer çeşitleri Süpren, Elazığ Vişne, Akşehir Siyah, Manyas Beyaz, Bilecik Bej, Kaplan

Postu, Denizli Traverten, Ege Bordo, Milas Leylak, Gemlik Diyabaz ve Afyon Şekerdir.⁴⁷

Sektörde 500'den fazla ocak, 800'ün üzerinde fabrika ve 1000 civarında atölye faaliyet göstermektedir. Ocakların % 90'ı Anadolu'nun batısında, Ege ve Marmara Bölgesinde yoğunlaşmıştır. Mevcut ocakların % 27'si Balıkesir, % 24'ü Afyon, % 12'si Bilecik, % 8'i Denizli, % 6'sı Muğla ve % 4'ü de Eskişehir illerinde yer almaktadır. Bu bölgelerdeki üretim tüm üretimin % 65 'ini oluşturmaktadır.

Tablo 3.3. Türkiye İşletilebilir Mermer Rezervleri

Bölge	İl	İşletilebilir Rezerv (x 1000 m3)
Marmara	Balıkesir	1.300.000
	Bursa	135.000
	Kırklareli	33.500
Ege	Afyon	135.000
	Aydın	9.000
	İzmir	1.500
	Muğla	181.000
	Kütahya	200.000
	Uşak	500.000
İç Anadolu	Ankara	2.000
	Eskişehir	960.000
	Kırşehir	165.000
	Niğde	250.000
Toplam		3.872.000

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

---

⁴⁷ Füsun Soykan, Mustafa Mutluer, **Türkiye'de Madencilik ve Maden Yataklarının Coğrafi Dağılışı**. Ege Ü. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, İzmir, 1996, s. 37.

Tablo 3.4. Türkiye İşletilebilir Traverten Rezervleri

Bölge	İl	İşletilebilir Rezerv (x 1000 m ³)
Marmara	Bursa	1.200
Ege	Afyon	120.000
	Denizli	500.000
	Burdur	75.000
İç Anadolu	Çankırı	210.000
	Nevşehir	100
	Sivas	75.000
Karadeniz	Karabük, Bolu	10.000
Toplam Rezerv		995.300

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

Tablo 3.5. Türkiye İşletilebilir Oniks Rezervleri

Bölge	İl	İşletilebilir Rezerv (x 1000 m ³)
Karadeniz	Bolu	300
Ege	Manisa	1.000
	Balıkesir	7
Toplam		1.307

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

Türkiye’de doğal yapıtaşları oldukça zengin ve bir o kadar da çeşitlilik arz etmektedir. Doğal yapı taşlarımız çoğunlukla isimlerini buldukları yöreye göre alırlar. Bazen de renk, görünüm ve teknik ismiyle de anılabilmektedir. Türkiye’de tespit edilebilen ve üretimi yapılan yapıtaşı ocakları aşağıda çıkarılmıştır. verilen yapıtaşları listelerine fazla tanınmamış ve/veya sadece o yörede az miktarlarda kullanıma açık yapıtaşlarının isim ve yörelerini de ilave etmek mümkündür. Örneğin ülkemizde kırsal kesimin inşa etmekte kullandığı çoğunlukla şekilsiz, boyutlandırılmamış tüvenan kireçtaşları ve tüfler, hemen hemen her bölgede üretilerek temel, duvar, bahçe gibi alanlarda kullanılmaktadır.⁴⁸

3.3. Türkiye Mermer Üretimi

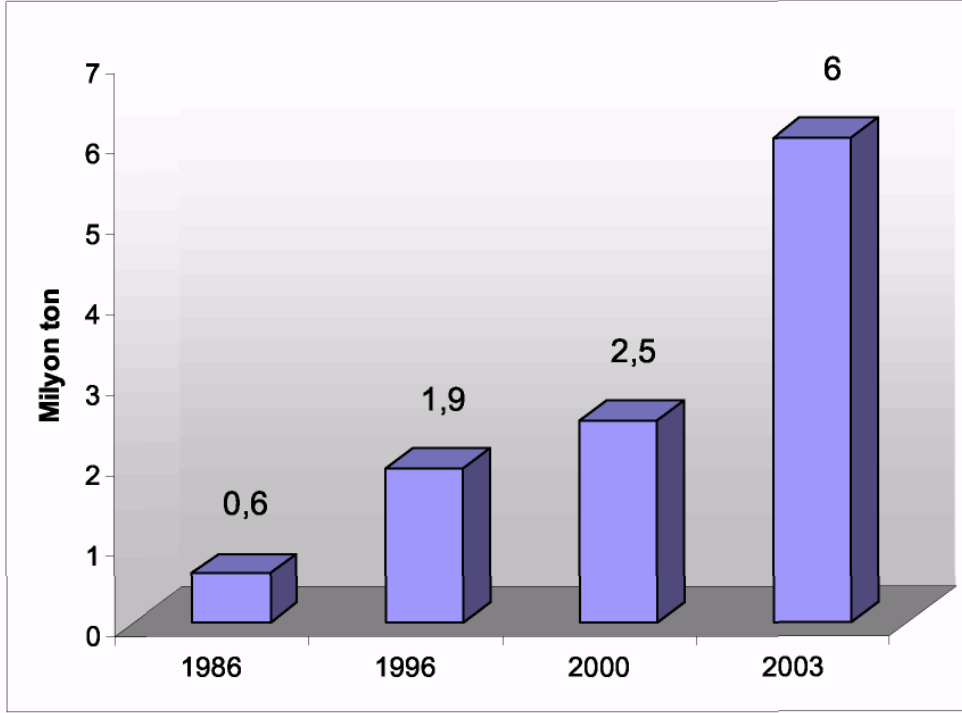
Türkiye mermer amaçlı bloktaş üretimine ilişkin veriler sağlıklı değildir. Bu konudaki en sağlıklı veri 1989-1994 yıllarını kapsayan ve ülke düzeyindeki ocakların tek tek yerinde araştırılmasıyla elde edilen DPT-Türkiye Mermer Envanteri Projesinin sonuçlandır. Bu verilerden ve her yıl yeni açılan ocak sayısından hareketle blok üretimindeki artış oranı belirlenmiş ve 1994 yılından sonraki üretim artışları kestirilmeye çalışılmıştır. Üretim verileri bilinen 1989-1994 aralığında yıllık ortalama blok üretimi artışı oranı % 13’dür. 1995 ve daha sonraki yıllarına ait blok üretim değerleri iç tüketim ve ihracattaki artış dikkate alınarak belirlenmeye çalışılmıştır. Blok üretiminin yaklaşık % 15’i işlenmeden yurt dışına satılmakta, geri kalanı işlenerek içeride ve dışarıda tüketilmektedir.⁴⁹

---

⁴⁸ İhsan Ketin, **Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış**. İst. Tek. Üniv. Vakfı Yay. No,32, İstanbul, 1984, s. 76.

⁴⁹ Mehmet Erdoğan, **Türkiye Bloktaş Potansiyeli, Bloktaş (Mermer) Teknolojisi Semineri**. YMGV, yay., İstanbul, 2001, s. 96.

Grafik 3.3. Türkiye'nin Yıllara Göre Mermer Üretimi

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

Tablo 3.6. İllere Göre Mermer Üretimleri (m³)

İLİN ADI	2004	2005
ADANA	473	1.677
AFYON	45.072	46.165
AMASYA	36.662	37.820
ANKARA	8.893	8.730,5
ANTALYA	7.051	31.196
AYDIN	18.008	12.682
BALIKESİR	80.782	80.156
BİLECİK	71.271	66.888
BOLU		32
BURDUR	18.008	17.974
BURSA	21.044	31.668
ÇANAKKALE	1.765	2.171
ÇANKIRI	603	712

CORUM	97	2.463
DENİZLİ	33.801	29.866
DİYARBAKIR	356	10.345
ELAZIĞ	1.859	9.384
ESKİŞEHİR	46.798	36.722
GİRESUN	1.680	27
HATAY	65	120
İÇEL	351	2.077
İSTANBUL		
İZMİR	3.222	2.430
KAYSERİ	4.129	2.367
KIRKLARELİ	605	879
KIRSEHİR	4.731	811
KOCAELİ	1.243	1.682
KONYA	671	7.145
KÜTAHYA	8.789	14.505
MANİSA	2.942	2.567
MUĞLA	104.879	121.167
NEVŞEHİR	854	80
NİĞDE		978
ORDU	4.078	3.677
SAKARYA	497	82
SAMSUN		
SİVAŞ	499	1.268
TEKİRDAĞ		
TOKAT	1.871	1.622
UŞAK	7.393	9.491
ZONGULDAK	4.089	7.122
AKSARAY	900	1.860
KARAMAN	502	2.412
TOPLAM	546.433	612.308

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

3.4. Türkiye Mermer İhracatı

Dünyada işlenmiş mermerler pazarı 1995 yılından itibaren % 40 oranında genişledi. Ortalama yıllık büyüme oranı % 8 seviyesinde gerçekleşti. Bu pazarın lideri konumunda olan İtalya son yıllarda pazar payını kaybetmeye başlasa da hala % 31 oranında pazar payı ile 2001 yılında liderliğini devam ettirdi. Bununla birlikte Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllardaki ihracat artışı dikkat çekiyor. Bugün ticarete konu olan işlenmiş mermerlerin yaklaşık olarak üçte biri Çin Halk Cumhuriyeti'nden gelmekte. İspanya pazardaki konumunu korusa da Hindistan, Türkiye ve Brezilya bu pazarda en yüksek büyümeyi gerçekleştiren ülkeler oldu. Günümüzün işlenmiş mermer ürünlerinin en önemli alıcıları ABD ve Japonya. Üçüncü sırayı ise pazar payı 1995 yılından bugüne kadar yarıya inen Almanya alıyor. İşlenmiş mermerler pazarının en önemli iki üreticisi İtalya ve Çin, piyasanın % 60'ını ellerinde tutuyorlar. ABD ise % 32 ile piyasanın en önemli alıcısı konumunda. Bununla birlikte büyük üretim potansiyelleri olan Hindistan, Türkiye ve Brezilya'nın önümüzdeki dönemlerde daha fazla pazar payı almaları beklenebilir.⁵⁰

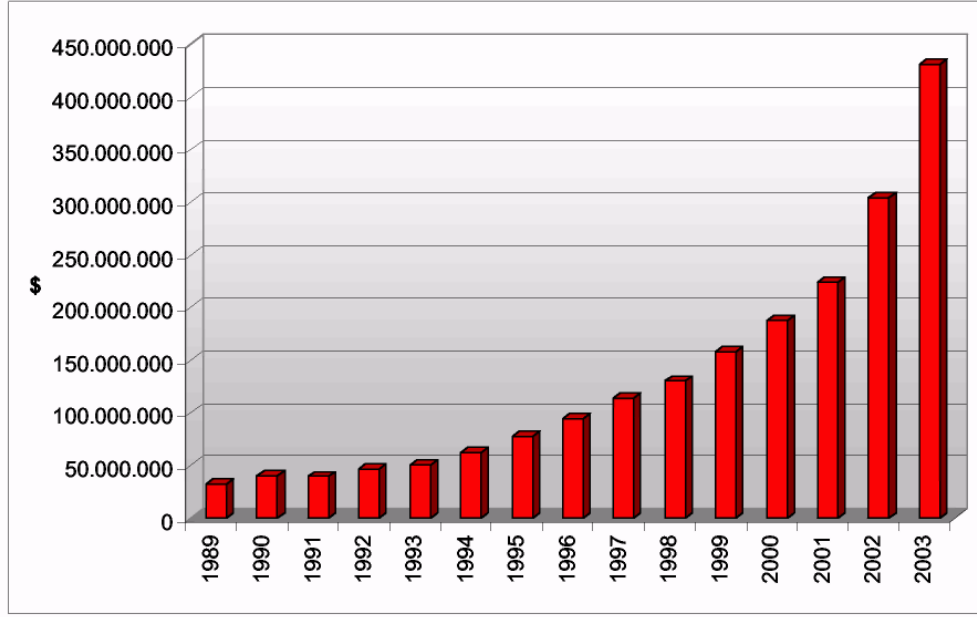
İstanbul Maden İhracatçıları Birliği'nin Türkiye genelindeki son iki yıllık verilerine göre 2001 ve 2002 yıllarında işlenmiş mermer, traverten ihracatında en önemli alıcı ABD olarak görünüyor. 2001 yılında bu ülkeye 13.8 milyon dolar ihracat gerçekleştirilirken, 2002 yılında ihracat % 55 oranında artarak 21.5 milyon dolara ulaştı. İkinci sırayı yüzde 5 artışla 13.6 milyon dolardan 14.4 milyon dolara ulaşan alımla İsrail alıyor. İspanya 8 milyon dolarla, 13.2 milyon dolar alımla üçüncü sırayı alan Suudi Arabistan'ın arkasından geliyor. Toplam işlenmiş mermer ve traverten ihracatı % 21 oranında artışla 2001 yılında 85 milyon dolardan 103 milyon dolara ulaştı.⁵¹

---

⁵⁰ İhsan Ketin, **Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış**. İst. Tek. Üniv. Vakfı Yay. No,32, İstanbul, 1984, s. 63.

⁵¹ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 43.

Grafik 3.4. Türkiye Mermerlerinin Toplam Dış Satım Değerleri

Kaynak : İMMİB ,**Yıllık Çalışma Raporları**,(1986-2003) İstanbul:2004

Blok ham mermer - traverten ihracatında ilk sırayı 2001 yılında 10.5 milyon dolardan % 81 oranında artışla 2002 yılında 19.2 milyon dolara ulaşan Çin Halk Cumhuriyeti alıyor. İkinci ve üçüncü önemli alıcı ülkeler sırasıyla 5.6 milyon dolar ile Suriye ve 4.7 milyon dolar ile Yunanistan. Bu ülkelere yapılan ihracat 2001 yılına göre sırasıyla % 67 ve % 58 oranlarında arttı. Dördüncü sırada yer alan İtalya'ya yapılan ihracat % 15 oranında azalarak 2001 yılında 4.5 milyon dolardan 2002 yılında 3.7 milyon dolara düştü. Toplam blok ham mermer- traverten ihracatı ise % 26 oranında artarak, 2001 yılında 39.7 milyon dolardan 2002 yılında 49.9 milyon dolara ulaştı.⁵²

İşlenmiş traverten ihracatında yine en önemli alıcı ABD. 2001 yılında 46 milyon dolar olan ihracat % 49 oranında artışla 2002 yılında 68.7 milyon dolara ulaştı. ABD'yi Ege Serbest Bölgesi'nden yapılan ihracat izliyor. Bu serbest bölgemizden yapılan ihracat 10 milyon dolardan % 125 oranında artışla 22.6 milyon dolara yükseldi.

⁵² Erdoğan, a.g.e., s. 47.

Üçüncü ve dördüncü sırada yer alan İngiltere ve Suudi Arabistan'ın 2002 yılı ihracatları ise sırasıyla 4.5 milyon dolar ve 4 milyon dolar olarak gerçekleşti. İngiltere'ye yapılan ihracat 2001 yılına göre % 92 oranında artarken Suudi Arabistan'a yapılan ihracat % 6 oranında düştü. Toplam ihracat ise % 58 oranında artarak 73 milyon dolardan 115 milyon dolara yükseldi.

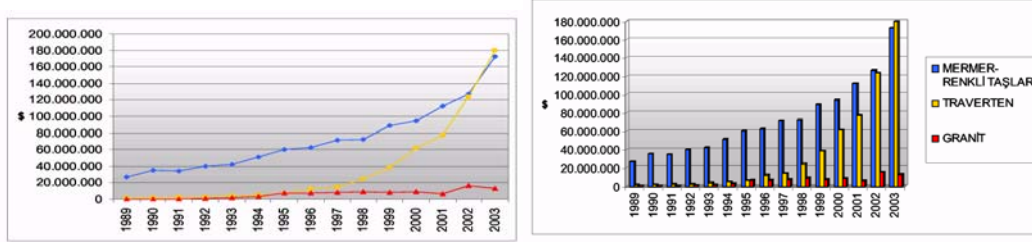
Blok ham traverten ve mermer ihracatında 2 milyon dolar ile İspanya ilk sırada yer alırken, ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti ikinci ve üçüncü sırada yer alıyorlar. ABD'nin 2001 yılında 993 bin dolarlık alımı olurken, 2002 yılında % 55 oranında artışla 1.5 milyar dolar değerinde ihracat gerçekleşti. Çin Halk Cumhuriyeti'ne yapılan ihracat ise 539 bin dolardan % 130 oranında artışla 1.2 milyar dolara yükseldi. Dördüncü sırada yer alan İtalya'ya yapılan ihracat ise % 18 oranında azalarak 2001 yılında 1 milyar dolardan 845 milyon dolara geriledi. Toplam blok ham traverten ve mermer ihracatı ise % 46 oranında artarak 6 milyon dolardan 8.7 milyon dolara yükseldi.

İşlenmiş granit ihracatında en önemli alıcı konumunda olan Rusya Federasyonu'nun 2001 yılı ihracatı 1.1 milyon dolar olurken, Türkmenistan ve ABD'nin ihracatları sırasıyla 1.2 milyon ve 176 bin dolar olarak gerçekleşti. 2002 yılında ise Rusya Federasyonu'nun ihracatı % 85 oranında artışla 2 milyon dolara ulaşırken, Türkmenistan'ın ihracatı % 51 oranında artarak 1.8 milyon dolara ulaştı. Üçüncü sırada yer alan ABD'nin artış oranı ise rekor düzeyde gerçekleşti ve % 780 artışla ihracat değeri 1.5 milyon dolar oldu. Dördüncü sırada yer alan Kazakistan'ın 2001 yılı ihracatı 112 bin dolardan % 751 oranında artışla 951 bin dolara ulaştı. Toplam işlenmiş granit ihracatımız % 112 oranında artarak 2001 yılında 4.3 milyon dolardan, 2002 yılında 9.2 milyon dolara yükseldi.

Blok ham granit ihracatında ilk sırada yer alan Almanya'ya yapılan ihracat da 2001 yılına göre % 38 oranında artarak 3.3 milyon dolardan 4.5 milyon dolara yükseldi. İkinci sırada yer alan İtalya'nın ihracatı ise sadece % 11 oranında artarak 491 bin dolardan 545 bin dolara ulaşmıştır. Yunanistan 339 bin dolar ihracat ile üçüncü sırada yer alırken, dördüncü sırada yer alan İsviçre'nin ihracatı % 16 oranında azalarak 2001 yılında 204 bin dolardan 171 bin dolara gerilemiştir. Toplam blok ham granit ihracatı

2002 yılında ise % 35 oranında artarak 4.4 milyon dolardan 5.9 milyon dolara yükselmiştir.

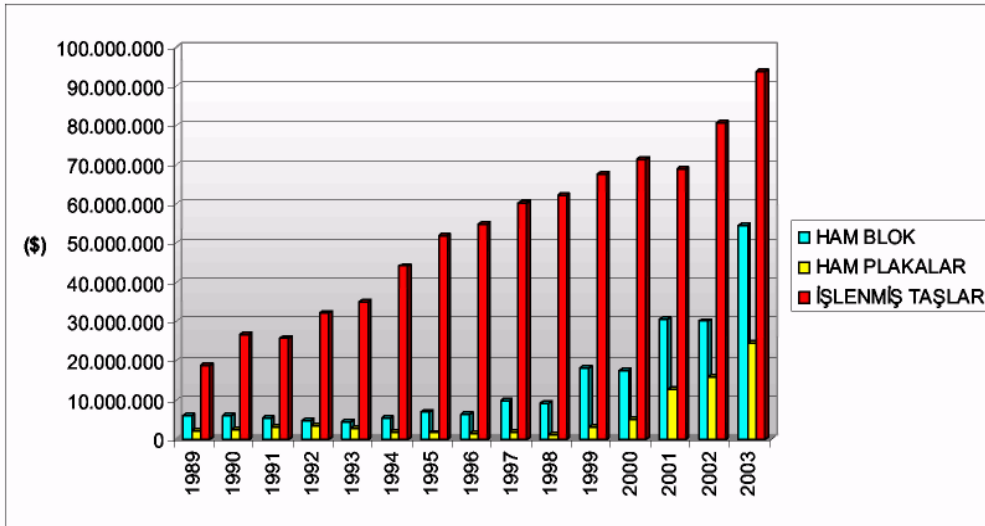
Grafik 3.5. Türkiye Mermer-Renkli Taşlar, Traverten ve Granitlerinin Dış Satım Değerleri

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

Ham-plaka ve blok mermer ihracatın en fazla artış gösterdiği ürün grubudur. Bu ürünlerin 2001 yılı ihracatı, %77'lik artışla 53 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İspanya, İtalya, Çin ve Almanya en önemli pazarlardır.

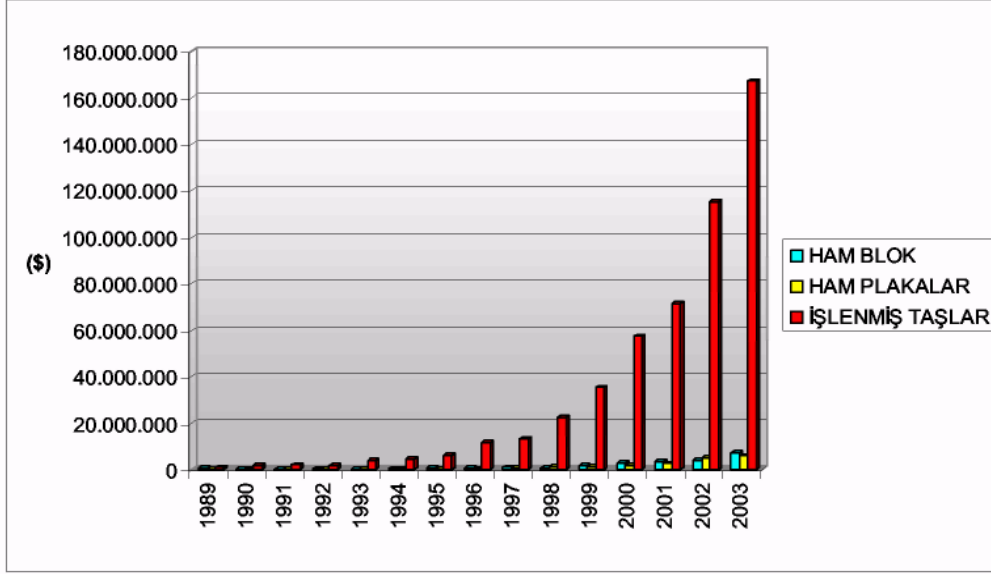
Grafik 3.6. Türkiye'nin Mermer-Renkli Taşlarının Ham Blok, Ham Plaka ve İşlenmiş Olarak Dış Satım Değerleri

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

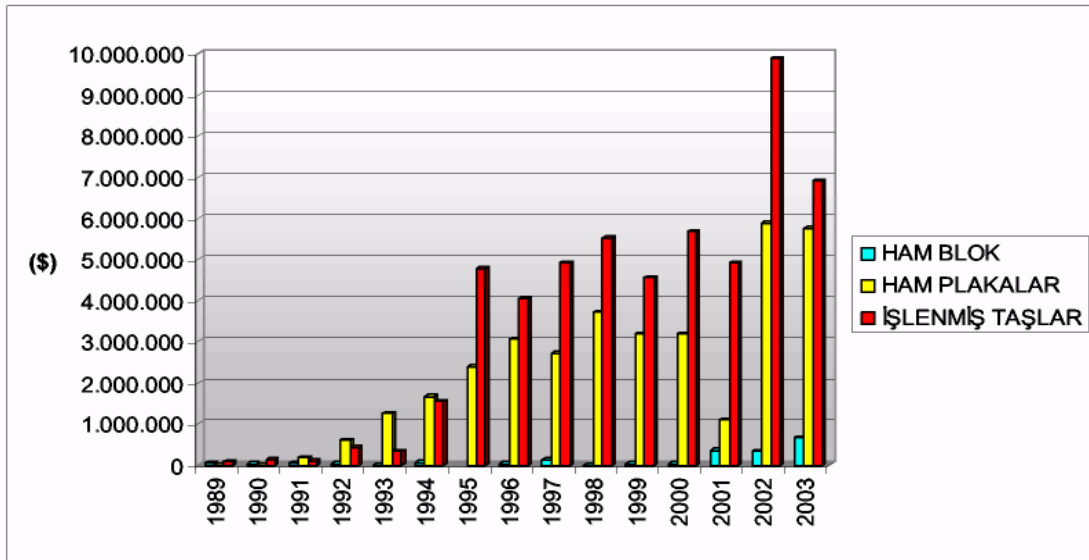

Grafik 3.7. Türkiye Travertenlerinin Ham Blok, Ham Plaka ve İşlenmiş Olarak Dış Satım Değerleri

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

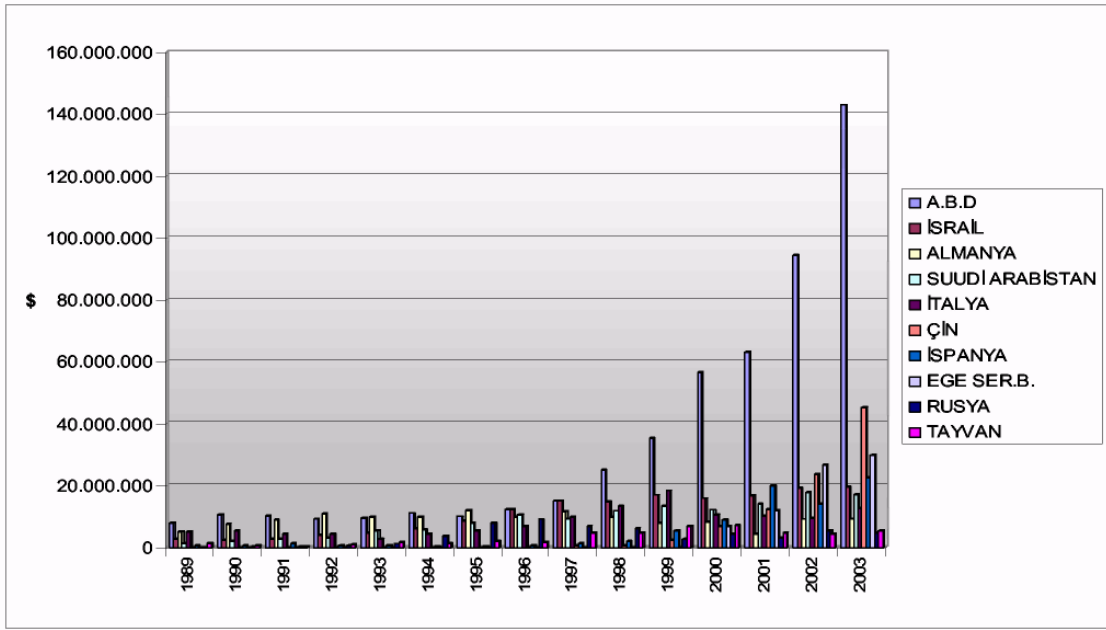
Grafik 3.8. Türkiye'den Ham Blok, Ham Plaka ve İşlenmiş Olarak Dış Satımı Yapılan Granit Değerleri

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

2001 yılında 16 milyon dolarlık granit ve sert taş ihracatı gerçekleştirilmiştir. Bu ürünlerde en önemli alıcı ülkeler Almanya, İtalya ve Yunanistan olmuştur. Granit, ihracatı yeni gelişmekte olan bir sektör olmakla beraber bu alandaki yatırımların artmasıyla, ihracat değerlerinde de artış beklenmektedir.

Grafik 3.9. Türkiye Mermerlerinin Dış Satımında Önde Gelen İlk 10 Ülke

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

Tablo 3.7. Ülkelere Göre Türkiye Mermer İhracat Değerleri

(Miktar :ton Değer:1000\$)

Ürünler	Ülkeler	Ocak-Aralık 2001		Ocak-Aralık 2002		% Değişim	
		Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
İşlenmiş mermer	Amerika	21.027	13.821	36.409	21.464	73.15	55.30
	İsrail	46.007	13.630	53.750	14.408	16.83	5.71
	Suudi Arabistan	25.661	6.481	35.026	8.033	36.50	35.23
	Ege Serbest Böl.	5.323	2.655	6.325	3.284	18.82	23.95
	İtalya	8.370	3.683	7.662	3.199	- 8.44	- 13.16
	Tüm Ülkeler Toplam	254.839	85.104	324.115	103.248	27.18	21.32
Blok Ham mermer	Çin	80.931	10.578	148.650	19.228	83.68	81.78
	Suriye	108.624	3.387	236.102	5.651	117.36	66.85
	Yunanistan	44.428	2.972	84.794	4.690	90.86	57.82
	İtalya	35.808	4.456	31.228	3.373	- 12.79	- 15.33
	Tayvan	29.382	3.673	29.122	3.276	- 0.89	- 10.80
	Hong Kong	29.487	4.432	22.008	3.024	- 25.36	- 31.77
	Tüm Ülkeler Toplam	431.092	39.710	677.818	49.951	57.23	25.79
İşlenmiş Traverten	Amerika	79.949	48.186	129.249	68.702	61.67	48.75
	Ege Serbest Böl.	27.624	10.034	53.801	22.567	94.76	124.89
	İngiltere	4.198	2.350	7.287	4.508	73.57	91.82
	Suudi Arabistan	22.299	4.228	19.054	3.976	- 14.55	- 5.97
	İsrail	12.845	2.892	14.697	2.881	14.41	- 0.37
	İspanya	10.783	2.123	13.663	2.845	26.71	33.99
	Tüm Ülkeler Toplam	172.449	72.895	265.563	115.386	53.99	58.29
Blok Ham Traverten	İspanya	19.824	1.730	19.152	1.992	3.39	15.16
	Amerika	2.044	993	3.849	1.536	88.34	54.63
	Çin	4.803	539	11.600	1.241	141.51	130.03

	İtalya	10.358	1.033	7.674	845	- 25.91	- 18.14
	Tayvan	1.945	206	4.469	593	129.79	188.41
	Ege Serbest Böl.	1.310	276	2.144	443	84.19	60.33
	Tüm Ülkeler Toplam	51.630	5.975	74.782	8.740	44.84	46.28
İşlenmiş Granit	Rusya Fed.	1.166	1.104	3.258	2.037	179.42	84.58
	Türkmenistan	2.120	1.206	3.238	1.825	52.74	51.32
	Amerika	176	174	1.676	1.527	853.11	780.22
	Kazakistan	206	112	1.233	951	499.60	751.27
	Ukrayna	124	64	321	323	158.65	404.36
	Polonya	76	74	366	298	380.58	300.28
	Tüm Ülkeler Toplam	5.979	4.335	13.320	9.189	122.78	111.98
Blok Ham Granit	Almanya	101.203	3.284	125.928	4.543	24.43	38.33
	İtalya	3.748	491	7.690	545	105.19	11.01
	Yunanistan	2.147	174	2.101	339	-2.13	94.37
	İsviçre	6.748	205	5.110	171	-24.28	16.51
	Avusturya	20	6	3.534	127	17567.50	1907.48
	Ege Serbest Böl.	37	1	29	32	-21.20	2293.62
	Tüm Ülkeler Toplam	51.630	5.975	74.782	8.740	44.84	46.28

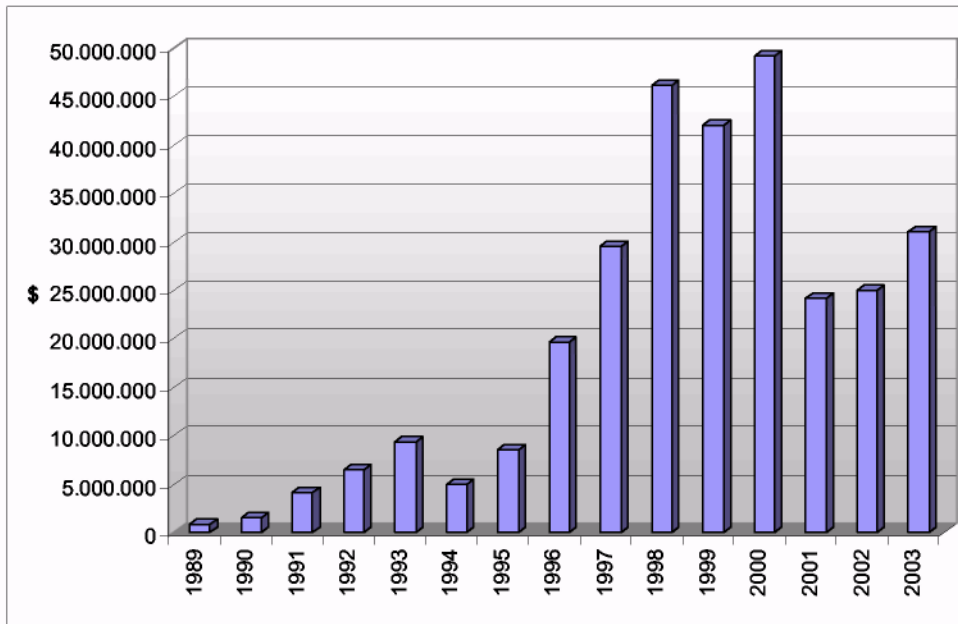
Kaynak: MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

3.5. Türkiye Mermer İthalatı

2001 yılı ithalat değerlerimiz incelendiğinde en önemli payın, 11 milyon dolar ile işlenmiş granit ve 7 milyon dolar ile blok granite ait olduğu görülmektedir. İşlenmiş granit ithalatı yapılan en önemli ülkeler İtalya, İspanya, Çin ve Hindistan'dır.

Ham blok ve işlenmiş mermer ithalatı da, 2001 yılında 3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ürünlerin ithal edildiği başlıca ülkeler İtalya, İran ve Fransa'dır.⁵³

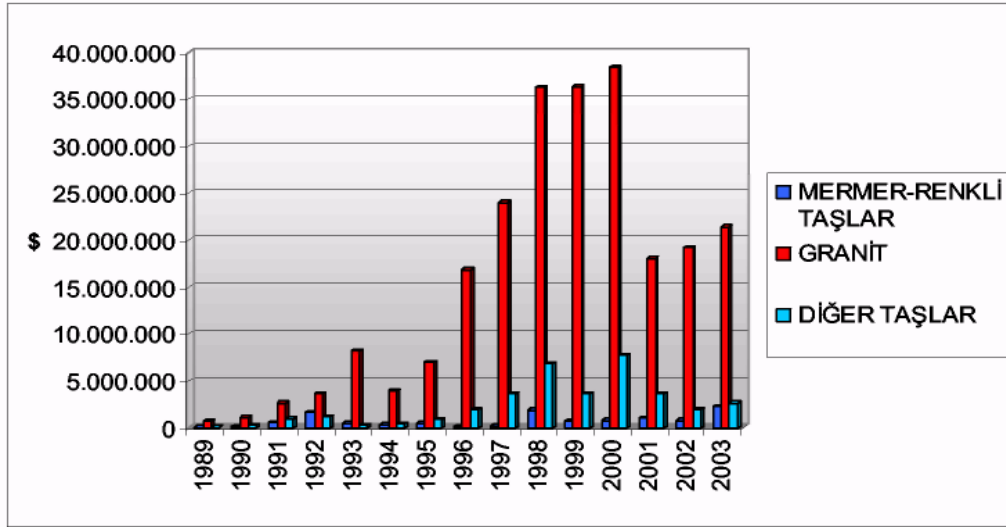
Grafik 3.10. Türkiye'nin Mermer Toplam Dış Alım Değerleri

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

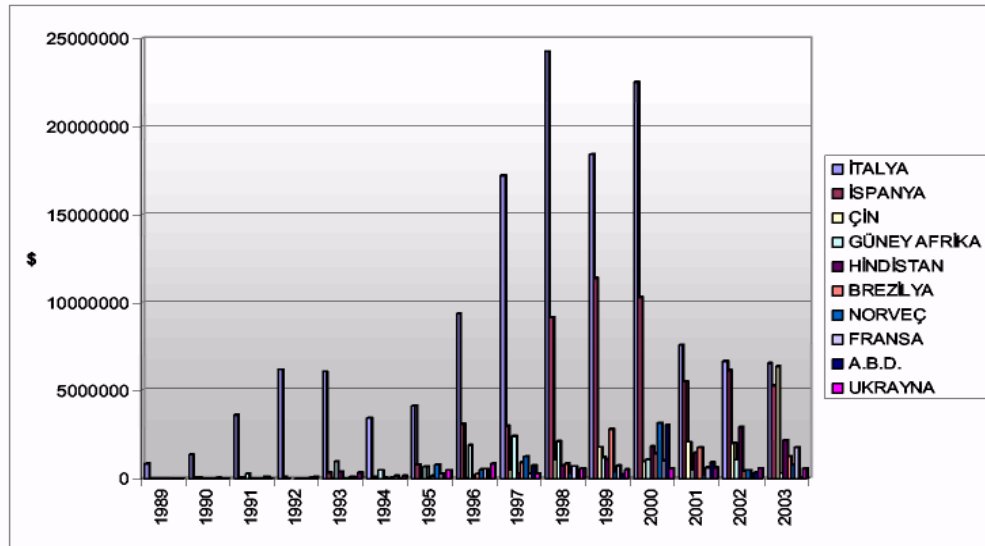
⁵³ Erdoğan, a.g.e., s. 49.

Grafik 3.11. Türkiye Mermer-Renkli Taşlar, Granit ve Diğer Taşların Dış Alım Değerleri

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

Grafik 3.12. Türkiye'nin Mermer Dış Alımının Yapıldığı İlk 10 Ülke

Kaynak : İMMİB ,Yıllık Çalışma Raporları,(1986-2003) İstanbul:2004

Tablo 3.8. Türkiye Mermer İthalat Değerleri

(Miktar :ton Değer:1000\$)

Ürünler	1999		2000		2001	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Blok mermer	8.26	130	2.374	515	2.999	1.020
Blok granit	58.977	12.554	68.315	11.443	46.115	7.281
İşlenmiş mermer	3391	2936	5146	3609	2971	2353
İşlenmiş granit	34.249	23.876	42.595	26.921	27.639	11.167
TOPLAM	97.443	39.496	118.430	42.488	79.724	21.821

Kaynak : MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**, Ankara: MTA Yayın No:134.

3.6. Türkiye Mermer Pazarının Genel Değerlendirmesi

Blok İstihracı: Blok mermer satışı ihracatta en çok tercih edilen yöntemdir. Türkiye’de mermer ocak işletmeleri gereği gibi gelişmemiştir. Modern teknolojinin uygulanması, modern makina ve teçizatın kullanılmasını gerekli kılmakta, bu da yüksek yatırım harcamaları gerektirmektedir. Mermer blok istihracı oldukça rizikolu bir yatırım olduğu kadar külfetli de bir iş koludur. Genellikle mevcut mermer ocaklarının %60’ında düzensiz çalışma yapılmaktadır. Ama ocaklardan blok seçimi çok iyi yapılmalıdır. Özellikle Ankara’dan ötesi dediğimiz Elazığ ve Diyarbakır yöresi taşları ihracatta çok talebi olmasına karşın gerek yöre ocakçılarının işin kolayına kaçmaları ve özellikle Elazığ taşının blokları ya çok küçüktür ya da çatlakları sorundur. İşlemede çok büyük problemler çıkardığı için yapılan ihracatçı ile büyük sorunlar çıkarmaktadır. Bu taşlarla çalışırken mutlaka yerinde bir kontrolör olmalıdır. Ayrıca Limestone-Limra taşlarına Uzakdoğu’dan çok sipariş olmaktadır. İtalya ise eskiden beri Türk taşlarını blok olarak alıp işlemektedir.⁵⁴

⁵⁴ MTA, **Türkiye Mermer Envanteri**. MTA Yayın No,134. Ankara, 2005, s. 126.

Plaka Satışları: Blok mermerler genellikle 2-3 cm'lik plakalar şeklinde satılmaktadır. Blok satışında sonar en çok rastlanan ihracat kalemidir. Ocak işletmelerinden üretilen mermer bloklarının gerek kesilmesi ve gerekse de ebatlanarak cilalanması işleminde uygulanan yöntemler, diğer ülkelerde de gelişmiş yöntemlerdir. Ancak 8-10 tesisin dışında kesme ve işleme kapasiteleri düşük makineler kullanılmaktadır. Fakat gün geçtikçe yeni yatırımlarla gelişmiş teknoloji uygulamaları getiren tesisler kurulmaktadır. Son yıllarda Muğla yöresi taşları ve Denizli travertenleri revaçtadır.

Ebatlı Ürünler: Yaygın olarak 30'a serbest olarak adlandırılan, özellikle 2 cm ve 3 cm kalınlığındaki plakalar kullanılmaktadır. 30x60x2cm, 30x30x2cm, 40x40x2cm, 20x40x2cm döşemelikler, fayans, 1 cm'lik ve 2 cm'lik süpürgelikler, 3 cm'lik basamak, 2 cm'lik ve 3 cm'lik denizlikler yaygın olarak tüketilenlerdendir. 1,5 cm'lik özel kaplama plakaları da kullanılmaktadır. 2 cm'lik katrak plakaları masa-sehpa yapımında, 3 cm'lik katrak plakaları ise banko yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca mermer kırıkları paledyen olarak taban kaplamalarında ve daha küçük parçalar ise dökme mermer veya mozayik yapımında kullanılmaktadır.

Eskitilmiş-Antik Travertenler ve Mozaik İşleri; Son yıllarda özellikle Amerika'da Granitte kanserojen madde olması nedeniyle Mutfak tezgahlarında tesviye edilmemesi nedeniyle Eskitilmiş-Antik Traverten ihracatı patlama yapmıştır. ve Meksika'dan sonar Amerika'ya Türkiye aradaki mesafeye rağmen ikinci sıraya yerleşmiştir.⁵⁵

3.7. Sektörde Üretim Yapan Önemli Kuruluşlar

Özellikle Afyon ve Afyon- İncehisar arasında onlarca mermer işletmesi vardır. Fakat bunların çoğu yarma adı verilen basit makinelerle plaka elde etmektedir. Afyon bölgesinde Alimoğlu, Oruçoğlu, Tureks, Tem-Mer, Afyon Mermer, Reisoğlu, Demireller, Biçici gibi firmalar etkin olanlarıdır. Bilmertaş, Tekmar, Ber-Oner, TMG, Çanmersan, Şayakçı, Yapısan, Helmersan, Desay, Gramerit, Ege Maden; Muğla

---

⁵⁵ İhsan Ketin, **Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış**. İst. Tek. Üniv. Vakfı Yay. No,32, İstanbul, 1984, s. 98.

yöresinde Kombassan Muğla Mermer ve Konya'da Meram Mermer faaliyet gösteren etkin kuruluşlardır.

Türkiye'de mevcut granit işleme tesisleri ise; Granitaş (Aksaray-Giresun-Kırklareli-Ayvalık), Bandırma'da STFA Madencilik, Bilecik'te Silkar ve Borner, Çankırı'da Çanmersan, Antalya'da Petek, Balıkesir'de Şayakçı, Gemlik'te Akovalıgil ve Erzincan ile İstanbul'da yeni kurulmakta olan Doğusan ve Doğu Granit Fabrikalarıdır. Borner sadece katrak ile levha üretirken ve Şayakçı ile Bilmertaş sadece diskli kesiciler kullanmakta olup, Çanmersan ve Temeltaş ise hem fayans, hem de ebatlı levha ürün ünitelerine sahiptir. Borner, Temeltaş ve Çanmersan kendi ocaklarına sahip ise de piyasada talep edilen desenlerdeki taşları henüz yeterli düzeyde üretememektedirler. Mevcut 7 firmanın tahmini kurulu kapasiteleri 540.000 m2/yıl levha ve ebatlı ürün, 100.000 m2/yıl fayans ürünü civarındadır.⁵⁶

Travertende ise Denizli yöresi rakipsiz olmakla beraber, Kütahya, Kayseri, Sivas, Bolu, Mersin Mut, Konya Gödene yöresi travertenleri de önemli pazarlara sahiptir. Limestone-Limra ise Antalya Finike ve Kaş civarında çıkarılmaktadır. Blok olarak bayağı satılmaktadır.

Mermer işleme tesisleri ise 5 gruba değerlendirilir.

A- Entegre mermer işleme tesisleri (en az 1 katrak ve diğer makinaları olanlar)

B- S/T bulunan tesisler,

C- Yarma atölyeleri,

D- Torna atölyeleri,

E- Mozaik ve mıcır tesisleri

Ocaklarda ancak küçük veya normal ebatlarda olmakla beraber çatlak veya rantabl kesime gelmeyecek durumdaki bloklar stoğu oluşturmaktadır. Üretilen bloklara hemen müşteri bulunabildiğinden, ayrıca stok maliyeti de yüksek olduğundan ocaklarda stok yapılmamakta, derhal satış yönüne gidilmektedir.

Fabrikalarda ise normal durumda ve kesime hazır bloklardan her firma kendisi için ancak bir kaç aylık bir stok yapabilmekte veya bulundurabilmektedir. En fazla stok

---

⁵⁶ Stone 2005 Dergisi. Sayı 217, s.43.

yapılması istenilen bloklar kış aylarında elverişsiz iklim koşulları nedeni ile ocak faaliyetlerinin sürdürülemeyeceği mermerlerdir. Örneğin Kayseri-Bekirdağ siyah mermerleri, Elazığ-Vişne ocakları buna örnek gösterilebilir. Ancak bu ocaklarda dahi, stok maliyetlerinin yüksek oluşu nedeni ile stok yapılamamaktadır.

3.8. Türkiye Mermer Sektöründe Durum Analizi

Türkiye'nin madencilik sektörü içinde mermerlerin payı giderek artmaktadır. Mermer sektöründe yatırım, üretim ve ihracat açısından son 15 yılda ulaşılan büyüme hızı, ortalama yıllık yüzde 13,6 ile dünya ortalamasının iki katına ulaşmış durumda. Bu noktada mermer sektörünün, ülkenin geçirdiği siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlerle birlikte yapılan veri analizi, sektörün uzun vadede durumunu daha net olarak ortaya koyuyor.

Ülkemizde, sanayi ürünleri ihracatının gelişmesine paralel olarak, madencilik sektörünün önemi de her geçen gün artıyor. Sektörün ülke ekonomisi içindeki yerinin tespit edilmesi bakımından, madencilik sektörünün GSMH içindeki payı incelendiğinde, üretici fiyatlarına göre 1999 yılında 884 trilyonluk katma değer ile %1,13 pay alan madencilik sektörü, 2000 yılında 956 trilyonluk katma değer yarattı ve toplam GSMH içerisindeki payı %1,1 olarak gerçekleştirdi. Sektör, 2001 yılında ise 2.128 trilyonluk katma değer ile toplam GSMH içinde %1,2 paya sahip oldu. 2002 yılı ilk dokuz ayında ise sektör, 1.964 trilyonluk katma değer üretti ve GSMH içinde % 1 oranında bir paya sahip oldu. 1987 yılı üretici fiyatlarına göre değerlendirildiğinde ise 2001 yılında sektörün GSMH içindeki payı % 1,4 olurken, bir önceki yıla göre gelişme hızı % -9,6, 2002 yılı ilk dokuz aylık dönemde ise payı %1,3, gelişme hızı %- 4,5 olarak gerçekleşmiştir.

2001 yılında, 1987 üretici fiyatlarına göre, tarım sektörünün GSMH içindeki payı % 13,9 gelişme hızı ise %-6,1, imalat sanayii sektörünün payı % 24,1 ve gelişme hızı %-8,1 olurken madencilik sektörünün sadece % 1,2 oranında paya sahip olması, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde tarım sektörünün payı % 14,5, gelişme hızı %-3,2, imalat sanayii sektörünün payı % 24, gelişme hızı %-8,1 olurken, madencilik sektörünün payının sadece % 1,4 ve gelişme hızının % -9,6 olması sektörün henüz yeni gelişmeye başladığına işaret etmektedir.

Gelişmiş ülkeler incelendiğinde, madencilik sektörünün GSMH içindeki payı ABD’de %4.2, Almanya’da %4, Kanada’da %7,5 ve Avustralya’da %8.7 düzeyinde. Bu verilerden, ülkemizde madencilik sektörünün GSMH içindeki payının gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında, olması gereken düzeyin altında kaldığı sonucuna varılmaktadır. Türkiye’de madenciliğin yaklaşık %85’i kamu sektörü, %15’i ise özel sektör tarafından yapılmaktadır

3.8.1. 1980 Yılından Bu yana Gelişmeler Işığında Mermer Sektörünün Genel Analizi

Türkiye mermer sektörünün veri analizi, ülkenin geçirdiği siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlerle birlikte ele alındığında sektörün uzun vadeli projeksiyonu daha net olarak ortaya çıkmaktadır.

Kamuoyunda 24 Ocak Kararları olarak bilinen Ekonomik Programın 1980 yılında uygulanmaya konması tüm sektörlerle birlikte madencilik ve mermer sektöründe de köklü değişimlerin başlangıcı oldu. Bu dönemde dış ticaret hacmimiz 7 milyar dolardan 11 milyar dolara sıçradı. İhracat ekonominin lokomotifi kabul edildi ve aşamalı olarak tüm malların ithalatı serbest hale getirildi.

Ülkemizin ‘İthal İkameci Sanayileşme’ stratejisi yerine ‘İhracata Dayalı Sanayileşme’ stratejisini izlemeye başlaması ile birlikte genel olarak ihracata daha büyük bir önem atfedildi. Dolayısıyla, özellikle 1980 ile 1985 yılları arasında ihracatta ortalama % 185 oranında, ithalatta ise % 43 oranında bir artış gerçekleşti. Dış ticaret hacmi ise % 80 oranında arttı.⁵⁷ İhracattaki bu hızlı artışın nedenleri arasında 1980 yılına kadar uygulanan sanayileşme politikası sonucu, atıl kalan kapasitelerin kullanılması, stok ürünlerin ihracata yönelmesi, yeni bir anlayış olarak ihracatın özendirilmesi ve değişik politikalarla teşvik edilmesi sayılabilir. Ancak, 1980’li yılların ilk yarısından sonra ihracata yönelik yatırımların da artmasıyla ve yabancı sermaye yatırımlarının da özendirilmesiyle ihracatta kalıcı bir artış trendi yakalanabildi. 1985-

---

⁵⁷ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, **Madenciliğin Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**. Türkiye 2. Madencilik Şurası Bildirileri. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayınları. Ankara, 1993, s.77.

1990 yılları arasında ihracat % 58 oranında, ithalat % 97, dış ticaret hacmi de %80 oranında arttı. Bu strateji değişikliği sonucunda 1980-90 yılları arasında ortalama GSYİH büyüme oranı % 5,3 oldu. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucu GSYİH'nin gelişme hızı % -5,5 olmasına rağmen, 1980-1993 yılları arasında ortalama % 5,2 oranında istikrarlı bir GSYİH büyümesi gerçekleşti.⁵⁸

3.8.2. 1979-1984 Dönemi

Türkiye ekonomisinin bu yapısal dönüşümü genel ihracatımızı olumlu yönde etkilediği gibi mermer ihracatımızı da aynı paralel de etkiledi; 1979 yılında 1.7 milyon dolar tutarında olan toplam mermer ihracatımız 1981 yılında 7.3 milyon dolara kadar yükseldi. 1979 yılında mermerler içinde en önemli yeri blok mermer ve traverten ihracatı alırken, işlenmiş mermer ve traverten ihracatı bunu izleyen önemli sektör oldu. Bununla birlikte, 1981 yılında tam tersine işlenmiş mermer ve traverten ihracatı blok mermer ve traverten ihracatının önüne geçti. Bu yılda yapılan blok mermer ve traverten ihracatı 35 bin ton ile 3 milyon dolar olarak gerçekleşirken toplam mermer ihracatı içerisinde % 40,5 oranında paya sahip olurken, işlenmiş mermer ve traverten ihracatı 10.5 bin ton ile 4.3 milyon dolarlık ihracat gerçekleşti. İşlenmiş mermer ve traverten ihracatının toplam mermer ihracatı içindeki payı % 59 oldu. Granit ihracatı ise 24 bin dolar ile ancak % 1 oranında bir paya sahip olabildi.⁵⁹

1984 yılına kadar 1981 yılı baz alındığında genel olarak mermer ihracatı azaldı ve 6.6 milyon dolar seviyelerinde seyretti. 1984 yılında toplam mermer ihracatı 4.8 milyon dolar oldu; işlenmiş mermer ve traverten ihracatı 3.5 milyon dolar ile toplam mermer ihracatı içindeki payını %73'e kadar yükseltirken, blok mermer ihracatı 1.3 milyon dolar ile % 26 oranında paya sahip olabildi.

Sonuç olarak, 1979-1984 yılları arasında mermer ihracatımız genel ihracatımıza paralel olarak arttı ve nitelik olarak da gelişme gösterdi. Katma değeri

---

⁵⁸ **Turkishtime Dergisi**. 15 Ocak 2005 Sayı 35 s.28.

⁵⁹ İhsan Ketin, **a.g.e.**, s. 78.

düşük blok mermer ve traverten ihracatı yerine ülkede daha çok katma değer yaratan işlenmiş mermer ve traverten ihracatı daha önemli hale geldi.

3.8.3. 1984-1988 Dönemi

İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi, 12 Eylül Askeri Harekatı'ndan sonra yapılan ilk seçimlerde kurulan hükümetin izlediği ekonomi politikaları ile daha da güçlü dayanak bulabildi. Özellikle, 1983-1988 yılları arasında tüm ülkede ihracat bilincinin yaygınlaştırılması ve kalıcı bir ihracatçı kesim yaratılması teması işlendi. Yine bu dönemde iç ve dış dengeyi sağlayan kurumların birleştirilerek ekonominin tek elden ve daha az bürokrasi ile yönetilmesi, ihracatçıya ve yatırımcıya daha nitelikli ve hızlı destek verilmesi amacıyla gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapıldı. Bu amaçla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Eximbank gibi kurumlar kurularak üreticinin ve ihracatçının bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi sağlandı. Bu yıllar arasında da genel ihracat artışına paralel olarak mermerler ihracatımız artmaya devam etti: 1985 yılında 9.7 milyon dolar olan mermer ihracatı 1988 yılında 14.4 milyon dolara ulaştı. Bu yıllar arasında işlenmiş mermer ve traverten ihracatının payı % 75'ten % 50'ye geriledi. Burada ham mermer ve traverten ihracat miktarının yaklaşık %100 oranında artışı dikkati çekiyor. Bunun nedeni bu dönemde ham mermer ve travertenin ihracat fiyatlarının 8.2 \$/ton'dan 6.3 \$/ton'a gerilemiş olması olabilir. Bu dönemde granit ihracatı ise toplam mermer ihracatının ancak % 1'ini oluşturdu.⁶⁰

1990'lı yıllarda ülkeye sermaye girişini özendirmek için kurun baskı altına alınarak reel faizlerin yüksek tutulması sonucunda Türk Lirası (TL) 1994 yılının Nisan ayına kadar reel olarak değer kazandı. 1990-1993 yılları arasında izlenen bu "Sıcak Para Politikası" nedeniyle TL'nin reel olarak aşırı değerlenmesi sonucunda ihracat artış hızı yavaşlarken ithalat artış hızında bir ivme gözlemlendi. Bu dönemde ihracat %20 artarken ithalat %32 oranında artmıştır. Dış ticaret hacmi ise %27 oranında artarak 35 milyar dolardan 45 milyar dolara yükseldi.

---

⁶⁰ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, a.g.e., s.69.

3.8.4. 1989-1994 Dönemi

1989-1994 yılları arasında mermer ihracatımız toplam ihracat artışımızdan daha hızlı gerçekleşti. Bu dönemde mermer ihracatımız 1989 yılında 29.3 milyon dolardan % 102 oranında artışla 1994 yılında 59 milyon dolara ulaştı. İşlenmiş mermer ve traverten 20 milyon dolardan 48 milyon dolara yükselirken, toplam mermerler ihracatı içindeki payı % 68'den % 80'e yükseldi. Bu dönemde izlenen "Sıcak Para Politikası" nedeniyle TL'nin aşırı değerlenmesi ihracatı olumsuz etkilerken, ithalatı tam tersine cazip hale getirdi. Bu dönemde toplam mermer ihracatımızın artmasının en önemli nedeni değerli TL'ye rağmen ihracat fiyatlarının azalması olabilir. Fiyatlardaki hızlı azalma, ihracatı cazip hale getirmesinin yanında üretim teknolojilerindeki gelişme ve yeni üretim alanlarının açılması toplam arzı etkileyerek fiyatların azalmasına neden oldu ve ülkemizde ihracat bilincinin daha fazla yerleşmesi ile arz fazlasının ihracata yönelmesi, toplam mermer ihracatının artmasında önemli etkenler arasında yer aldı. Bu dönemde, değer miktara bölümü ile elde edilen basit ihracat fiyatı, 1989 yılında 33 \$/ton'dan 26 \$/ton'a geriledi. Aynı dönemde işlenmiş mermer ve traverten ihracat fiyatları da 62 \$/ton'dan 42 \$/ton'a düştü. Blok mermer ve traverten ihracat fiyatlarımız ise 17 ton\$/dan 13 \$/ton'a geriledi.⁶¹

1994 yılına kadar uygulanan "Sıcak Para Politikası"nın daha fazla sürdürülemez duruma gelmesi nedeniyle kamuoyunda "5 Nisan Kararları" olarak bilinen yeni bir Ekonomik İstikrar Paketi uygulamaya başlandı. Anılan tarihte ilan edilen devalüasyon sonucunda TL reel olarak değer kaybetti ve bu durum bir yıl boyunca devam etti. 1994 krizinde yaşanan daralmadan 1998 yılına kadar geçen süre içinde ekonomi toparlanma devresi yaşadı. Bu süre zarfında, GSYİH artış hızı ortalama % 4,7 oldu. 1999 yılında yeniden bir daralma yaşanmasına rağmen 2000 yılı GSYİH gelişme hızı % 7,2 olarak gerçekleşti. Bu gelişmenin sonucunda ihracat tekrar ivme kazandı. 1994-1998 yılları arasında ihracat artış oranı, % 47 olurken, ithalat artış oranı

---

⁶¹ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, a.g.e., s.71.

% 97 oldu. 1998 yılında ihracat 26.9 milyar dolara, ithalat ise 45.9 milyar dolara ulaştı.⁶²

3.8.5. Gümrük Birliği ve Sonrası

1980'lerden bugüne ihracata dönük büyüme stratejisi çerçevesinde dış ticarete liberal politikaları benimseyen Türkiye ekonomisi, Gümrük Birliği ile dünya ekonomisi ve ticaretinde önemli bir bloğa ticari entegrasyonunu gerçekleştirdi. Bu suretle kendi iç pazarını uluslararası normlara uydurdu. Bu çerçevede, Türkiye bir yandan AB pazarına, diğer üçüncü ülkelere göre daha avantajlı giriş imkânı sağlarken, bir yandan da, iç pazarını AB ve diğer üçüncü ülkelerin rekabetine açtı.

Ancak ihracatımız, Gümrük Birliği ertesinde beklenen sıçramayı gösteremedi. Bu gelişmede büyük ölçüde Gümrük Birliği sonrasında uluslararası mali piyasalarda yaşanan mali krizlerin (Asya ve Rusya Krizleri) etkisiyle, dış pazarların daralması ve rekabet koşullarının ağırlaşmasının önemli payı olduğu gibi, Türkiye'de döviz kuru, faiz ve yatırımlar bakımından özellikle son yıllarda yaşanan olumsuz gelişmelerin de payı oldu.⁶³

Gümrük Birliği'nin mermerler ihracatımız üzerinde doğrudan bir etkisi olmadı. Çünkü, AB'nin mermerler ithalatı vergiden muaftı. Ancak, AB ülkelerinden yapılan makina ve teçhizat ithalatında artışlar yaşandı. Bu makina ve teçhizatlar içinde madencilik ve mermer üretiminde kullanılan makinaların ithalatının artması, yeni teknoloji ürünlerinin ithal edilmesi, üretimde verimliliğin ve kalitenin artmasına neden oldu. Gümrük Birliği sonrasında, 1997 yılında Uzak Doğu Asya'da başlayarak Rusya, Brezilya ve Türkiye'yi etkileyen ekonomik kriz nedeniyle mermer ihracatımızın artış hızı düştü. 1996 yılında toplam mermer ihracatımız % 56 oranında artarak 92 milyon dolardan 1999 yılında 144 milyon dolara ulaştı. Aynı dönemde işlenmiş mermer ve traverten ihracatı da % 57 oranında artarak, 74 milyon dolardan 116 milyon dolara

---

⁶² **Turkishtime Dergisi**. 15 Ocak 2005 Sayı 35 s.52.

⁶³ **TÜRKİYE-AB Mevzuatı Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları**. DTP yay., Ankara, 2003, s. 83.

yükseldi. 1996-1999 yılları arasında işlenmiş mermer ve traverten ihracatının toplam mermerler ihracatı içindeki payı % 80 seviyesinde kalırken, ihracat fiyatları da 40 \$/ton seviyesinde seyretti. Toplam mermer ürünlerinin ihracat fiyatı da 28 \$/ton seviyesinde oluştu. Aynı dönemde ham mermer ve traverten ihracatı % 57 oranında artarak 11.2 milyon dolardan 21.7 milyon dolara yükseldi. Bu ürünlerin ihracat fiyatları yaklaşık 12-13 ton/4 dolar seviyesinde seyrederken, toplam mermer ürünleri ihracatındaki payı da %12-15 arasında gerçekleşti.⁶⁴

3.8.6. 1998-1999 Dönemi Gelişmeleri

Türkiye 1999 yılına, Uzak Doğu Asya krizinin olumsuz etkilerinin devam ettiği, önemli ticaret ortağımız olan Rusya'daki krizin derinleştiği ve global krizin yaygınlaşma ihtimalinin olduğu bir ortamda girdi. Rusya krizinin ardından önemli ölçüde yükselen faiz oranlarının yanı sıra, erken seçim kararının getirdiği belirsizlik ortamı, 1998 yılının son çeyreğinde yurtiçi talep ve üretimin bir daralma eğilimine girmesine yol açtı. Bu eğilim, 1999 yılının ilk çeyreğinde derinleşerek devam ederken, 1999 yılının ikinci çeyreğinde belirgin bir şekilde yavaşlamıştır. Bu dönemin ardından yaşanan deprem felaketlerinin etkisiyle, ekonomideki daralma eğilimi 1999 yılının ikinci yarısında yeniden hızlandı.⁶⁵

1999 yılında Net Dış Alım Faktör Gelirlerinin yüzde 56,2 oranında azalması nedeniyle, yılın tamamında GSMH reel olarak yüzde 6,4 oranında gerilemiştir. 1999 yılında sanayi sektöründeki üretim düşüşünde özel kesim sanayi üretiminin yüzde 7,8 oranında gerilemesi, kamu kesimi sanayi üretimindeki artışın ise yüzde 0,8 ile sınırlı kalması etkili oldu.

İhracatta 1998 yılının son çeyreğinde başlayan düşüş eğilimi 1999 yılının ilk üç çeyreğinde de devam etti. 1999 yılında yurtiçi üretimde ortaya çıkan daralma, finansman maliyetlerindeki yükselme ve ihracat pazarlarımızdaki büyüme hızının önemli ölçüde yavaşlaması, ihracat performansını olumsuz yönde etkiledi.

---

⁶⁴ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, a.g.e., s.69.

⁶⁵ TMMOB, a.g.e., s.61.

1999 yılının tamamında bir önceki yıla göre, imalat sanayi ürünleri ihracatı yüzde 0,5, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı yüzde 11,3 oranında azalırken, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ihracatı yüzde 5,9 oranında arttı.⁶⁶

İthalatta 1998 yılının üçüncü çeyreğinde başlayan düşüş eğilimi, 1999 yılının ilk çeyreğinde daha da derinleşti ve ithalattaki daralma yüzde 29'a ulaştı. Yılın ikinci çeyreğinde, sanayi üretimi ve yurtiçi talepteki göreceli toparlanmanın da etkisiyle ithalattaki daralma yüzde 13,6'ya ulaşmıştır. Deprem felaketi ithalat üzerinde de etkili olmuş ve üçüncü çeyrekte ithalat yüzde 9,9 gerilemiştir. Son çeyrekte ise özellikle son iki aydaki toparlanmanın etkisiyle ithalat yüzde 7,3 oranında artış göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılında ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,4 oranında azalarak 26,6 milyar dolar, ithalat ise yüzde 11,4 oranında gerileyerek 40,7 milyar düzeyinde gerçekleşti. Böylece, 1999 yılında dış ticaret açığı (İhracat(FOB)-İthalat(CIF)) geçen yıla göre yüzde 25,6 oranında azaldı ve 14,1 milyar dolar oldu.

3.8.7. Son Ekonomik Kriz ve Kriz Sonrası Gelişmeler

2000 yılındaki makro ekonomik politikalar ve gelişmeler, 1999 yılı Aralık ayında kamuoyuna açıklanan ve 2000-2002 dönemini kapsayan Makro Ekonomik Program çerçevesinde şekillendi. Uygulamaya konulan programın temel amacı; üç yıllık bir dönem sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri süratle aşağı çekmek, kamu finansman dengesini sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamını tesis etmek ve yapısal reformları hızla gerçekleştirmek olarak belirlendi. 2000 yılının ilk aylarında programın maliye, para-kur, gelirler politikaları ile yapısal reformlar alanında önemli adımlar atıldı. Ancak, programın esasını oluşturan kurların çıpa olarak kullanılması, TL'nin yeniden aşırı değerlenmesine yol açtı ve ihracat artış hızının gerilemesine neden oldu. 2000 yılı sonunda ithalat ise 54,5 milyar dolar seviyesine fırladı. 1999-2000 yılları arasında ihracat % 4,5 oranında artarken, ithalat % 34 oranında arttı. İhracatın 27.7 milyar seviyesine ulaştığı bu dönemde dış ticaret hacmi 82.2 milyara ulaştı.

---

⁶⁶ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, a.g.e., s.69.

2000 yılının Kasım ayında bankacılık kesiminin sıkıntıya girmesi sonucunda büyük bankalardan birinin faaliyetleri durduruldu. Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının da bu gelişmelerden dolayı Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi sonucu oluşan güvensizlik nedeniyle sermaye çıkışı hızlandı. Bu süreçte gecelik faizler astronomik oranlara ulaştı. Faiz oranlarındaki bu tırmanma reel ekonominin finansmanını zorlaştırdı ve üretim olumsuz yönde etkilenmeye başladı. Bu durumdan tedirgin olan piyasalar, 2001 yılının Şubat ayında yaşanan siyasi krizin de etkisiyle kontrol edilemez duruma geldi. Dövizde olan aşırı talep ve sermaye çıkışlarının hızlanması sonucunda ekonomi otoriteleri uygulanmakta olan para programını bırakarak dalgalı kur uygulamasına geçildiğini ilan etmek zorunda kaldılar. Bunun sonucunda TL, reel olarak değer kaybetti. Ekonomik kriz nedeniyle meydana gelen iç talepteki daralma ve kurlardan kaynaklanan fiyat avantajı ile reel ücretlerin gerilemesi sonucu azalan maliyet avantajı nedeniyle ihracat cazip hale geldi ve 2001 yılında ihracatta "psikolojik sınır" olarak tabir edilen 30 milyar dolar aşıldı.

2002 yılında yapılan devalüasyonun etkisi ve reel ücretlerdeki azalma nedeniyle iç talepteki daralma devam etti. Şirketler varlıklarını devam ettirebilmek için ihracata yöneldiler. Bunun sonucunda, 2002 yılında ihracat, 35 milyar dolar, ithalat ise 50.8 milyar dolar olarak gerçekleşti.

Bu çerçevede ihracata bakıldığında 1999 yılından bugüne kadar ihracatımız belirgin bir artış eğilimi içinde. 1999 yılında 26,6 milyar dolar olan toplam ihracat 2000 yılında yüzde 4.5 artarak 27.8 milyar dolara, 2001 yılında da yüzde 12.8 artarak 31,3 milyar dolara yükseldi. 2002 yılında ise ihracat yüzde 12 artarak 35.1 milyar dolara ulaştı.⁶⁷

1999 yılında 40.7 milyar dolar olan ithalat ise uygulanan kur politikası sonucu TL'nin aşırı değerlenmesi ve iç talepteki canlanma nedeniyle yüzde 34 artış göstererek, 2000 yılında 54,5 milyar dolara yükseldi; ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ithalatta yukarıdaki gelişmelerin tam tersine bir gelişme yaşandı. Bu yılda

---

⁶⁷ Gülten Kazgan, **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**. Nisan, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s.49.

ithalat yüzde 24 azalarak 41.4 milyar dolara indi, ekonomi ise yüzde 9.5 oranında daraldı. 2002 yılında ise ithalat tekrar % 22,8 oranında artarak 50.8 milyar dolara ulaştı. Bu gelişmeler sonucu, 1999 yılında yüzde 65.4 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2000 yılında yüzde 51'e geriledi, 2001 yılında ise yüzde 75.7'ye yükseldi. 2002 yılında ise bu oran yüzde 69,0 seviyesine geriledi. Toplam ihracat ürünleri içerisinde tarım ürünleri ihracatı % 10,5 gerileyerek %5.72'lik paya sahip olurken, madencilik ve taş ocakçılığı ürünleri ihracatı % 0.4 oranında azalarak %1.0'lık bir paya sahip oldu. İmalat Sanayi ürünleri ihracatı ise % 13.8 oranında artarak % 93.1'lik pay aldı. İhracatımızda en önemli ülke grubu AB olurken, ilk beş sırayı alan ülkeler Almanya, İngiltere, ABD, İtalya ve Fransa olarak ortaya çıktı.⁶⁸

3.8.8. Maden İstatistiklerinin Değerlendirilmesi

Ülkemizin son 10 yılda yaşadığı iki derin ekonomik krizi en yakından hisseden sektörlerimizden biri de ekonomimiz içinde önemli bir paya sahip olan madencilik sektörü oldu. 2001 yılında toplam sanayi üretimi yüzde 8,6, madencilik ve taş ocakçılığı yüzde 8 azalmasına rağmen, mermer sektörünün içinde bulunduğu diğer madencilik sektörü yüzde 3,3'lük bir üretim düşüşü yaşadı. Mermer sektörünün yaşanan krizden nispi olarak daha az etkilenmesinin sebebi ise, iç piyasadaki talep durgunluğundan dolayı sektörün ihracata yönelmesi oldu.

Son on yıllık dönem değerlendirildiğinde madencilik ürünleri ihracatı 1992 yılında 335 milyon dolar seviyesinden 1995 yılında 563 milyon dolar seviyesine yükseldi. 1992 yılında toplam ihracat içerisinde %2,3 oranında bir paya sahip olan madencilik ürünleri ihracatı 1995 yılında 2.6 oranında bir paya sahip oldu. 1995 yılından 1999 yılına kadar madencilik ürünleri ihracatının, toplam ihracat içerisindeki payı % 1,9 oranına kadar gerilemiştir. 1999 yılında ise 577,5 milyon dolar ihracat ile toplam ihracat içerisindeki payı tekrar % 2,2 oranına yükseldi. 2002 yılında ise 684,6 milyon dolar madencilik ürünleri ihracatı ile toplam ihracat içerisinde % 1,9 oranında

---

⁶⁸ Kazgan, a.g.e., s.53.

bir paya sahip oldu. Mermer ihracatının genel maden ihracatı içindeki payı ise önemli değişimler göstermedi.⁶⁹

Ancak genel olarak maden, özel olarak mermer ihracatının payı henüz toplam ihracat içinde çok önemli bir dilim oluşturmamakla birlikte sektör uzun vadede önemli atılımlar yapabilecek kapasitede olduğunu gösteriyor. Türkiye, bugün dünyanın en önemli mermer üreticileri arasında yer alıyor. Özellikle son dönemde büyük firmaların yapmış oldukları yatırımlarla birlikte, entegre üretim yapan tesislerin de devreye girmesiyle işlenmiş mermer üretiminde büyük gelişme kaydedildi. Sektörde faaliyet gösteren 500'den fazla ocak, 800'ün üzerinde fabrika ve 1.000 civarındaki atölye istihdama önemli katkıda bulunuyor.

3.9. Mermer Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri

Yeni gelişen ve yatırım açısından rizikosu fazla olan bir konuda oldukça fazla sorunların bulunması oldukça doğal karşılanmalıdır. Ancak, Türkiye'de mermer konusunun gelişmesi ve modern düzeyde endüstrileşmesi isteniyorsa mevcut sorunların ortadan kaldırılması gerekir.

Önemli rezervlere sahip bulunan Türkiye'nin mermer ihracatındaki payı %1.5 civarında kalmaktadır. Bu durum pazarlamanın yanında üretimin kalite ve miktar açısından sorunlarının olduğunu ortaya koymaktadır.

Mermer blok çıkarılmasında alınan fonun kaldırılması istenmektedir. Fon uygulaması yerine, mermer yatırımının blok çıkarılmasına kaydırılması için özendirici tedbirlerin uygulanması uygun görülmektedir. Yatırım ve işletme için krediler yetersiz miktarda olup, kredi faiz oranları yüksek olduğu için kredi kullanılması halinde birim maliyet artmaktadır.

Mermer yatırımı konusunda finansman sağlanması başlı başına bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin zengin ve kaliteli mermer kaynaklarının üretime geçememesi en belirgin sorun olmaktadır. Ülkemizin jeolojik yapısı bakımından

---

⁶⁹ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, a.g.e., s.69.

mermer olarak elverişli kayalar yükselti alanları ve tepe kısımlarda yer almaktadır. Bunun için ulaşım ve ikmal ile taşıma yatırımları yüksek olmaktadır. Ayrıca, gerek blok çıkarılması, gerekse mermer plaka üretimi için gelişmiş teknoloji ürünü olan makine ve teçhizat fiyatları yüksektir. Bunun yanında enflasyon nedeni ile kur farkları da makine ve teçhizat maliyetlerini de arttırmaktadır. Bunun için finansman sağlanması en büyük sorun durumundadır. Sağlanacak krediler yetersiz kalmakta ve uygulanan faiz oranları da yüksek olmaktadır.

Mermer yatırımları için gerekli öz kaynak oranlarının %10'a kadar düşürülerek yatırım kredilerinde düşük faizli ve ödemesiz dönemin 2 yıl olması Türkiye'nin mermer ihracatını arttıracaktır.

Mermercilik alanında kalifiye eleman ve teknik eleman bulabilme güçlüğü önlenmelidir. Mermercilik alanı ocak işletmesinden pazarlamaya kadar ulaşan aşamada oldukça güç ve ağır bir iş kolunu oluşturmaktadır. Bu iş kolunda deneyim kazanmış işçiler ve teknik elemanlar daha basit, kazancı yüksek iş kollarına geçmektedir. Ayrıca yetişmiş personel bulmak ve bu iş kolunda deneyimli personel yetiştirmek zaman alıcı ve oldukça güçtür. Kırşehir ve Bilecik illerinde bulunan Endüstri Meslek Liselerinde "Taşçılık" adı altında mermer işlemeciliği el sanatı olarak yer almışsa da yeterli olmamıştır. Öğrenciler tarafından da cazip bulunmadığı için az sayıda eleman yetişmektedir.

Mermerciliğin gelişmesi ve mevcut tesislerin gerekli eleman sorunlarını çözümlemek için mermerciliğin ileri olduğu illerde Endüstri Meslek Liselerinin sayıları çoğaltılarak Meslek Yüksekokullarında mermer Bölümü açılması faydalı olacaktır.

Teşvik tedbirleri mermer yatırımları için yeterli hale getirilmeli ve makine teçhizat alımında kolaylık sağlanmalıdır. Mermer konusundaki yatırım tutarının % 90 oranını makine ve teçhizat oluşturmaktadır. İthal edilen bu makine ve teçhizat için teşvik tedbirlerinin genişletilerek kaynak kullanma destek fonundan iş makineleri nakliye ile ulaşım araçlarının yalnız entegre mermer yatırımları için faydalandırılarak oranın yükseltilmesi yatırımı cazip duruma getirebilecektir.

Gerek mermer ihracatı ve gerekse nakliyesi için limanlar yetersiz kalmakta karayolu nakliyesinde tonaj tahdidi mermer üreticileri için engel teşkil etmektedir.⁷⁰

Mermerin blok çıkarılması ve büyük boyutlu blokların işlenmesinde yüksek verim elde edildiği için 20-25 ton ağırlığındaki bir mermer bloğunun nakliyesi söz konusudur. Bunu taşıyacak aracın maliyeti yüksek olmaktadır. Marmara Adasında mevcut limanın genişletilerek kaldırma teçhizatı bakımından ihtiyaca cevap verecek düzeyde donatılması uygun olacaktır. Ayrıca, mermer ihracatı ağır ambalajlar içinde yapıldığı için zaten yetersiz olan limanlarımızdan zamanında yükleme yapılamamakta ve yükleme yapılacak liman temininde taşıma maliyetinin yüksek olmasına yol açmaktadır. Bunun için Marmara Denizinde; Gemlik ve Ege Denizinde; Güllük, Dikili ve Edremit'e liman yapılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca demiryolları ile taşıma yapılabilmesi için mermer nakliye ücretinde indirim sağlanması demiryolu ile nakliyei özendircektir.

Modern teknoloji eksikliği; mermer üretiminde modern makine ve teçhizatla üretim yapmak maliyet ve rekabet açısından gereklidir. Modern teknoloji için gerekli ekipman sağlanması önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Madencilik fonundan mermer sektörü blok çıkarılması ve işletme kuruluşlarının yararlandırılması sağlanmalıdır. Maden kanununun uygulanmasında alınan ücretlerle kurulan madencilik fonundan mermer sektörünün, ihracat potansiyeli göz önünde tutularak öncelikle yararlandırılması faydalı olacaktır.

Bir mermer yatırımının gerçekleşebilmesi için Maden Kanunu'na göre ruhsat almaktan, makine ve teçhizat ithali, teşvik tedbirlerinden yararlanma, üretime geçme ve üretilen mermerlerin ihracat işlemlerine kadar pek çok bürokratik aşamalar ve çalışmalar gerekmektedir. Bu bürokratik uygulamalar zaman olarak yatırımları geciktirmektedir. Mermer makinalarının ithalatı ise gümrük işlemleri nedeni ile geciktirmektedir. Teşvik tedbirlerinin uygulanmasında ise D.P.T Müsteşarlığı ile Maliye Bakanlığı arasındaki koordinasyon yetersizliği ve yetki tartışması süregelmektedir. Maliye Bakanlığı kanun hükmünde kararnamelerden (Bakanlar Kurulu Kararından) ziyade kendi içindeki tebliğler ile uygulama yapmaktadır. Örneğin; vergi, resim ve harç

---

⁷⁰ Kazgan, a.g.e., s.53.

muafiyeti bulunan bir yatırımın bu muafiyetten yararlandırılması Bakanlar Kurulu Kararında açık olarak belirtilmesine rağmen uygulama yapılabilmesi için Maliye Bakanlığında ayrıca bir olur veya onay alınması gerekmektedir. Bu şekildeki bürokratik uygulamaların basitleştirilmesi yatırımları hızlandıracaktır.

Mermer blok çıkarılması ve gerekse üretimi zor ve rizikolu bir yatırım alanı olmasına rağmen dış piyasalarda rakip bolluğu da vardır. Fakat dünya piyasalarında tutunan bir mermer çeşidinde işçilik iyi olduğu ve istenilen miktarlarda ve istenilen süreler içerisinde teslimat yapıldığı takdirde devamlı talep artmaktadır. Ancak, mermer blok çıkarılması, gerekse mermer levha üretimi makine ve teçhizat ile uygulanan bir teknoloji işidir.

Bugün Afyon'da yabancı sermaye dahil 3.000.000 \$'lık bir yatırım ile gerçekleşmiş modern makinalı ocak işletmeleri bulunmakla beraber, bu işletmenin yanı başında kompresör (basınçlı hava) den bir mekanizasyonun girmediği insan gücü ve el emeği ile üretim yapan işletmeler de vardır. Mermer ocak işletmelerinde 20-30 ton ağırlığında blokların kaldırılması ve çekilmesi için makine gücüne ihtiyaç olmaktadır. Blok çıkarılması veya herhangi bir çalışma için mermer ocaklarında barut, dinamit gibi patlayıcı maddelerin kullanılması kılcal çatlakların oluşması açısından çok zararlı olmaktadır. D.P.T. Teşvik ve Uygulama Dairesi tarafından mermer yatırımlarına sağlanan teşvikler içerisinde iş makinalarının her türlü kolaylıklardan yararlandırılmasını içeren genişletilmiş teşvik tedbirlerinin uygulanması gerekmektedir.⁷¹

Mermer İşletmeciliğinin Çevresel Etki Değerlendirmesi

Çevrenin korunmasına yönelik önlemler çok yönlü ve çok boyutludur. Bunlardan başlıcaları, konunun bilimsel, teknik, ekonomik, sosyal ve yasal boyutlarıdır. Çevrenin bozulmasını önlemek için bir yandan kirliliği önleyici teknolojiler geliştirilirken diğer yandan da çevrenin korunması için yasal önlemlerin alınmasına başlanmıştır.⁷²

Ülkemizde güncel anlamda çevre olgusunun yasalarımızda yer almaya başlamasında ilk adım, 1982 Anayasası ile atılmıştır. Anayasanın 56. Maddesi : "Herkes

---

⁷¹ <http://www.haberler.com/mermercilik-sektorunde-otv-kaldirilmali-haberi/>

⁷² Ketin, a.g.e., s. 96.

sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirliliğini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir." İfadesiyle, korumayı vatandaşlara ve devlete bir görev olarak vermiştir. Hemen belirtmek gerekirse, pek çok sanayileşmiş batı ülkesinin anayasasında henüz "çevre" kavramı bulunmamaktadır.

Çevre kanunu ile getirilen yasal sistematik, bu kanunun çizdiği çerçevenin içinin çeşitli çevre sorunlarını ve kirlenme konularını hedef alan, konulara teknik ve yasal açıdan derinlik kazandıran yönetmeliklerle doldurulması esasına dayanmaktadır. Bu yönetmeliklere bağlı olarak, konulan teknik ve/veya idare ayrıntılarını kapsayan tebliğler bu sistematığın en alt unsurlarını oluşturmaktadır. Bir çerçeve yasa olarak değerlendirildiğinde, Çevre Kanununun geniş kapsamlı düzenlemeler getirdiği görülmektedir. Bu düzenlemelerin en önemlilerinden bir tanesi, yasanın 10. Maddesi ile getirilen "Çevresel Etki Değerlendirmesi" kavramıdır. Çevresel etki değerlendirme (ÇED), çok basitleştirilmiş tanımıyla; "Bir proje veya faaliyetin gerçekleşmesinden önce çevreye yapacağı etkilerin irdelenmesi ve gerekli önlemlerin alınması işlemidir".⁷³

Uygarlık ve teknik alandaki gelişmelerin çok üstün bir düzeye ulaştığı çağımıza gelinceye dek, insanoğlu doğaya egemen olma çabası içinde varlığını kanıtlamaya çalışmıştır. Ancak, oldukça yeni sayılabilecek bir süre içinde, fiziksel çevre ile doğrudan ilgili gelişme ve etkinliklerin doğal ekolojik denge ile çelişkileri ve zararlı sonuçları çarpıcı biçimde görülmeye başlamıştır. Yaşanan bu sürecin doğal yansıması olarak çevre sorunları, son yıllarda insanlığın ilgisini çeken ve onun onu çözüm arayışlarına yönelten en önemli konuların başına geçmiş bulunmaktadır. Sorunların çoğu, insan ve onun arazi ile ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.

Doğa bilinci içinde ve gerçekçi bir açıdan bakılınca, insan ya da daha geniş anlamda canlı yaşamının gereksinimleri ile ilgili olup, çevre ile ilişkisi olmayan tek bir konu bulunamaz. Bu gerçeğin kavranması, tüm canlı yaşamının sürekliliği için ekolojik dengenin korunması zorunluluğunu kendiliğinden ortaya koyar ve sorumluluğu, beyin gücü ile en üstün varlık olan insana yükler.

---

⁷³ Ömer Uslu, **Çevresel Etki Değerlendirmesi**. Önder Matbaası, Ankara, 1993,s.32.

O halde insan, aklının icat ettiği teknoloji ile doğal kaynakları kullanıp değerlendirerek daha ileri yaşam koşullarını amaçlarken, eko sistemdeki yerini ve sorumluluğunu kesinlikle bilmek, ona göre davranmak zorundadır.

Maden işlemeciliğinde çeşitli yöntemler ve metotlar çıkarılan madenin cinsine göre değişmektedir. Çıkarılan, işlenen maden cevherinin çevreye değişik etkileri mevcuttur. Bunlar;

- Fiziksel (evresel) etki,
- Kimyasal etki,
- Ekolojik etki,

Mermer ocaklarından çıkarılan blokların ve atıkların kimyasal bir etkisi olmadığından diğer etkiler incelenecektir.

Özellikle son yıllarda maden işlemeciliği planlaması, tüm dünyada yeni ve değişik boyutlar kazanmış bulunmaktadır. Böyle bir gelişmede, motorlu araçların yoğun biçimde kullanımı yanında, doğrudan araçların kullanımında doğan evre sorunlarının da önemli payı vardır.

Maden işlemeciliğinde araçlarla blok çıkarılmasının yanında patlayıcılarla blok çıkarılması veya blokların ortaya çıkarılmasıyla da önemli bir evre sorunu meydana gelmektedir. Bunun için konunun milli düzeyde, evre ve halk gereksinimlerine göre ele alınması gerekir. Bu anlayışla maden işlemeciliğinin planlamasının, yönetim planlaması, bölge planlaması, ülke planlaması gibi diğer genel planlama çalışmaları ile bağlantılı yürütülmesi, ilerde maden işlemeciliğinden ve kullanımından doğacak sakıncaların önlenmesi yönünden ayrıca önem taşır.

Fiziksel planlama, mermer işlemeciliği yapılacak güzergahın önceden belirlenip rezerv durumunun çıkarılması ve düzenlemesi ile oluşur. Mermer bölgesinin ulaşım bölgesine mesafesine uzaklığı da önemlidir. ÇED yapılırken bir ülke ve milletin yaşamında değişik yönlerden önem taşıyan, özellikle aşağıdaki hedefleri de birlikte ele almayı gerektirir.⁷⁴

---

⁷⁴ Uslu, a.g.e., s.32.

1. Milli veya bölgesel ekonomi ve gelişme politikaları ile bütünleşme,
2. Sistemin planlanması ve planların beklenmeyen değişikliğe uygunluğu,
3. Sistemin sosyo-ekonomik etkilerinin yönlendirilmesi,
4. Çevre üzerindeki baskıların önlenmesi.

Çağımızda gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinde maden işlemeciliği değişik boyutlarda yaşanan bir olgudur. Maden işlemeciliğinin hazırlık çalışmaları ve faaliyete geçmesinden başlayarak, doğal peyzajda olumsuz değişimlere neden olduğu, üretime başlamasından sonra da genellikle çevre kirlenmesi, ekolojik denge bozulması, toprak kayması vb. bir dizi soruna yol açtığı bilinmektedir. Böylece insan sağlığı ve beslenmesinde öncelikli bir önem taşıyan toprak, su ve hava kirliliği gibi çevre sorunlarına, gürültü ve görsel kirlenme olgularının da katıldığı görülmektedir.

Ekolojik Tesir

Mermer bloğu çıkarılarak yerdeki hayvan ve tabii bitkiler, yetiştirilmiş bitkiler, yerli ve göçmen kuşlar, böcek türleri, bu ocaklardan blok çıkarılması sırasındaki ekolojik çevreye yapacağı etkiler ölçülür. Ocaklardan mermer blokları çıkarıldıktan sonra boşluklar düzelterek düzenli bir ağaçlandırma çalışması yapılarak hem erozyon önlenir hem de çevrenin bitki örtüsüne katkıda bulunularak bir çok canlının yaşamasına imkan verilebilir.

Fiziksel ve Kimyasal Tesir

Mermer işlemeciliğinde, ocak işletmeciliğinin kimyasal etkisi olmadığından fiziksel tesirlere etki edecek sebepler araştırılacaktır. Toprak erozyonu, deltaların kullanımı, tampon bölgeler, zemin uygunluğu ve arazinin kullanımının uygunluğu olarak incelenebilir.

Mermer bloklarının arazide bulunma durumuna göre yapılan çıkarma işlemlerinde değişik değerlendirme yollarına gidilebilir. Örneğin; ocak seviyesinde blok çıkarılması yapılıyorsa, blokların tasfiyesinden sonra bölge tesviye edilerek ağaçlandırılabilir.

Kuyu şeklinde açılan ocaklarda ise, mermer blokları çıkarıldıktan sonra, blok çıkarılan yer tesviye edilerek, daha üst seviyelerden gelecek sular (yağmur ve kar suyu) için bu kuyulara kanallar açılarak suyun buraya akışı sağlanabilir ve su faydasız bir

şekilde akıp gideceğinin aksine buralarda zemin tarafından emilerek yer altı su kaynaklarına kazandırılabilir veya buralardan ekim yapılan yerlere pompalarla taşınabilir. Kuyunun çok iyi düzenlenmesi gerekir.

Estetik Tesirler

Topografya, hayvanlar, bitki tipleri ve bitki ve bitki değişimleri incelenir. Ayrıca çevrede bulunan tarihi eserler araştırılmalıdır.

Sosyal Tesirler

Ocak işletmeciliğinin çevre insanı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Ocak işletmesi yapılan yerin çevresinde bulunan köylerde oturan insanların bir çoğunun kendi arazisi bulunmamaktadır. Bu insanlar çevrelerde kurulan mermer ocak işletmelerinde çalışarak geçimlerini sağlayabilirler. İş imkanı sağlaması bakımından bu ocakların çevre insanı üzerinde olumlu etkisi olabilmektedir.

Türkiye'nin mermer rezervleri incelendiğinde elde edilen neticelere göre, Türkiye'de mermer rezervlerinin zengin olduğu görülmektedir.

2872 sayılı Çevre Kanununun en önemli düzenlemelerinden bir tanesi olan 10. Madde "Çevresel Etki Değerlendirmesi" dir. Bu kavram özetle; "Bir proje veya faaliyetin gerçekleşmesinden önce çevreye yapacağı etkilerin incelenmesi ve gerekli önlemlerin alınması işlemidir" şeklinde açıklanabilir.⁷⁵ Bir ÇED raporu hazırlanabilmesi için bir komisyon kurulmalıdır. Bu komisyon, konularında uzman kişilerden meydana gelmelidir.

ÇED, kapsamı çok geniş olmakla birlikte kısaca şöyle özetlenebilir; ekolojik, fiziksel kimyasal, estetik ve sosyal tesirler olarak açıklanabilir. Mermer işlemeciliğinde kimyasal tesirlerin fonksiyonu olmadığından diğer tesirler üzerinde durulmuştur.

Mermer işlemeciliğinde sorunlar oldukça fazladır. Türkiye'de mermer konusunun gelişmesi ve sorunların ortadan kalkması gerekir. Türkiye'nin dünya mermer ihracatındaki payı % 1.5 civarında kalmaktadır. Bu durum ise pazarlamanın yanısıra üretimin kalite ve miktar açısından sorunlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Yatırım

---

⁷⁵ Resmi Gazete 16.12.2003 ÇED Yönetmeliği

ve işletmede kullanılan krediler yetersiz miktarda olup, kredi faiz oranları yüksek olduğu için kredi kullanıldığı zaman birim maliyet artmaktadır.

Türkiye'nin kaliteli ve zengin mermer kaynaklarının üretime geçememesi de en belirgin sorunlardan biridir. Ülkemizin jeolojik yapısı ve mermer olarak elverişli kayaların yükseklerde ve tepe yamaçlarında olması nedeniyle ulaşım ve taşıma yatırımları yüksek olmakta bu da maliyeti arttırmaktadır.

Mermer alanında kalifiye ve teknik eleman sıkıntısı yaşanmaktadır. Ocak işletmesinden pazarlamaya kadar geçen aşamada mermercilik oldukça güç ve ağır bir iş kolunu oluşturmakta, deneyim kazanmış işçiler ve teknik elemanlar daha basit, kazancı yüksek iş kollarına geçmektedirler.

Modern teknoloji eksikliği; mermer üretiminin modern makine ve teçhizatla üretim yapılması maliyet ve rekabet açısından gereklidir. Modern teknoloji için gerekli ekipman sağlanması önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Mermer yatırımının gerçekleşmesi için Maden Kanunu'na göre ruhsat almak, makine ve teçhizat ithali, teşvik tedbirlerinden yararlanma, üretime geçme ve üretilen mermerlerin ihracat işlemlerine kadar pek çok bürokratik aşamalar ve çalışmalar gerekmektedir. Bu bürokratik uygulamalar zaman olarak yatırımları geciktirmektedir.

Mermer sektörü dünyada gelişmiş durumdadır. Türkiye'de bu gelişme sürecindedir. İtalya'da mermer ocaklarına devlet tarafından yol yapılmakta, elektrik fiyatlarında da özel indirim yapılmaktadır.

Diğer gelişmiş ülkelerin anayasalarında şu anda çevre ile ilgili bir kanun bulunmamasına rağmen Türkiye'de 1982 Anayasası'nda çevre ile ilgili 2872 sayılı "Çevre Kanunu" vardır. Bu kanunun 10. Maddesinde belirtilen ÇED sürdürülebilir kalkınma açısından uygulanması gereken önemli bir maddedir.⁷⁶ Ancak, ÇED konusu yetkili uzman kişiler tarafından dahi yeterince bilinmemektedir. Bu konunun açıklığa kavuşturulması ve halka da anlatılması gerekir.

ÇED kapsamında mermerin çıkarıldığı sahaların mutlaka ağaçlandırılması gerekmektedir. Mermer üretiminde, blok çıkarılmasında Türkiye'de çeşitli yöntemler

---

⁷⁶ Uslu, a.g.e., s.32.

kullanılmaktadır (dinamitle patlatma, basınçlı tabancalarla çıkarma gibi). Bu da mermer içinde kılcal çatlaklar meydana getirmekte, dolayısıyla kalitenin düşmesine neden olmaktadır. Blok çıkarılmasında kullanılan Tel Kesme ile blok çıkarılması metodu uygulanarak kalite yükseltilebilir. Tel Kesme Makinası ise ithal edildiği için oldukça pahalıdır. Türkiye'de mermerciliğin gelişmesi ve ekonomiye katkısının artırılması için bu makinaların ithalinde alınan fon düşürülebilir. Mermer konusundaki yatırım tutarının % 90 oranını makine ve teçhizat oluşturmaktadır. İthal edilen bu makine ve teçhizat için gerekli teşvik tedbirlerinin genişletilerek kaynak kullanımını desteklenebilir.

Mermerciliğin gelişmesi ve mevcut tesislerin gerekli eleman sorunlarını çözümlenmek için mermerciliğin ileri olduğu illerde Endüstri Meslek Liselerinin sayılan çoğaltılarak Meslek Yüksekokullarında mermer bölümü açılması faydalı olabilir.

Mermer sektöründe ihracat yapabilmek için dünya piyasalarında tutulan bir mermer çeşidinde işçilik iyi olduğu, istenilen miktarda ve istenilen süreler içerisinde teslimat yapıldığı takdirde devamlı talep artacaktır, böylece Türkiye'nin ihracattaki payı artabilir.

Mermer işlemeciliğinde kullanılan makine ve teçhizatın dışarıdan ithal edilmesi gibi otomatik arıtma sistemleri de dışarıdan ithal edildiğinden ve fon alındığından maliyeti oldukça yüksektir, bu anlamda gelişme sağlanabilmesi için fonun kaldırılması veya fon oranının düşürülmesi bir alternatif olarak düşünülebilirse de çok iyi etüd ve çalışma yapılarak tamamen öz kaynaklı ve sermayeli fabrikalar kurularak bu makine ve teçhizatların yapımı yurt içinde sağlanarak maliyet düşürülebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplam rezervi yaklaşık 5,2 milyar m³ (13,9 milyar ton) olan Türkiye, dünya mermer rezervlerinin %40'ına sahiptir. Yaklaşık 1,6 milyar ton civarındaki görünür rezervi ile dünya ihtiyacını bugünkü hızı ile 80 yıl karşılayacak potansiyele sahiptir. Türkiye dünya mermer üretiminde 7., ihracatta ise 8. sırada yer almaktadır.

Türkiye mermer ihracatı sürekli artmakla birlikte henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bugünün değerlerine göre rezervlerinin sadece %1'lik bölümünün kullanıldığı görülmektedir. 1989 yılında 132.000 ton olan ihracatımız, 2002 yılında 820000 tona yükselmiştir. Mermer ihracatında en önemli pay %72 ile işlenmiş mermer ürünlerine aittir. Bunu ham/blok mermer ve granitler izlemektedir. İhracat yaptığımız başlıca ülkeler ABD, İsrail, S. Arabistan, İtalya, Almanya ve İspanya'dır.

Türkiye mermer ithalâtında granit miktarında artış dikkati çekmektedir. Yılda ortalama 40 milyon dolar tutarında granit ithal edilmektedir. Granit ithal ettiğimiz başlıca ülkeler İtalya, İspanya, Hollanda ve Güney Afrika'dır.

Dünyada çevreye verilen önemin giderek artması ve modern yaşamın getirdiği sorunlar nedeniyle toplumlarda doğal yapı malzemelerinin kullanılmasına eğilim artmaktadır. Bu da rezerv bakımından oldukça önemli olan Türkiye'nin gelecekte mermer ihracatının daha fazla olacağını göstermektedir.

Türkiye'de mermer üretim ve ihracatının tamamına yakını özel sektör tarafından karşılanmaktadır. Dolayısıyla ihracatın artması ve özel firmaların başarılı olabilmesi için alınması gereken bazı önlemler bulunmaktadır. Bunlar aşağıda maddeler hâlinde belirtilmiştir.

* Özel sektörde çalışan idarî, teknik ve işçi statüsündeki personelin eğitim seviyesi yükseltilmelidir.

* Yurt dışında bu sektörde faaliyet gösteren büyük şirketlerle stratejik ortaklıklar kurulmalıdır.

* İşlenmiş mermer ürünlerinin tanıtımı yurt dışında etkin bir şekilde yapılmalıdır.

* Günümüzde internet üzerinde sınırların kalktığı unutulmamalı ve bu fırsattan gerek tanıtım gerekse pazarlamada faydalanılmalıdır.

* İhracat yapan şirketlerin haklarını korumak ve gelişmelerini sağlamak için dernek, kooperatif, oda vb. örgütlerin sayısı artırılmalıdır.

* Yurt dışında önemli merkezlere mağaza ve depolar açılarak, tanıtım ve zamanında teslimat yapılmalıdır.

* Mermerlerimiz orijinal isimleriyle yurt dışında tanıtılmalı ve uluslar arası marka oluşturulmak suretiyle piyasaya sunulmalıdır.

* Üretimde verimliliği, teknolojik gelişmeyi ve ihracatı artırmak için araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmelidir. Bu bağlamda uzman kadro ve modern teknoloji için gerekli teçhizat sağlanmalıdır.

* Mermerciliğin gelişmesi ve mevcut tesislerin işçi ve yönetici problemlerini çözmek için mermercilik faaliyetinin yoğun olduğu illerde meslek liselerinde ve meslek yüksek okullarında mermercilik bölümleri açılmalıdır.

* Mermercilik sektörüne verilen teşvikler artırılmalı, makine ve teçhizat alımında kolaylık sağlanmalıdır.

* Mermer ocaklarında blok mermer çıkarılmasında veya diğer çalışmalarda dinamit ve barut gibi patlayıcılar kullanılması mermer damarlarında kılcal çatlak oluşmasına neden olmakta, bu da mermerin kalitesini düşürmektedir.

* Mermer çıkarılan sahalardaki orman örtüsü tahrip olmakta veya yakınındaki ormanlar bozulmaktadır. Bu alanların çevre düzenlemesi kapsamında ağaçlandırılması gerekir.

* İtalya dünya işlenmiş mermer ihracatında önemli bir paya sahip olduğu için talebi karşılamak için diğer üretici ülkelerden ham mermer alıp işleyerek dünya pazarına sunmaktadır. Aynı yöntemi Türkiye de uygulayabilir.

* Ülkemizde özellikle paleozoik yaşlı arazilerde zengin granit depoları bulunmaktadır. Bu alanlarda kurulacak işletmeler ile ülkemizin granit ihtiyacı karşılanacağı gibi fazlası da yurt dışına ihraç edilebilir. Hâlen ülkemizde özel sektör yurt dışına granit ihraç ederken, kamu sektörü de yurt dışından her ortalama 40 milyon

dolarlık granit ithal etmektedir. Bu çelişki giderilmeli ve kamu kurumlarında ithal granit kullanımı önlenmelidir.

* İç Anadolu Bölgesi'nin doğu kesimleri ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde henüz istenilen düzeye ulaşamayan mermer sanayisinin, Mersin ve İskenderun gibi önemli ihracat limanlarına yakın olması ve Malatya, Kayseri, Gaziantep, Diyarbakır, Adana ve Mersin gibi büyük şehirlere ulaşım ve pazar bakımından yakınlık bu bölgelerde mermer, özellikle mermer sanayisinin gelişme göstermesi beklenmektedir. Nitekim son yıllarda Elazığ ve Diyarbakır gibi illerde bu doğrultuda atılımlar başlamıştır.

* İyi tanıtım ile Türkiye'den mermer almayan Uzak Doğu, Afrika ve Güney Amerika ülkelerine bağlantı kurularak ihracat artırılabilir.

* Doğu Avrupa ve Rusya'dan ayrılan yeni cumhuriyetlerde yeniden yapılandırma faaliyetlerine bağlı olarak inşaat faaliyetleri Batı Avrupa'ya göre daha canlıdır. Bu ülkelere yakın olmamız ve mermercilikte yaklaşık 2000 yıllık tecrübemiz ile söz konusu ülkelere ihracatımızı artırabiliriz. Aynı durum kültür ve tarih bağlarımız bulunan Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri için de geçerlidir.

* Mermerlerimizi yurt dışına iyi tanıtılabilmek ve dünya markası oluşturabilmek için, uluslar arası mermer ürünleri fuarları ve uluslar arası mermercilik sempozyumları düzenlenmelidir.

Mermer sektörü, ülkemizde yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için en cazip sektörlerden biridir. Yabancı firmalar ülkemiz mermer sektörünün dünya ve Avrupa pazarındaki payının artırılması için sektördeki üretim faaliyetlerine doğrudan katılabilecekleri gibi, mermerlerimizin pazarlanmasında da yer almaları mümkündür. Ülkemizde mermercilik sektörünün önü açık olup, mermer kaynaklarımız dünya pazarında rekabet edecek çeşit ve kaliteye sahiptir. Bu kaynaklarımızın harekete geçirilmesi ile kısa süre içinde mermer ihracat gelirlerini birkaç katına çıkarmak mümkündür.

Ülkemizde uygulanan eski üretim sistemleri ve yeterli organizasyonun sağlanamamasından dolayı mermer işletmelerinde yeterli verim alınamamaktadır. Hali hazırda kullanılmayan bir çok kapasite atıl durumda beklemektedir. Bu kapasite

gerekli teknolojik gelişmeler ve finansman kolaylıkları ile aktif hale getirilebilir. Mermercilikle uğraşan sanayicileri teşvik etmek için madencilik kanunlarında bazı düzenlemeler yapılması ve ekonomik olarak yatırımların desteklenmesi ile ülkemiz dünya pazarında hak ettiği yere gelecektir.

Sonuç itibariyle Türkiye dünya mermer rezervlerinin %40'ına sahip olması, önemli pazarlara yakın olması ve üç kıtanın birbirine yakın olduğu bir alan üzerinde stratejik bir konumu olması nedeniyle yakın zamanda özellikle işlenmiş mermer ihracatında İtalya'dan sonra ikinci ülke hâline gelecektir. Hatta İtalya'yı geçebilecek potansiyele sahiptir. Bunun için kaliteli mermeri ucuza mal etme, zamanında teslimat, pazarlama ve tanıtıma büyük önem verilmelidir.

Yararlanılan Kaynaklar

39.Dönem Çalışma Raporu, **Madencilik Bülteni**, Sayı 68, Ankara: 2006

Arıboğan D.Ü. **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2001

Arıkan M. **Mermer ve Mermercilik**, Ankara: Ankara Basım ve Ciltevi,1968

Arıoğlu F., Yılmaz A.O. **Ülkemiz Madencilik-Enerji Sektörünün Değerlendirilmesi**,
TMMOB IKK "Küreselleşme ve Doğal Kaynaklar Paneli", İstanbul: 2004

Atalay İ. **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**,İzmir:Ege Üniversitesi Edebiyat
Fak.Yay.No: 91987

Caşın M.H. **Değişen Uluslararası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik
Stratejilerinin Yeni Parametreleri**, İstanbul:TASAM Yayınları, İstanbul:
2005

Çakmak C. **Gelişen Çin Ekonomisi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri**, İstanbul:
TASAM Yayınları, 2005

Egelif Dergisi, Temmuz 2006 Sayısı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, **Madencilik Ülkede Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**, Ankara: Türkiye 2. Madencilik Şurası Bildirileri. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayınları. 1993

Erdoğan M. **Mermer Sektörümüz**, Mermer 96 Paneli, İzmir:1996

Erdoğan M. **Türkiye Bloktaş Potansiyeli, Bloktaş (Mermer) Teknolojisi Semineri**, İstanbul:YMGV, 2001

Erdoğan M., Yüzer E. **Türkiye Blok Taş Üretimindeki Son Gelişmeler ve Sektörün Uluslar Arası Boyutu**, Mermer Yapı ve Dekorasyon Dergisi, İstanbul:1995

Ertin G. **Madenler ve Enerji Kaynakları**, Eskişehir: Açıköğretim Yayınları, 1998

Humphreys D. **Treasure or Trouble? Mining in Developing Countries**, Global Mining Series

Kazgan G. **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, İstanbul: Nisan, Altın Kitaplar Yayınevi,1995

Öğütçü M., Guang Y. **Çin'in Ortadoğu'daki Çıkarları**, İstanbul: Turkishtime, Türkiye İhracatçılar Meclisi Yayınları, 2004, s.83

Önenç D.İ. **Mermer Dergisi**, Sayı 47

Özmen M. **2001 Krizinin Göller Bölgesi Mermercilik Sektörü Üzerindeki Etkileri**,
Süleyman Demirel Ün. Yayınları, Isparta: 2004

Resmi Gazete 16.12.2003 ÇED Yönetmeliği

Sandıklı A., Güllü İ. **Çin Geleceğin Süper Gücü Çin**, İstanbul: TASAM Yayınları,
2005

Sandıklı A., Güllü İ. **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi**, İstanbul: TASAM
Yayınları, 2005

Soykan F., Mutluer M. **Türkiye'de Madencilik ve Maden Yataklarının Coğrafi
Dağılışı**, İzmir: Ege Ü. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi.1996

Stone 2005 Dergisi Sayı 217

TMMOB, **2000'e 5 Kala Dünya Madencilik Sektörünün Genel Görünümü**,
TMMOB Birlik Haberleri, 1996

TMMOB, **Küreselleşmenin Ekonomik, Sosyal, Siyasal, Kültürel Boyutları**,
Ankara:TMMOB Yayınları 2004

Turkishtime Dergisi 15 Ocak 2005 Sayı 35

TUSİAD 21.Yüzyıla doğru Türkiye: Geleceği Dönük Bir Atılım Stratejisi, Ankara:
Yayın No: TUSİAD T/92.11.55, 1998, s.94

Türkiye Mermer Envanteri Ankara: MTA Yayın No:134. 2005

TÜRKİYE-AB Mevzuatı Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, DTP,
Ankara: 2003

Uslu Ö. **Çevresel Etki Değerlendirmesi**, Ankara: Önder Matbaası,1993

YMGF, **2000'li Yıllarda Madencilik Stratejisi**, 2001

YMGF, **Madencilik Alanında Çalışan Kitlerin Durumunu İrdeleme Çalışma
Grubu Raporu**, 1992

www.ulkeler.net/cin.htm#01 Yararlanış Tarihi: 17.11.2006

www.afyonhaber.com/sanayiticaret/mermercilik.htm Yararlanış Tarihi: 17.11.2006

www.asyamermer.com Yararlanış Tarihi: 17.11.2006

www.ihracatdunyasi.com/madenmetal.html Yararlanış Tarihi: 21.09.2006

www.industryguide.gen.tr/sector.asp Yararlanış Tarihi: 21.09.2006

www.izmirfair.com.tr/marble.html Yararlanış Tarihi: 21.09.2006

www.jmo.org.tr/

www.kabakci.com.tr

www.maden.org.tr

www.merammermer.com.tr

www.stone.gen.tr

www.stonetr.com

www.tekmarble.com.tr

www.tramer.com.tr

www.travertenmermer.com/mermerbilgi.htm Yararlanış Tarihi: 21.09.2006

www.turkishstones.org Yararlanış Tarihi: 21.09.2006

www.turkishtime.org/mayis/80_tr.htm Yararlanış Tarihi: 17.11.2006

www.turkishtime.org/sector_1/18_tr.asp Yararlanış Tarihi: 17.11.2006

<http://ekutup.dpt.gov.tr> Yararlanış Tarihi: 15.03.2007

<http://www.ntvmsnbc.com/news/322577.asp> Yararlanış Tarihi: 21.04.2006